MARIN IONIȚĂ

UN ȘLEP ÎN DERIVĂ

MARIN IONIȚĂ

UN ŞLEP ÎN DERIVĂ

EDITURA ALBATROS
Ilustraţia copertei: PETRE VULCĂNESCU

În amintirea bunicului meu, Tudor Iancu Târziu

Undeva, fluviul, mai mult presupus, undeva, departe, o părere de zăvoi, undeva, mai departe, bănuiala unei câmpii. În rest apă moartă, atâta întindere de apă, că te dor nodurile ochilor în găoacele lor ca să-i dai de margine, şi nu-i prea dai.

Ochiul şi urechea la pândă. Şi puşca, gata să tragă. Să nu se apropie om. Să nu vină. Să nu plece.

Nu vine, nu pleacă. Nici om, nici umbră de om.

Apă şi numai apă.

Faţa bălţii spuzită de gunoaie mărunte.

Undeva, acolo unde ar trebui să fie un zăvoi, începe să se strige pe nume pasărea care se strigă pe nume.

De undeva, de departe, de acolo pe unde ar trebui să curgă fluviul, se aude, trecând, o sirenă de vapor.

Undeva, departe, pe acolo pe unde ar trebui să fie câmpia cu satele ei, parcă ar urla bezmetici şi a pustiu nişte câini din cei fără stăpân.

„Bu-bu-bu-bu“, buhaiul din baltă.

Când adie vântul dinspre câmp, miroase a vatră de spuză şi de tăciune.

Ochiul şi urechea la pândă şi toate simţurile. Fără somaţie. Pui puşca la ochi şi tragi. Om, ori umbră de om, orice aduce a om în văz sau în ureche… dai cu puşca.

Rămăşiţe de frunze, pleavă, beţişoare cât acele de gămălie şi mai mici şi mai mari şi gâze, fel de fel de gâze care aleargă pe apă, cu picioarele lor lungi.

Şi simţi că nu mai lipseşte mult să-ţi iasă ochii din cap cum îi ţii aşa, aţintiţi pe apă, ca să fii gata să tragi în orice ar aduce a prezenţă de om până acolo, cât îţi bate puşca.

„Boca-boca-boca“, cizmele pe scândura goală.

Mirosul de fum tras pe nări când adie vântul dinspre uscat nu e de foc de sub pirostrie, nici de ţest, nici de tuci de mămăligă, nici de cuptor de pâine, nici de cuptor de ars cărămidă. Nici de ierburi usgate arse de Joia Mare Ceva, altceva, de parcă ar fi ars casele şi pământul sub ele.

„Bu-bu-bu“, buhaiul de baltă.

Cârsteiul însă nici nu cântă, nici nu urlă, nici nu rage, lighioana asta parcă ar sfredeli în lemne tari şi uscate cu un burghiu ascuţit.

„Fă-mă, Doamne, o păsărică, mică-mititică!“

Cântă a sperietură cucul în zăvoi.

O pasăre se roteşte în zbor planat undeva, deasupra. Neavând ce face, un soldat dintre cei care ieşiseră din post îşi ia arma de la piramida de

arme, o încarcă, ocheşte şi apasă pe trăgaci. Pasărea continuă să se rotească, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. „Maica mă-ti, mi-ai scăpat!“ Soldatul nu avusese nimic împotriva ei, nu ţinuse deloc s-o doboare, dar acuma, dacă apucase să ochească şi să tragă, simţea cum îl prinde furia că ea se încăpăţânează să rămână acolo sus. Îşi mai încercă încă o dată arma, de data aceasta foarte hotărât.

Pasărea mai făcu o jumătate de voltă, bătu de câteva ori din aripi, apoi începu să se rostogolească şi căzu chiar pe punte, un ghemotoc însângerat de fulgi şi nişte ochi mici şi gălbui pe care băteau pleoapele, ele singure cu încă un pic de viaţă. „Mi-l iei şi-mi faci cu el cinci sute de culcări. Statul nu are muniţii de dat după cocostârci!“

Buhaiul de baltă o ţine aşa cum a apucat.

Tunurile, însă, parcă n-ar mai trage.

„… o păsărică, mică-mititică!“

S-au strâns racii şi aşteaptă. Fojgăie în jurul vasului şi foarfecă din cleştii lor cu ghimpi. Nu poţi nici să te scalzi, parcă sunt turbaţi, cum simt trup de om, cum se reped în el să-l sfâşie. Soldaţii care tot nu au ce face după ce ies din post ar putea să prindă raci. Să-i frigă, să-i fiarbă, să-i mănânce cu usturoi… Dar nimeni nu s-ar încumeta să mănânce un rac sau un peşte din balta pustie, ştiind cu ce se mai hrănesc racii şi peştii pe aici.

„Mă trezesc cu domnul Iancu, bă Toadere, zice, tu furi cai!“

*

* *

— Bă Toadere, tu furi cai!

— Ce face?

— Tu furi cai, mă!

— Fur eu cai, domnule Iancule?

La o masă în colţul cârciumii, la umbra ungherului, ca să nu prea fie văzuţi, să nu fie, mai ales, auziţi. Toader se mirase şi nu se mirase de ce îl ia dascălul deoparte, aşa e domnul Iancu, cu năzbâtiile lui şi-apoi, dacă dă de băut, ce mai contează? Şi dăduse domnul Iancu trei rânduri. De mult nu mai băuse Toader atâta, dacă mai băuse vreodată. Şi acuma are, Doamne, aşa, un chef de cântat… Şi îi tot face semn diblarului să vină, dar diblarul cu dibla lui bâzâie la urechea domnului notar, care e la o masă în camera de alături, ţinută cu uşa deschisă, ca să mai vadă şi el oameni, să-l mai vadă şi oamenii pe el.

Şi Toader n-ar mai vrea nimic decât să cânte. Să cânte şi să cânte şi iar să cânte, să stea tot timpul în loc şi să stea lumea pe loc, să nu mai îmbătrânească nimeni pe lume, să nu se mai îmbolnăvească, să nu mai sufere, să nu mai moară, lume-lume, s-o ţină aşa, aşa numai într-o cântare s-o ţină. Şi se apucă să strige domnul Iancu: „Mă Toadere, tu furi cai!“ Cai verzi pe pereţi, o fi băut şi mai înainte dascălul.

— Bă, eu nu sunt şef de post…

— Poţi să fii ce vrei, cum să spun eu că am furat ce n-am furat?

— … că dacă aş fi şef de post, aş scoate din tine şi laptele pe care l-ai supt când erai copil de ţâţă.

— N-am furat, domnule, cai, şi n-am furat nimic, şi dacă mai zici ce zici, chiar ajung în beci la jandarmi, nu de cai, că n-am cum, dar am un pumn ca maiul, am pus şi un bou în coadă când i-am dat una între coarne.

— Pentru asta te admir, dar îţi plăteşti singur băutura pe care ai băut-o.

— Mi-oi plăti-o, domnule, şi încă oi mai plăti un rând, că nu sunt numai eu care bea în cârciuma asta pe datorie şi dacă am eu poftă să beau, beau până mâine de dimineaţă şi mă duc acasă cu

lăutarii după mine şi dau cu căciula în câini, dar să nu mă mai faci ce m-ai făcut, hai noroc!

Domnul Iancu ridică cinzeaca absent, gustă din ea fără plăcere şi o lasă la loc pe masa de scândură care a înghiţit atâta băutură de-a lungul anilor, încât miroase o doagă de butoi.

— Şi eu care credeam că eşti hoţ de cai…

— Dacă nu sunt, nu sunt!

— Mă, dacă aş pune eu mâna pe un hoţ de cai…

— Dumneata?!

— Dar unul aşa, mare şi adevărat.

— Ce zici că i-ai face?

— Mă Toadere, mă, mă Toadere, măcar o dată să mă ia cu el la furat de cai…

— Ce-ţi trebuie dumitale cai de furat, domnule Iancule?

— Nu că-mi trebuie… Dar să văd şi eu cum se fură caii. Trebuie să fie al dracului de grozav.

— Ştii ce, domnule Iancule? Ştii ce? Mai dai un rând?

— Al dracului de grozav…

— Să mai vie un rând, domnule Bică, domnul Iancu plăteşte!

Se apropie şi cobzarul cocoşat şi slut, plescăind din buze şi ştergându-şi cu dosul palmei vârful nasului mereu umed. Toader cere o cinzeacă şi pentru el.

— Ia de bea, buzatule, bea şi cântă, domnul Iancu plăteşte, să trăiască domnul Iancu!

Dar domnul Iancu se afla în mare încurcătură, el nu venise aici să petreacă, dar nici de plecat nu se îndura să plece.

— Stai cuminte şi ascultă la buzat, domnule Iancule, şi dă de băut, c-o să vezi că n-o să-ţi pară rău. Zi, mă buzatule, zi-i un cântec de haiduci, unul, mă, dacă ştii, cu hoţi de cai.

Ţiganul bătrân nu prea mai era ajutat de voce şi nici degetele nu-l mai ascultau cine ştie ce. Dar noaptea era neagră şi calul era murg.

Şi calul murg era pus în fiare şi uşa coşarului era de stejar şi de fier, încuiată cu nouă lacăte. Dar Miu – aşa se întâmplase să-l cheme pe cel din cântec – sărea porţile, făcea zăvozii să se gudure la picioarele lui, desfereca lacătele de la uşă şi legăturile de fier de pe picioarele murgului, punea şaua pe el, îl dezlega de la iesle, îl scotea afară, se arunca în şaua lui şi bătea la geamul stăpânului, ca să-i spună cine este şi la ce a venit şi când se trăgea cu puşca asupra lui prindea plumbii în palmă şi râdea şi sărea cu calul peste gard şi zbura ca vântul ori ca gândul.

— Eu sunt omul dumitale, domnule Iancule!

*
* *

— Eu sunt omul dumitale, domnule Iancule, i-am zis. Uite, să spuie, că e aici, dacă nu i-am zis aşa. Şi m-a crezut. M-a crezut că eu sunt hoţul de cai. Să spuie.

Domnul Iancu nu spune nimic. Priveşte la Toader ca unul care n-ar vrea să privească, dar nici nu poate să-şi ia ochii de pe faţa lui. Se petrecuseră într-adevăr nişte întâmplări întocmai aşa cum dorea Toader să le înfăţişeze. Dar unde şi când şi cu cine şi cât e de atunci? Toader din poveste era un om voinic cât o cruce de Vlaşca, semeţ şi frumos ca un haiduc desprins din cântecele de haiducie şi când se apucase el să cânte, zăngăneau geamurile cârciumarului şi lampa atârnată de tavan şi ştia toată lumea că are un pumn ca un mai, chiar a doborât cu el un bou de-adevăratelea. Cine vorbeşte acum nu seamănă nici pe departe cu Toader ăla în care căuta un hoţ de cai domnul Iancu; are alături un om ce molfăie cuvintele într-o gură din care nu se văd decât nişte cioturi de dinţi. Iar întâmplările acelea se petrecuseră la o vreme când oamenii mai puteau să cânte, mai puteau să

râdă, mai puteau să facă planuri şi chiar să joace farse. Când, oricum, puteau să se ţină pe picioare şi să pună în fiecare seară capul pe perna lor umplută cu paie sau cu foi de porumb. O vreme când domnului Iancu îi ardea să-l caute pe cel mai mare hoţ de cai şi cel mai adevărat, nu de alta, dar ca să-i ţină măcar o noapte tovărăşie, să vadă şi să simtă cât este de-al dracului de grozav.

*
* *

— Eu sunt omul dumitale, domnule Iancule!

— Ştiam eu că tu eşti, numai tu puteai să fii hoţul ăl mare de cai.

— Hei, nu chiar ăl mare şi nu chiar de cai, dar ce nu face omul la o adică?

— Ascultă, mă, luăm sau nu luăm nişte cai?

— Nu, domnule Iancule, că n-ai dumneata aşa ceva, adică, vreau să zic, darul ăla, că e un dar, că dobitoacele astea sunt al naibii de deştepte şi dacă te miroase că nu eşti hoţ de meserie, şi dumneata nu eşti, încep să fornăie pe nas ca de lup, să bată cu picioarele în pereţi, să sară din iezle, să guiţe ca toţi dracii, de se trezeşte lumea şi-ţi moaie oasele cu parul, mai mare ruşinea, om ce te afli.

— Mă, hoţ bătrân, n-ai zis că mă iei la furat?

— Dar de ce la gloabe, domnule Iancule? Dă-le păcatelor de gloabe, cum să ne mai descotorosim de ele? Poate căutăm nişte orătănii ceva, astea decât să le răsuceşti gâtul şi să le bagi în traistă.

— … şi când colo tu nu eşti decât un amărât de găinar.

— Ori o oaie. Oaia este cea mai blândă din toate. Nu muşcă, nu latră, nu împunge, nu dă din copite, nu croncăne, nu face miau, nu face pis. Nu

dă din ea decât lucruri folositoare, cârnaţi, pastramă, piele de dârmon, zău, domnule Iancule.

— Ciorditor mărunt, de duzină.

— Mamă, şi ce merge pe varză, domnule Iancule, cu mămăligă caldă şi cu ardei, uite-aşa să faci dumicatul, cât pumnul, dar ce zici de nişte pastramă pe cărbuni şi nişte cârnaţi care sfârâie aşa pe grătar, de lasă popa mortul în biserică şi pleacă cu patrafirul la gât ca să-şi ungă şi el gâtlejul?

— Cai aş fi vrut eu, mişelule! Cai!

— Ce să-i faci, domnule Iancule, dacă n-ai, n-ai, că-ţi spusei eu ce n-ai. Aşa că vrem, nu vrem, trebuie să ne mulţumim cu ce putem şi cu ce avem.

— Ceva care să-mi dea fiori şi, când colo, auzi la el, găini clocite şi oi blege.

— Acuma, ca să ştii şi dumneata, domnule Iancule, că nu vrusei ca să te superi, că nu te ştiam că după aşa ceva umbli, să ştii dumneata că nu este hoţ mai al dracului ca ăl de fură cloşca de pe ouă sau ouăle de sub cloşcă. Şi nici cu oaia nu e de glumit, că tu o ridici în spinare şi pleci cu ea, dar se iau toate acelelalte după tine şi te zbiară şi te mâşâie, să te văd atunci dacă mai ai vreun pic de scăpare. Păi calul e floare la ureche, îl iei între picioare şi îi dai călcâie, te duce el pe tine în cârcă, nu-l duci tu pe el, tragi de dârlogi şi atâta tot.

— Mă Toadere, mă…

— Şi pentru ce urmăreşti dumneata, că mă taie pe mine capul ce urmăreşti, n-ai decât să faci dintr-o oaie adormită o iapă sireapă. Nu te opreşte nimeni, poţi s-o pui să mănânce şi jar, să verse foc pe nări şi să dea din aripi ca liliecii, ca în toate poveştile cu cai năzdrăvani.

— Eşti un pezevenghi fără pereche, Toadere

— Sau, ştii ceva? Hai să luăm un porc. Nu prea mare, unul pe care să-l putem duce, un groştei. Că aşa ceva ştiu că ai, ştiu că ai atâta curaj… Hai, domnule Iancule, ce naiba, bărbat eşti? Nu te mai ţine atâta de o coadă de mârţoagă, hai să dăm la porc şi dacă nu ţi-o place, uite, ăsta sunt!

*
* *

— Chiar aşa i-am spus, dacă nu ţi-o place, uite, ăsta sunt…

Domnul Iancu se uită la omul care ştie atât de bine această poveste. Şi parcă ar vrea să-l întrebe: „Cine eşti tu? Că Toader nu eşti, în niciun caz nu eşti Toader. Şi dacă nu eşti el, atunci cine? Eşti poate un strigoi care umblă să tulbure minţile oamenilor!“ Parcă ar vrea să întrebe, dar nu mai are în el, domnul Iancu, niciun fel de putere.

*
* *

Sta de la o vreme, neclintită, acolo, în mijlocul bălţii, un fel de mogâldeaţă de culoarea pământului. De pe niciun mal nu se vedea bine cu ochii ce ar putea să fie. Poate o desprindere de plaur, venită cine ştie de unde şi rătăcită cine ştie cum pe aici. Ori unul dintre acei copaci smulşi din rădăcini şi purtaţi în rostogol de năboiul viiturii, până când îl leapădă pe un prund sau într-o lacovişte zăcută. Ar putea să mai fie o căciulă de casă ori una de clopotniţă, un oleab, o poartă, o cruce de răspântie, un sicriu scos din cimitir, un leş de vită înecată, dacă nu chiar de om… ce nu târăsc în fluviu râurile când le apucă nebunia de primăvară să surpe malurile şi să-şi iasă din matcă?

Ar mai fi putut să fie o nălucă de corabie fără pânze şi fără catarge; dacă stai să asculţi când bate

vântul uşurel dintr-acolo, se aude aşa un fel de foială şi zornăit de lanţuri, de parcă ar vrea să iasă deasupra nişte strigoi, se căznesc şi nu pot.

Ar fi putut să fie orice arătarea aceea încremenită în mijlocul unei bălţi stătute. Numai şlep nu şi-ar fi dat nimeni cu părerea că este. Că şlepurile, ştie oricine, sunt făcute să umble pe apă. Să fie trase la chei şi încărcate cu grâu, cu porumb, cu mazăre, cu cherestea, cu sare, cu ce este de încărcat, apoi să-şi poarte încărcătura pe fluviu în jos, pe fluviu în sus, „Dunăre-Dunăre, drum fără pulbere”, şi să ajungă la alte schele şi să fie descărcate şi să fie încărcate iar şi iar, să umble şi să tot umble.

*
* *

— Te duci acasă, i-am zis, şi faci o mămăligă vârtoasă şi fiartă bine. Şi pui câlţi în ea, domnule Iancule, şi câteva linguri de untură cu jumări. Şi vii ferit, până în miezul nopţii, la gropile de pământ. Că eu fac aşa ca huhurezul şi dumneata vii unde îl auzi pe huhurez.

Chiar aşa, domnul Iancu a trimis-o pe coana Profira la plimbare şi a făcut o mămăligă vârtoasă, pe care a fiert-o bine, cu câlţi şi cu jumări de porc. Dar n-a aşteptat să se însereze. Şi-a luat puşca de vânătoare, şi-a încins cartuşiera, şi-a pus mămăliga în tolbă şi a chemat-o acasă pe coana Profira ca să-i comunice să nu-l aştepte, că stă să pândească la o vizuină de vulpe.

Ca să mai treacă vremea a bătut zăvoiul cu frunza căzută şi plin de cuiburi de ciori. Spre seară a căzut peste câmp o ceaţă deasă şi a mai şi început să burniţeze. Iar după asfinţitul soarelui se lăsase o negură atât de îndesată, că domnul Iancu

nu-şi mai vedea nici măcar puşca pe care o ţinea cu ţeava înainte, ca pe un fel de detector, să nu dea nas în nas cu cine ştie cine. Ar fi trebuit, de bună seamă, să-şi mai şteargă ochelarii, dar nu îndrăznea să-şi descleşteze mâinile de pe armă. În orice caz, habar n-ar fi avut încotro să-şi îndrepte paşii dacă n-ar fi auzit în cele din urmă aşa ceva, oare ar fi putut să fie luat drept cântec de huhurez, cu toate că aducea mai mult a lătrat de câine.

Domnul Iancu străbătea cu greu câmpul plin de muşuroaie de porumb, de vreji de dovleac rămaşi în porumbişte şi de rugi de mure de toamnă. Aşa ceva, ca un vis, care, orice ai face, nu se mai sfârşeşte. Iar când se pomeni înhăţat de ceafă şi simţi o răsuflare caldă la rădăcina capului i se înmuiară vinele de la picioare, iar braţele îi căzură de-a lungul corpului ca aripile unui pui plouat.

— Stai, domnule, că dai în groapă!

Era Toader cel care făcuse pe huhurezul sau era un huhurez care îl făcea pe Toader, la urma urmei nu mai avea nicio importanţă, bine că se afla acolo o fiinţă grăitoare. „Vreau acasă, Toadere“, vru să zică, dar celălalt apucă să întrebe:

— Cum e, domnule Iancule, îi dăm înainte?

Bănuind o undă de batjocură în aceste vorbe se sumeţi pe cât putu.

— Dacă ţi-e frică, răspunse, n-ai decât să renunţi.

Nu rostise bine ultimul cuvânt, când îl prinse o teamă fără margini că s-ar putea să-l asculte şi să-l lase singur în mijlocul câmpului şi la miezul nopţii.

— Dacă e pe-aşa, să mergem… Dar ce e cu toaca aia de mânăstire care îţi atârnă de gât?

Da, puşca domnului Iancu îi atârna pe piept, de-a curmezişul, ca un ţambal aşezat gata de bătut cu beţele pe el.

— Păi fără puşcă?

— Păi fără, că nu mergem la vânătoare. Ia dă-o încoa’ s-o pun eu bine şi să-mi aduc aminte de ea

când ne-om întoarce, dacă ne-om mai întoarce… Ce zici, ne-om mai întoarce? îl sperie.

Domnul Iancu se sumeţi din nou, dar Toader îl prinse la timp ca să nu ajungă în fundul gropii.

— Hai să-i dăm bătaie, că dacă mai zăbovim pe aici ajung să te car cu sacul la spital. Ţin-te aproape de mine, şi să nu vorbeşti neîntrebat!

Merseră şi merseră, tot aşa ca într-un vis fără sfârşit, trecură peste mai multe pârâuri sau poate de mai multe ori peste acelaşi pârâu, se duseră, se întoarseră, urcară nişte maluri, până când dădură cu nasul într-un gard care lui domnu Iancu i se păru a fi de pe altă lume, în orice caz unul din altă parte, pentru că aşa ceva nu mai văzuse până acum. Între timp se înteţise un vânt care risipise ceaţa şi începuse să şuiere prin copacii desfrunziţi, aşa că puteai să zăreşti destul de bine până la câţiva paşi.

— Acu! îi şopti Toader, care în clipa următoare se şi afla dincolo de gard.

Domnul Iancu se căzni mult, cu opinteli şi năduşeli şi când atinse cu chiu cu vai pământul n-apucă să răsufle, că se auzi cum zdupăie înspre el nişte dulăi care i se părură cât mânzaţii de mari.

— Mămăliga! porunci Toader.

Dar domnul Iancu nu mai ştia nimic pe lume, decât că în clipa următoare dihaniile alea fioroase îi vor da măruntaiele afară.

Când colo minunea minunilor, în loc să sară pe el, dulăii se opriră la o palmă de loc, se lăsară cu pieptul pe pământ şi începură chiar să se gudure.

— Hai că ai har, domnule Iancule, nu bănuiam să fii dăruit, îl lăuda la ureche călăuza, în timp ce, pentru mai multă siguranţă, îi scoase mămăliga din taşcă şi o aruncă fiarelor cele blânde. Cum făcuşi, domnule?

— E aşa un fel de flux magnetic – se umflă în pene domnul Iancu – dar ce să-ţi explic, că tot n-ai înţelege.

În timp ce câinii îşi vedeau harnici de treabă, interesaţi mai mult de jumările din câlţi decât de fluidul magnetic, cei doi hoţi de noapte, aplecaţi peste burtă şi păşind pe vârfuri, ajunseră la uşa unei cotineţe de porci.

— De la uşa asta încolo te priveşte, domnule Iancule, eu nu mai pun mâna. Că văd bine că n-am curajul dumitale.

Hoţul de porci căută pe dibuite, până când dădu de un godinac pe care îl vârî încet în sacul pe care-l adusese, şoptindu-i vorbe frumoase şi scărpinându-l sub bărbie. Dar pe unde naiba să mai iasă, că o namilă de scroafă se rostogolise adormită de-a curmezişul uşii. Şi pe sufletul hoţului din coteţ puse stăpânire spaima că s-ar putea să-l părăsească prietenul său şi să fie nevoit să-şi petreacă toată noaptea în cocină.

— Toadere, îţi dau ţie puşca dacă nu mă laşi aici.

— Cum să te las, domnule Iancule? Îl luaşi?

— Îl luai, dar ce mă fac cu scroafa, pe unde să ies?

— De, ştiu eu?

— Pe unde ies, Todirică?

Nu era de glumit, pe sub cămaşa lui începuseră deja să umble păduchii de porc.

— Caută-i coada, caută-i coada şi trage de ea, poate se ridică.

Bărbatul din coteţ căută coada porcului şi se apucă să tragă de ea cu nădejde, însă fără niciun folos.

— Nu vrea, bestia.

— Muşc-o! Ia-o cu dinţii de coadă şi muşc-o.

Se auzi numaidecât un guiţat scurt şi animalul se ridică în picioare, lăsând loc liber celui care trebuia să iasă cu orice preţ. Toader închise uşa la loc, aşa cum a fost, îi ridică sacul în spinare tovarăşului său şi zise:

— După mine, domnule Iancule!

*
* *

— „După mine, domnule Iancule“, i-am zis. Am trecut pe lângă dulăii care îşi încurcaseră colţii în câlţi, am sărit pârleazul şi drept la gropile de pământ. Uite, să spuie, că e aici de faţă…

Cine să fie omul ăsta cu buzele obrintite, cu umerii obrajilor vineţi, cu capul umflat şi cu limba amorţită în gură, căznindu-se să spună o snoavă atât de veselă, care s-a petrecut într-adevăr chiar aşa?

Şi cât să fie de atunci? Poate un secol, poate o mie de ani?… Şi unde este bărbatul de atunci, care a pus la cale o poveste atât de plină de haz? Şi iar şi iar cine să fie cel care i-a luat locul ca s-o povestească? Sau n-a fost decât o părere ce-a fost atunci? Sau nu este decât o părere ce este acum?

*
* *

Soldaţii din post, numai ochi şi urechi şi cu puşca gata de tragere. Li s-a repetat de atâtea ori că orice clipă de neatenţie poate să-i coste viaţa. Războiul care se poartă acum nu este unul obişnuit, cu tranşee, cu adăposturi, cu fortificaţii, cu inamicul în faţă, cu rezerve în spate, cu ambulanţe şi spitale de campanie. Nu eşti atent,

inamicul poate să apară de undeva, din baltă şi să te tragă de picioare în apă şi în nămol. Sau să iasă din gropanul acela negru, tăiat în scândurâ, care parcă ar duce în fundul pământului. Se pot ivi de oriunde, ziua, noaptea, la chindie, în revărsatul zorilor. Nu poţi să-i opreşti cu nimic, nu au spaimă nici de moarte, nici de chinurile care sunt mai rele decât moartea. S-au văzut atâtea şi câte se mai povestesc… Ochii şi urechea la pândă. Tragi fără somaţie. „Decât să plângă mama, mai bine să plângă mă-sa.“

Soldaţii care nu sunt în post se perpelesc la soare. Armele, la îndemână, făcute piramidă, cu baionetele puse în gura ţevii.

Cântă cucul în zăvoi, dacă ceea ce se vede acolo este un zăvoi şi dacă ceea ce se aude este glas de cuc.

Vine un miros de ars din câmpie.

Sirena unui vapor pe şenalul Dunării.

Bat soldaţii zarurile în căni de tablă.

„Bu-bu-bu“, buhaiul de baltă.

Paşii măsuraţi ai plutonierului.

Tolănit pe o rână, un soldat încearcă o melodie.

De undeva, ca un suspin: „Of, mamă!“

Soldaţii de pază, ţepeni şi vigilenţi, ca după regulament.

Zornăie zarurile aruncate pe scândură.

Soldatul tolănit pe o rână tălăie un cântec fără început şi fără sfârşit.

Scârţâie scândurâ sub pingelele plutonierului.

În rest, linişte.

*

* *

— „Ia-ţi acuma sacul şi puşca şi du-te acasă, că te aşteaptă coana Profira!“ Chiar aşa i-am spus, nu

ţi-am spus aşa, domnule Iancule?

Chiar aşa îi spusese Toader şi se îndepărtase, lăsându-l lângă focul care mai mocnea într-una din gropile din care scot oamenii pământ galben de lipit. Dar domnul Iancu nu se îndurase să plece. Focul îi încălzise fruntea, obrajii, pieptul, coapsele şi genunchii, şi de-abia acum se oprise din tremurat. Îl prindea aşa un fel de amorţeală dulce. Numai câteva minute să mai stea acolo, la adăpost, într-un cot, pe snopul lui de coceni de floarea-soarelui, să privească în spuza de pe vatră. Şi, picotind, visă un armăsar vânăt, rotat, care mergea la buiestru şi avea panglici la frâu. Chestia asta cu panglicile nu prea-i erau pe plac, însă aşa luase calul, cu frâu cu tot. Nu-i plăcea nici şaua verde. Dar de ce nu? Dacă n-ar fi, nu s-ar povesti. „Calu-i bălan, calu-i bălan şi şaua verde, ţine-l, Doamne, ţine-l, Doamne, nu mi-l pierde!“

Dar ce nu-i plăcea, mai ales, era că se porniseră poterele pe urmele lui.

Şi se luptară ce se luptară, şi până la urmă îl prinseră cu arcanul şi-l trântiră din şa şi-l puseră în obezi, ca să spună şi să spună de Toader. Şi dacă nu spuse şi nu spuse nimic de Toader, îl descălţară şi îl ţinură cu picioarele în jos. Şi când răcni odată, se trezi. Şi se afla în groapa de pământ şi băgase picioarele în vatră. Noroc şi baftă, că pe vatră nu mai era decât spuză. Se făcuse aşa pe sub prânz, dar ce conta, era zi de duminică, n-avea nicio obligaţie.

Şi-a pus puşca de gât, şi-a săltat sacul pe umăr şi a pornit-o spre casă.

Ar fi vrut să treacă neobservat, însă cum a ajuns în gura uliţei, cum i-au adulmecat câinii sacul şi au început să se ţină droaie după el. Aşa cum arăta el, cu pălăria pleoştită, cu ochelarii căzuţi pe vârful nasului, cu faţa mânjită de funingine, cu hainele boţite şi pline de pământ numai domnul Iancu n-ai fi zis că este.

Văzu de departe că la el sunt deschise porţile mari şi e lume adunată în drum pe podişcă şi prin curte, ca la petrecere. Una ca asta nu-i convenea deloc, dar nu e după cum îi convine omului. Nu se apropie bine, că-i şi ieşi înainte coana Profira, văicărindu-se:

— Iancule, Iancule, tu cu vulpea la vizuină şi hoţii pe la noi pe bătătură.

Domnul Iancu pusese povara jos şi se mira că vede aşa ca prin ceaţă şi nu-şi da seama deloc că ochelarii nu se aflau la locul lor. Dar mintea îi umbla. „Mare hoţ Toader ăsta, domnule, căpitan de haiduci, m-a dus la un coteţ de purcel şi în timpul ăsta şi-a trimis banda la mine acasă, ăsta merită să scrii despre el un întreg roman.“

În timp ce cugeta el aşa adânc, un dulău se şi apucase să lingă fundul sacului pe care îl lăsase alături.

— Ne luară purcelul din coteţ, dacă s-a mai pomenit aşa ceva, auzi, Iancule, purcelul din coteţ.

Şi de-abia atunci îl văzu în ce hal este.

— Dar tu ce rămăseşi aşa? Vino-ţi în fire, omule, că e vorba d-ăl mic, alege-s-ar praful şi pulberea de ei, că ce blând era şi nemofturos la mâncare si când îl scărpinai sub guşă închidea ochii şi parcă dormea dulce.

Şi fără să se oprească din sporovăit, coana Profira a desfăcut sacul la gură, aşa, ca din întâmplare. Şi în fundul sacului acela pe care începuseră să-l mozolească nişte câini mai îndrăzneţi se afla un grăsun cu părul pârlit şi cu şoriciul rumen. Iar grăsunul, pârlit şi rumen, avea în rât un belciug de sârmă galbenă pe care coana Profira nu putea să nu-l recunoască. Dar nedumerirea ei nu dură decât câteva clipe. Strânse repede sacul la gură şi-i făcu semn bărbatului să-l ridice.

— Hai în casă să te speli şi să te odihneşti, că-ţi ajunge şi ţie câtă alergătură ai alergat.

Apoi scoase lumea din curte.

— Mai duceţi-vă pe la casele voastre, că omul ăsta vrea să se spele şi să se culce, că s-a luptat toată noaptea cu un vulpoi mare şi l-a prins şi pomana porcului nu se mănâncă azi.

Domnul Iancu se opri pe prispă cu sacul în spinare şi îşi roti ochii prin curte. Uşa de la coteţ era închisă şi toate celelalte erau la locul lor, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. În afară de cele două javre de câini care arătau cu totul altfel din moment ce se fuduleau cu coada în sus şi torceau fuior de câlţi pe partea lor dinapoi.

*

* *

Soldaţii din schimbul liber bat zarurile în cănile de tablă şi pe scândura coşcovită. Soldaţii din post, ţepeni ca de lemn. Plutonierul, el singur, nu-şi găseşte rost, măsoară de-a lungul şi de-a latul puntea, cu gândurile aiurea şi cu mâinile la spate.

Ce de linişte pe baltă! Ce de linişte, până când de undeva, parcă din fundul apei, parcă din fundul pământului, creşte un vuiet nelămurit. Ceva ca o avalanşă de zăpadă, ca o surpare de pământ, ca o rostogolire de roţi pe drumuri pietruite, ca o viitură de torenţi, ca o descărcare de nori, ca un zornăit mare de lanţuri, ca o pornire de vânt în pădure, ca toate acestea la un loc şi odată cu ele nişte hohote poate de plâns, poate de râs.

— Iar?

Plutonierul, ca unul care nu mai poate să suporte, îşi aruncă exasperat privirea peste baltă, dar privirea lui nu are de ce să se agaţe, niciun punct de sprijin, singur deasupra unui coşmar, idioţii de soldaţi omoară zarurile şi timpul în cănile de tablă, soldaţii din post înţepeniţi ca morţii, fojgăie racii în jurul vasului, şi el, atât de singur în faţa unei griji şi unei răspunderi. Şi aşa, într-o

clipă, nu mai vrea să se înfrângă şi să se stăpânească, îşi dă voie să se dezlănţuie, bate cu tocul cizmei în scândură, este şi asta ceva, poate se linişteşte într-un fel. Bate cu tocul cizmei, până când un junghi i se înfige ca o frigare în gleznă, poate că i-a sărit vreun os de la locul lui, scânceşte fără voie, poate că se şi strâmbă, fără îndoială că se strâmbă caraghios dacă pe faţa unui soldat dintre cei aflaţi în post trece o umbră de zâmbet. Plutonierul îl loveşte scurt cu dosul palmei, peste buze:

— Înveleşte-ţi fasolea, răcane!

Şi apoi, aşa, ca o explicaţie:

— Că statul nu te-a trimis aici pentru distracţii.

*

* *

— Nu e aşa, domnule Iancule, nu e aşa că potăile alea ale dumitale se fuduleau cu cozile în sus şi scoteau funii pe partea de dinapoi?

Omul ăsta cunoaşte atât de bine povestea… Cine să fie? Îndrugă fonfăit povestea aia, cuvintele se înţeleg numai pe jumătate, dar se vede treaba că nu are nicio importanţă din moment ce toţi îl ascultă. Ba iată că se pornesc şi pe râs. Râd bărbaţii cu gurile lor ştirbe, cu buzele lor umflate, care se crapă şi sângerează, râd de undeva din fundul gâtlejului, pentru că limbile lor sunt amorţite. Toader, dacă se numeşte cum pretinde omul cu povestea, Toader ăsta, cu un ochi care râde, cu un ochi care plânge, un obraz care se scălâmbă de râs, un obraz care se strâmbă de durere şi lacrimi din amândoi ochii se ascund în barba ţepoasă şi se adună în bărbie, acolo unde râsul-plânsul s-ar putea numi numai o rană nevindecată făcută de un pat de puşcă. Şi vrea, nu vrea, domnul Iancu se porneşte şi el pe râs. La început cu reţinere, cu teamă parcă să nu i se

dezghioace oasele capului, să nu i se desprindă coastele din încheietura sternului şi a coloanei vertebrale.

Hei, fie ce-o fi… Simte cum i se desfac dureros toate oasele şi oscioarele din articulaţii, dar în acelaşi timp este şi aşa, ca o plăcere, parcă şi-ar lua zborul din grămada aceasta de carne rănită şi din sicriul acesta de scândură mucegăită şi ar zbura, ar tot zbura, suflet liber sub cerul albastru „, fă-mă, Doamne, o păsărică, mică-mititică!“ Râd cu toţii, care cum poate, chiar şi cei cărora li s-a luat glasul prin lovituri date sub bărbie. „Bravo, băieţi, gândeşte domnul Iancu, bravo vouă, aceasta este, deocamdată, singura noastră formă de eliberare, să profităm, râdeţi, mă, paştele mă-sii de viaţă, hai să râdem! Uite aşa ne ridicăm peste durere şi peste mizerie şi peste tot, ia povestea de la cap, Toadere, sau cum te cheamă. Zi-le cum m-am vârât în coteţ şi cum am ieşit de acolo peste scroafa care adormise cu fundul în uşă, zi-le de purcelul din sac cu belciug de sârmă galbenă în nas, de potăile de câini şi ce făceau ele, să râdem, mă, ce ne-a mai rămas?“

*

* *

Huietul acela care creşte de undeva, din adânc, acoperă până şi zornăitul zarurilor în cănile de tablă şi pe scândură coşcovită.

Soldaţii se ridică de pe jos şi aşa descheiaţi la vestoane, unii numai în ciorapi, se apropie de gura neagră a chepengului, ce naiba se petrece acolo?

Plutonierul nu poate să fie decât nedumerit.

— Ce e cu voi, bă?

Şi cum nimeni nu-i răspunde şi cum i se pare că are în faţă o adunătură de orice, numai de soldaţi disciplinaţi nu, îi vine o idee:

— Adunarea!

Soldaţii aleargă, aranjându-şi din mers ţinuta.

Sergentul Sfârâiac, cu bocancii lustruiţi, cu boneta aşezată reglementar, cu centura bine strânsă pe burtă, îşi intră imediat în atribuţii.

— Mişcă!… mişcă!… mişcă! îi zoreşte el pe soldaţi, atingându-i cu un retevei peste fese şi peste vinele de la picioare.

— Drepţi! comandă plutonierul şi soldaţii încremenesc aşa, care unde se află, ca în legenda biblică.

Sergentului îi joacă ochii în cap ca să nu-i scape nici cea mai mică abatere a cuiva de la poziţia prevăzută în regulament.

— Culcat! porunceşte plutonierul şi în clipa următoare toţi soldaţii se află jos, de parcă ar fi fost cosiţi.

— Drepţi… Culcat… Drepţi… Culcat… Drepţi… Culcat…

Nu apucă să se scoale bine, că îi şi trânteşte pe scândură.

— Târâş, marş!

Pe coate şi pe genunchi, scândură este tare, joacă rotulele în scocul lor, coatele se jupoaie.

— Burta la pământ! Lipeşte burta…

— Mişcă, mişcă, mişcă, mişcă…

— Lipeşte burta! Fundu’ jos!

Plutonierul îi corectează, apăsându-i cu cizma în dreptul omoplaţilor, în dreptul bazinului. Soldaţii se târăsc la picioarele lui ca nişte reptile, ca nişte viermi. Aşa ceva îi dă siguranţă şi îl face să mai uite, şi câte nu are el de uitat…

— Drepţi! în formaţie de marş, adunarea!

— Mişcă, mişcă, mişcă…

Se clatină soldaţii pe picioare, se lovesc unii de alţii, ca nişte vite oarbe.

— Pas alergător, cu ocol înainte, marş!

— Mişcă, mişcă…

Şlepul bătrân şi năpârlit reia şi amplifică răpăitul bocancilor, scârţâie din toate încheieturile şi geme.

— Haide, haide, haide, haide…

— Mişcă, mişcă, mişcă…

— Sus piciorul, bate talpa, sus piciorul, bate talpa, sus piciorul, bate talpa…

Dar tropotul de picioare nu acoperă vuietul care vine din pântecul vasului. Poate că ăia s-au apucat să bată cu pumnii şi cu lanţurile în pereţi, Să vedem cât o să ţină. Să vedem cât o să le dea mâna.

— Bate talpa, sus piciorul, bate talpa, sus piciorul, bate talpa, sus piciorul.

Sergentul îndrăzneşte să se apropie de superiorul său, ia poziţie de drepţi şi se apleacă uşor înainte, ca să-i raporteze la ureche:

— Se crapă şlepul, domnule plutonier!

— Se crapă aia a mă-ti, Sfârâiace!

— Se crapă, domnule plutonier!

— Ia intră şi tu în front, domnule sergent!

Sfârâiac execută ordinul fără murmur şi şovăire, ridică genunchii cât poate şi izbeşte talpa de scândură, un adevărat exemplu pentru trupeţi.

De-abia se ţin să nu cadă din picioare. Comandantul este şi el istovit. Dar e un joc care trebuie câştigat. Aia de jos nu se lasă. Aşa, cu lanţurile intrate în carne, nu se lasă.

— Talpa… genunchiul… talpa… tare… mai tare…

Pumnii sunt striviţi, lanţul a intrat în carne. Bărbaţii bat pe dinăuntru în coastele corăbiei cu pumnii şi cu lanţurile.

Un cer care se surpă şi se tot surpă deasupra capetelor, tropăitul de bocanci pe scândură uscată şi pe tabla de metal.

Pumnii goi şi lanţurile.

Nu-ţi pierde minţile. Deocamdată totul este să nu-ţi pierzi minţile, domnule Iancu. Bate în coastele corăbiei cu pumnii goi şi cu lanţurile. Ca Toader, ca Ion, ca Ristea, ca Badea, ca Voicu. Domnul Iancu ştie că asta, ca şi râsul, este o formă de manifestare a existenţei. Nu am murit şi nu ne

lăsăm. Eu nu sunt un strigoi, va să zică Toader. Eu nu sunt un cadavru, va să zică Ion. Eu nu mă las, va să zică Voicu. Numai Oprea al Oprinei nu mai vrea să zică. Sau poate vrea să zică şi el, dacă atunci când se ridică lanţul se ridică şi pumnii lui.

Nu te lăsa, Ioane! Nu te lăsa, frate Voicule! Nu te lăsa, domnule Iancu! Şi ce dovedim? Şi cui dovedim? Nouă, domnule Iancu! În primul rând nouă. Avem nevoie faţă de noi de o dovadă că nu suntem morţi. Că dacă ar fi să stăm numai aşa… şi să ne uităm unul la altul… Da, nu arătăm prea bine. Parcă ne-ar fi ciugulit ciorile şi corbii… Parcă ar fi stat câte zece căruţe de pământ pe pieptul nostru… Eu, Ion, trăiesc… Ristea trăieşte. Toader, la fel. Şi dumneata, domnule Iancu. Şi Oprea al Oprinei… într-un fel şi el trăieşte.

*
* *

— Talpa… genunchiul… talpa… bate… bate… bate…

I se împleticeşte limba în gură. Ştie că e prea mult. Că merge prea departe. Dar şi el vrea să dovedească ceva. Că soldaţii îl ascultă. Că poate să facă cu ei ce vrea. Că este puternic. Că nu are de ce se teme. Că este un fel de Dumnezeu pe corabia asta.

Şi nici nu mai poate să pronunţe cuvintele întregi:

— Talpa… talpa… bate… bate…

Şi deodată i se înfige un gând ca un cui în minte:

„Dacă sunt nebun?“

Dar continuă:

— Talpa… bate… talpa…

Şi încearcă să-şi facă puţină ordine în răvăşirea care l-a cuprins:

— Se poate, se prea poate. Se poate… deci… orice. Şi strigă brusc ca înjunghiat: Nuuu!

Soldaţii se opresc fără comandă.

Plutonierul îşi dă seama că nu trebuie să le dea prilejul să pună întrebări.

— Stai! Repauz!

Dar ei nu se mai gândesc la nimic, nu mai sunt în stare de altceva decât să cadă pe jos, care cum apucă.

Plutonierul se apropie de parapet cu mers de om beat şi aruncă o găleată cu funie în apă. Sergentul îi sare în ajutor. Comandantul trage de veston, de sar nasturii din butoniere, îşi aruncă chipiul şi îşi vâră tot capul în găleată. După care şi-l scutură şi fornăie pe nas, ca un cal când îi intră muşte pe nări. Şi este în stare s-o ia de la cap.

— V-aţi boierit, ai? V-aţi boierit şi voi! V-am cam lăsat de capul vostru şi vă faceţi de cap: somn de voie şi barbut…

Se şterge pe ceafă, pe îndelete, cu o batistă mare, popească, fără îndoială cândva spălată şi călcată.

— De azi înainte, cine nu e în post, face instrucţie! Se aude, Sfârâiace?

Dar Sfârâiac nu are cum să audă, pentru că tocmai repeta gestul şefului.

— Te uiţi la mine ca viţelul la poarta nouă! Ţi-ai băgat dovleacul în găleată şi-ai zis adio armată! Ia ocoleşte tu de trei ori puntea în pas alergător!

Sergentul îşi comandă singur şi execută ceea ce i s-a ordonat fără murmur şi cârtire, ba chiar cu prea mult zel. După care se opreşte în poziţie de drepţi să spună că a făcut tocmai ceea ce văzuse toată lumea că a făcut, după care încheie:

— Raportează sergentul Bălan Sfârâiac.

— Ascultă „bălănuş-bălan-bălan, pupa-ţi-aş coama de cal”, de azi înainte, cine nu e în post, face instrucţie! În afară de masă şi de somn, numai şi numai instrucţie. Şi orice deplasare numai în pas bătut. Şi dacă mai dau de zaruri, pe tine te pun să le mănânci. Să le mănânci, adică întâi să le mesteci

în măsele până s-or sparge, ce s-o sparge, pe urmă să le înghiţi… Instrucţie şi pas bătut!

Soldaţii sunt atât de vlăguiţi, încât parcă nici n-ar înţelege că este vorba despre ei.

*
* *

Să nu leşini. Leşinul este vecin cu moartea.

Domnul Iancu simte că parcă i se face capul mare, mare. Se umflă până nu mai are margini, se dizolvă în infinit. Dacă leşini, cine ştie, te mai trezeşti, nu te mai trezeşti…

Ion, Badea, Toader, Voicu, Ristea se ţin să nu leşine. Oprea al Oprinii… Oprea… pentru el nu mai are importanţă.

Capete umflate, pline de vânătăi. Ochi care nu se mai închid. Ochi care nu se mai deschid. Care nu se mai văd.

— Toadere, din cauza mea!

— Ce tot spui prostii? Om ce te afli şi spui prostii…

— Dacă eu, păi dacă eu… Dacă eu, Ioane…

— Ia taci, domnule Iancu… Ia mai taci din gură! Mai taci şi dumneata din gură.

*
* *

Stau soldaţii căzuţi pe jos şi parcă nici n-ar înţelege că de ei este vorba.

— Numai instrucţie şi numai pas bătut. Se înţelege? Este de la sine înţeles, la ce bun să mormăi că aşa este? Şi totuşi un „daa“, ca un behăit moale. Şi atât. Şi sar peştii. Şi forfotesc racii. Şi bâzâie gâzele de apă. Şi cântă buhaiul de baltă.

— Of, mamă!

— Care eşti ăla cu mă-ta? se interesează plutonierul.

— Care eşti? somează sergentul.

Dar nu răspunde nimeni.

— Drepţi!

Soldaţii mai găsesc în ei destulă energie să se ridice şi să înţepenească în picioare. Plutonierul trece pe la fiecare, vârându-i pumnul sub bărbie. Parcă ar fi într-un joc de copii, cu îngeri şi cu draci.

— Mamă, mamă…

— A fost de jos, domnule plutonier, îndrăzneşte sergentul să lămurească lucrurile.

— Şi ţie ţi-o fi milă?!

— Nu mi-e milă, domnule plutonier!

— Cui i-e milă, bă? Cui i-e milă?

Tac soldaţii cu privirile goale, dar plutonierului nu-i convine ca ei să tacă atunci când sunt întrebaţi şi mai ales să aibă privirile goale.

— În careu, adunarea!

Se plimbă prin faţa lor cu paşi mărunţi, apoi deodată se opreşte, îşi ridică fruntea, îşi umflă pieptul.

— Statul ne-a pus aici să ne facem datoria. Şi pe cine nu-şi face datoria, nu-l iartă! Aţi văzut şi voi că nu-l iartă, că cine nu execută ordinul, se alege cu un glonţ în scăfârlie… Aţi văzut cu ochii voştri!

Îşi reia plimbarea. Ajunge la parapet. Se apleacă uşor peste el şi priveşte în apă.

Nişte flăcări, nişte case care ard, nişte tunuri care trag. Şi un militar fără epoleţi, fără caschetă, legat de un trunchi de măr.

— Am dormit cu el sub o pătură, am mâncat cu el dintr-un castron. Mi-a fost mai mult ca un frate, mormăie pentru sine plutonierul. Dar cine l-a pus?

Apoi se întoarce în faţa careului:

— Bă, soldatul n-are mamă, n-are tată, n-are fraţi, n-are surori, n-are nevastă cu copii, n-are prieteni şi n-are milă! N-are decât o puşcă cu care să tragă şi un ordin pe care trebuie să-l execute. Cine nu execută, armata îl împuşcă. S-a înţeles?

— … les! răspund soldaţii prescurtat, ca un ecou.

— Se repetă! Soldatul n-are mamă!

— Soldatul n-are mamă!

— Tată!

— Tată!

— Fraţi şi surori!

— Fraţi şi surori!

— Nevastă cu copii!

— Nevastă cu copii!

— Ori prieteni!

— Ori prieteni!

— El are o puşcă să tragă!

— O puşcă să tragă.

— Şi un ordin pe care trebuie să-l execute.

— Şi un ordin pe care să-l execute.

— Cine nu execută, armata îl împuşcă!

— Cine nu execută, armata îl împuşcă!

*

* *

— Dacă nu eram eu, Toadere…

— E primejdios, domnule Iancule, să-ţi bagi în cap o idee ca asta.

— Să nu fi fost eu acolo…

— E primejdios şi pentru dumneata, şi pentru noi.

— Să nu fi fost…

— S-ar putea să se găsească vreunul să cadă în păcat şi dacă măcar unul cade în păcat, ce se mai alege de noi?

— Eu, Toadere…

— Dacă nu taci, îţi astup gura cu ceva şi te ţin aşa, domnule Iancule, până… Te ţin până…

Toader nu mai ştiu să spună până când. Sau se temu să spună. Se temu în primul rând de el să pronunţe cuvântul sau măcar să-l gândească până la cap.

— Până când voi avea de-a face cu peştii, Toadere, nu-i aşa?

— Taci dracului, domnule Iancule, că uite în ce stare mă adusăşi, că mă făcuşi să-ţi calc respectul.

*

* *

Soldaţii, înşiraţi unul după altul, cu gamelele şi cu lingurile în mână, pas alergător, pe loc, cu genunchii la centură şi sergentul cu o nuia „mişcă, mişcă, mişcă“. După ce bucătarul le răstoarnă polonicul în gamelă, tot în pas alergător, tot cu genunchii la centură, chiar dacă sare ciorba, până la locul unde se aşază jos ca să mănânce.

— Toată lumea a servit masa?

— Daaa!

— Toată lumea s-a săturat?

— Daaa!

— Toată lumea e mulţumită?

— Daaa!

— Rugăciunea! porunceşte plutonierul.

Cu gamelele în mână, cu capetele vârâte sub centură, soldaţii se întorc cu faţa spre răsărit şi repetă în cor după sergentul care nici n-a apucat să mănânce.

— Mulţumim ţie Doamne Isuse Cristoase…

— Mulţumim ţie Doamne Isuse Cristoase…

— Că ne-ai săturat pe noi…

— Că ne-ai săturat pe noi…

— De toate bunătăţile tale cele pământeşti.

— De toate bunătăţile tale cele pământeşti.

— Amin!

— Amin!

După care plutonierul scoate din buzunar un ceas cât o ceapă, îl priveşte şi bate cu vârful degetului arătător în geamul bombat.

— Şi acuma să facem apelul la boieri…

— Mişcă, mişcă! îl ajută sergentul.

Cu toate că soarele se află în vârful cerului, soldaţii aprind felinarele.

Scara, cu fuşteie groase, necojite, fără scoburi, bătute în cuie mari, de-abia poate să fie adusă de doi soldaţi.

Se dă la o parte uşa chepengului. Un fel de groapă neagră, fără fund, se deschide la picioarele soldaţilor. O groapă care fumegă uşor pe margini cum fumegă mormintele proaspăt deschise.

Coboară întâi soldaţii cu felinarele aprinse şi soldaţii cu armele încărcate, cu degetul pe trăgaci. Afară, pe punte, alţi soldaţi cu armele încărcate, gata să tragă. Sergentul a ajuns în cală. Şi după cum îi este obiceiul:

— Mişcă, mişcă!

Plutonierul coboară înoet, cu spatele la scară.

— Hei, cum vă merge cu boieria, boierilor?

— Mişcă, mişcă!

— Boierie aţi căutat, boierie aţi găsit. Staţi tolăniţi ca paşii şi ca sultanii pe divane, nici cu plugul nu araţi, nici cu sapa nu săpaţi, nici cu coasa nu cosiţi… V-aţi pus pe trai, bă, trai, paştele mă-si, nici în burta cui v-a făcut n-aţi trăit voi aşa.

Primul lucru pe care îl descoperă felinarele din întuneric sunt tălpile ţăranilor. Purtaţi pe jos şi desculţi, pe drumuri gloduroase şi uscate, prin lunci cu cioate şi mărăcini, pe coaste cu muşchii de piatră ascuţită, ţăranii aveau tălpile carne vie.

— Nu-mi răspundeţi, nu-mi răspundeţi… Vă ţineţi mari… De, v-aţi ajuns şi voi…

Unul lângă altul, ca nişte copaci doborâţi. Mâinile legate. Şi de la o pereche de mâini, la o altă pereche de mâini, un lanţ lung şi gros, de care sunt legaţi cu toţii, ca vitele la conovăţ.

— Ia să strigăm noi catalogul la băieţi! Să strigăm noi catalogul şi băieţii cuminţi să zică prezent.

Plutonierul deschide catastiful care de pe-acum are scoarţe jerpelite.

— Anton Aron! Prezent, Antonică?

Sergentul se apleacă cu felinarul, luminează faţa celui strigat şi răspunde în locul lui:

— Este.

— Ion Ion I.

— Este.

— Marin al Măriei.

— Este!

— Oprea Oprină… Oprea Oprină… Se aude?

— Nu-l mai striga, că nu mai e, domnule plutonier.

— Toadere, tu să vorbeşti întrebat.

— E vorba acuma de Oprea. Nu mai e. Scăpă, săracul!

Sergentul stă îndoit asupra celui care se numea Oprea

Oprină. Felinarul îi tremură în mână.

— Ai amuţit, Sfârâiace?

— N-am amuţit, domnule plutonier!

— Oprea Oprină!

— Decedat!

— Dezlegaţi-l şi scoateţi-l afară!

Câţiva soldaţi execută ordinul. Nu este uşor să scoţi un mort din lanţuri şi să-l tragi în sus pe scară.

— Voicu!

— Este!

— Toader!

— Este.

— Catrina!

— Este.

— Catrina, frate-său!

— Trage să moară, domnule plutonier.

— Iar vorbeşti neîntrebat, Toadere?

— Trage să moară, confirmă sergentul.

— Sus şi cu ăla, dar îl lăsaţi cu mâinile legate.

— Să nu-l aruncaţi la peşti, domnule plutonier, pânâ când nu-şi dă sufletul.

— Te-a întrebat cineva ceva? Să-i daţi apă să bea, dacă bea, pe săturate… Vlase!

— Este.

— Popa!

— Este.

— Iancu Visalom! Şi dumneata, domnule Iancu?

— Şi eu, domnule.

— Şi dumneata… Ce cauţi cu ei?

— Cred că nu intră în atribuţiile dumitale să-mi iei interogatoriu.

— Nuuu! Asta nu! întrebam aşa, de o curiozitate. Misiunea mea este să vă păzesc. Şi pe care nu mai am de ce să-l păzesc, să-l dau de mâncare la peşti. La peşti şi la raci. Atâta tot, domnule Iancu!

— Femeie o fi fost sau ce-o fi fost cine te-a făcut, domnule plutonier?

— Vorbeşti de mama, Toadere? Păi soldatul n-are mamă, bă, cum o să aibă?

— Că tot pe paie te-a făcut, ori pe prispă, ori în căruţă, ori pe pământul de pe câmp, ca pe fiecare din noi, că în puf şi în catifele nu i-a dat mâna, dar cu ce te-o fi alăptat de-ai ieşit ce-ai ieşit?

— Parcă văd c-o să te repezi, Toadere, cu fălcile în pumnii mei, de-o să-ţi aduni măselele de pe jos.

— Pumni eşti în stare, dar măsele de unde, c-au avut alţii grijă mai înainte.

— S-o mai găsi, dacă scotocim ca lumea, mai şi împrumutăm de la vecini, ca de la alde Marin al Măriei, că din ce ar scrâşni el, că auz cum scrâşneşte, dacă n-ar avea măsele.

— Tot din ţărani te tragi şi dumneata, domnule plutonier. Şi acuma ne dai pumni şi ne ţii în lanţuri şi ne arunci la peşti să ne mănânce şi la raci.

— Eu v-am pus, bă? Eu v-am pus? S-a aprins tărâţa în voi să faceţi răscoală… Aţi făcut-o, acuma o trageţi… Eu sunt sub arme şi sub jurământ… Dacă aţi fi stat cuminţi pe câlţii voştri… dar n-aţi stat, fi-v-ar câlţii ai dracului să vă fie… Ce stric eu?

— Chiar, domnule plutonier, dumneata eşti aşa ceva ca dulăii boierului sau ca puşca lui, el te asmute sau trage cocoaşele, dumneata te repezi şi

muşti din carne de om, muşcă, domnule, muşcă, dacă poţi, şi poţi, că am fost noi proşti. Că n-am dat în cap la javre. Hei, dacă ar fi s-o mai luăm o dată de la început, am şti noi ce să facem…

— Florea… Matei… Manea… Tănase… Miu…

— Este, este, este, este.

*

* *

„Eu n-am pus cununii decât una, dar neveste am ţinut destule. Am avut şi oacheşe, cu ochi plin de foc; am avut şi bălane, cu ochi căprui şi mari, rumene la faţă ca cireşele de mai, cu părul lung şi galben ca beteala, şi mărunţele, de să le prinzi în braţe şi să le ridici pe opincă; şi-nalte, ca trestia, cu mijloc subţire şi picioruşe albe…“

— Ţine-te să nu dormi, Vasile!

„Lasă-mă, Marine, ne vede mama, zice. Vrei să fugim? o întreb. Unde? În lume, uite-o cât e de mare.“

— Că dacă te ia somnul…

„Parcă mi se umplea pieptul… şi inima… dorul şi sufletul. Ştiţi voi ăştia de vă târguiţi nevasta ca pe vite în obor ce este dragostea? Amândoi am început să tremurăm cuprinşi de o bucurie, de un ceva neînţeles, şi din cale- afară de bun.“

— Că dacă te ia somnul, cine ştie de te mai trezeşti, Vasile.

„Mi-am băgat eu mâna în sânu-i care dogorea ca o sobă şi am apucat-o… Era mică, ascuţită ca un ou de bibilică şi tare ca o gutuie.“

— Al naibii, moşul…

„Ne strângeam în braţe de ne trosneau oasele.”

— Ţi le mai trosniră o dată ăştia cu parul.

„Am apucat să văz ce dulce e viaţa, când te prinde dimineaţa, cu iubita îmbrăţişat şi sătul de sărutat.”

— Moşul naibii…

„Doamne, singur mă gândesc, pentru ce mai zăbovesc dacă-s gârbov, nicio fată, nu mai vrea ca altădată, să-i pui stânga căpătâi şi cu dreapta s-o mângâi? Unde-i vremea cea de-atunci, când treceam zăvoaie, lunci?“

— Peştii şi racii, moşule…

„S-a dus vremea şi uite, eu am rămas să-mi plâng mândra tinereţe, cu copile cu ochi mari şi cu dinţi mărgăritar.”

— Moşule, moşule…

— „Hei, Marine… De unde vii?… De unde am plecat… Păi de unde ai plecat?… De unde viu… Şi-ncotro mergi? Unde mă duc… Păi un-te duci?… Viu cu soro-mea şi intrăm amândoi la boier!… Te-ai însurat, Mărine, – să-ţi trăiască. Şi când oi pierde-o, s-o găseşti în pat la mine…. Am ajuns şi la curte. Boierul, cum ne văzu: Te-ai însurat, Mărine? Lui îi spuneai dreptul: Da, conaşule, mi se făcu şi mie şi m-am însurat. Să-ţi trăiască, Mărine, dar ştii că e tare frumoasă nevastă-ta? Dar mă gândeam: cocoş tu, cocoş eu, aida să vedem care o să ştie să ţie, a lui pe Maria.“

— Ţine-te să nu te ia somnul, domnule Iancule. Somnul e vecin cu moartea.

„Într-o zi, hoţomanul a început să mă asemene cu el. Mă vorbea de rău, până a venit vremea şi i-a zis: ce frumoasă eşti, Mario, de te-ai iubi cu mine, ţi-aş da o basma de bani… Vai de mine, mă află Marin şi mă taie bucăţele… Ce proastă eşti, de unde o să afle?“

— Femeia, tot femeie…

„Mă pomenesc că într-o zi mă trimite la Curtea de Argeş să cumpăr de la ferăstrău un car de blăni. Ce era să fac? Am plecat.”

— Ce să facă omul, pleacă după pâine, săracul.

„Când îmi închipuiam pe Maria în braţele vărgatului, îmi venea ameţeală şi-mi vâjâia capul.”

— He, n-a fost ea vâjâiala d-acu…

„Mario, descuie uşa!“ Dar ea se făcea moartă, ca vulpea. „Fă, deschide uşa!“ Deloc, tăcea chitic…

„Deschide!“, îi zic. Auzii o şoaptă: „Stai aci!“ Era glasul boierului… Mă dusei la geam, îl spărsei şi mă uitai înăuntru… „De-asta mi-ai fost? Na!“ Şi asvârlii cuţitul unde credeam că sunt ei.

— I-auz!

„Plecai! Dar unde? Iar în lumea largă!“

— Vezi că nu l-au prins?

„35 de ani trecură. Un dor mă prindea iar din zi în zi, vorba cântecului: *Fusei pe unde am iubit, văzui pământul pârlit*. Nu mă cunoaşte nimeni şi nici eu nu mai cunoşteam pe nimeni… Mă dusei la vadul unde o văzusem de atâtea ori şi priveam fetele ce veneau să spele rufe, lână, ori să-şi spele picioarele, numai aşa de drag. O căutam printre ele pe Măriuca, dar n-o găseam. Cu dulama mea de dimie, cu părul mare şi jumătate alb, cu barba ce-o lăsasem să crească eram un unchiaş. Mă uitai în vadul apei, aceeaşi apă, în mine bătea aceeaşi inimă, dar îmi pierise văpăile ochilor, puterea trupului. Maria mea atât de dragă…“

— Ascultă, domnule Îancu, ascultă-l pe unchiaş, o să-ţi prindă bine.

„De pe la spate îmi ieşi o băbuţă în faţă. Se uită la mine şi eu tăcui… Cum te-ai schimbat, sărac de noi… Dar tu?… Ştii, Mărine, cum rămăseşi în gândul meu? Tot frumos, tot tânăr ca atunci… Şi tu, cu părul galben ca beteala, Cu ochii mari, căprui, cu viţe atârnând pe obraji… Şi tu, copilandru fără mustaţă, cu ochi sfredelitori până în inimă, cu căciula mare, vesel, rumen şi cu cavalul la brâu. Şi acuşi eşti un unchiaş, ce nu mai semeni cu Mărin.

Şi tu o mătuşică, ce nu mai semeni cu Maria… Uncheşul meu, Doamne…”

*

* *

Mai bine pe vremea când îi prindea cu arcanul. Pe care îl prindea, îl prindea, care scăpa, rămânea

scăpat.

Şi ca şi cum ar fi fost pe vremea când flăcăii se prindeau cu arcanul pentru oaste, băiatul încerca să scape şi să rămână scăpat, ascunzându-se în casa şi în braţele unei văduvioare. Dar tot în funii îi fu dat să ajungă la poarta regimentului. Bătrânul era om dintr-o bucată, făcuse şi războiul la Plevna şi la Griviţa.

— Dezertori în neamul meu n-au ce să caute.

Îl ridicase de chică din aşternutul vădanei şi-l legase ca pe hoţii de cai.

— Ce-ai tu cu mine, fac ce vreau, nu-mi eşti tu primar, ori şef de post, ori alt om de lege.

— Dacă n-ai văzut, vezi tu acum ce-ţi sunt…

— Părinte nu-mi eşti, că dacă mi-ai fi părinte…

— Cu ce te-ai alege, mă mucosule, dacă te-aş lăsa de capul tău? Că de prins tot te-ar prinde şi te-ar băga la ocnă, să nu mai vezi soarele şi să cadă carnea, putredă, de pe tine, de viu. Du-te, fă-ţi datoria, pe urmă vii, te-nsori, faci ce vrei.

— Să mă ţină ăia cu burta goală…

— Că doar nu te-or ţine pe cozonaci.

— Să mă mănânce păduchii şi ploşniţele.

— Te mai mănâncă, de, aşa e la armată, ce, te mănâncă numai pe tine?

— Să mă bată şi să mă omoare în bătăi…

— Te mai bate, te mai şi omoară în bătăi. Armata e armată.

A dat să sară pe fereastră, dar bătrânul l-a prins de turul pantalonilor, l-a legat burduf şi l-a aruncat pe paie în fundul căruţii, ca pe un porc de dus la târg.

Mai să moară recrutele Frosa de urât şi de inimă rea şi de dor de vădană coaptă năbădăioasă, şi să moară de mâncare proastă, de frig, de păduchi şi de bătăi. Dar s-a găsit un vlăjgan de pe Ialomiţa care să-i fie da un frate. Îl ajuta la corvezi, îl lua noaptea, pe furiş, la el în pat, să se încălzească sub două pături şi sub două mantăi şi trup lângă trup şi îl ducea, tot pe furiş, la bucătărie, să mănânce

râcâitură de pe cazane, pentru că prietenul lui era soldatul care spăla cazanele regimentului.

Încetul cu încetul s-a dat şi el pe brazdă şi au ajuns amândoi sergenţi.

— Hai să ne reangajăm!

— Haide!

Când au fost repartizaţi la unităţi, au trebuit să se despartă. Cum erau destul de tineri şi neîmpovăraţi de niciun gând urât şi vinul fusese destul de tare, s-au legat fraţi de cruce şi şi-au jurat ca orice s-ar întâmpla de aici înainte, să nu aibă pe nimeni altcineva mai aproape de inimă şi să fie în stare de a-şi da chiar viaţa unul pentru altul.

— Juri?

— Jur!

— Jură!

— Jur! Acuma jură şi tu!

— Jur!

Tânărul Frosa Eftimie se însurase cu o fată de mahala, care aduce ca dotă o pereche de case cu nişte venituri de la chiriaşi, de întreceau de câteva ori solda lui. Copii, familie aşezată, viaţă tihnită.

Plutonierul Frosa Eftimie nu mai călcase aproape de 20 de ani pe la ţară. Pe ţărani nu-i mai vedea decât în obor şi la piaţă, câte o dată şi la poarta regimentului, când veneau să-şi petreacă feciorii, dacă îi petreceau. Cu soldaţii se purta frumos, nu pentru că erau de-ai lui, ci pentru că aşa avea el, inimă bună. Nu-i bătea din orice, când îi aducea acasă să-i taie lemne sau să zugrăvească primeau câte o linguriţă de dulceaţă sau de şerbet cu apă rece, de parcă s-ar fi aflat în vizită pe la unchi sau pe la mătuşe. Le făcea rost de delegaţii de învoire şi de permisii.

— Domnule plutonier, face soră-mea nuntă.

— Chiar face?

— Chiar face.

— Bine, să vedem ce zice domnul căpitan… Te iau pe răspunderea mea. Dar când te întorci, treci întâi pe la mine să te văd cum arăţi, să nu mă faci

de râs în cazarmă. Vezi cum vii, uşa mea de-afară se deschide cu piciorul.

Avea, nu avea sora soldatului nuntă, de un curcan sau de un miel şi de o vadră de rachiu tot trebuia să facă rost. Dacă nu era nici curcan, nici miel, prindea cocoşul din bătătură, de lăsa găinile văduve, că era musai să aibă mâinile atât de încărcate, încât să nu poată să împingă în uşa plutonierului decât cu genunchiul.

Încă de prin februarie începuseră să umble nişte zvonuri că nu ştiu ce şi nu ştiu cum, nişte ţărani de pe la ţară… Apoi că se cam îngroaşă gluma, că o să fie scoasă armata să le mai bage minţile în cap. Dar toate acestea erau atât de departe şi nu puteau să-l atingă în niciun fel. Nu mai avea la ţară decât nişte rude îndepărtate, cine ştie dacă le mai avea. Iar slujba lui în armată o făcea la magazia de efecte militare a regimentului. Îl echipezi pe soldat şi-i dai drumul cu ofiţerul lui şi-l aştepţi să vină, nu este o ocazie rea, în campanie echipamentele se mai uzează, se mai pierd, se mai pot da la reformă, se mai pot face scăzăminte, o jumătate de guler pentru o cămaşă, o jumătate de mânecă pentru o manta, mai vedem noi, să trăim şi să fim sănătoşi. Şi cum să nu trăieşti şi să fii sănătos dacă stai la magazie, nu te ninge, nu te plouă, nu te bate soarele, nu dau ăia, ţăranii, cu pietre după tine ori cu furci şi cu topoare, treabă lor ce fac acolo, tu, cu bocancii, mantalele, pantalonii, izmenele, cămăşile, centurile, unsoarea de armă, vaxul pentru încălţăminte…

Dar trebuia să ia fiinţă un detaşament de pază, ofiţerii, fiecare cu plutonul său, cu treburile lui, adică să lupte ca pe front, un detaşament de pază e altceva, cu totul altceva, ce-ar fi să i-l dăm plutonierului de la magazia regimentului mai face şi el puţină mişcare şi poate îşi face rost şi de o decoraţie.

Madam Frosa fuma ţigări, bea cafele, da în cărţi şi se fandosea în faţa chiriaşilor şi vecinilor, că,

uite, bărbatul ei nu e un oarecare, a fost trecut la comandă, ca ofiţerii.

Era un detaşament special, care nu intra în luptă, dar căruia i se predau ţăranii prinşi pentru a fi păziţi până li se hotăra soarta. În asemenea împrejurări se întâlni cu fostul lui camarad cu care se făcuse frate de cruce. În timp ce armata avea de-a face cu ţăranii pe câmp, ei băură la cârciuma din sat, până – nu se ştie de ce – îi prinse plânsul. Şi plânseră unul pe umărul celuilalt şi îşi jurară din nou să se apere şi să se ajute la nevoie, să fie gata să-şi dea chiar şi viaţa unul pentru altul.

*
* *

„Îl băgă în biserică şi-i porunci omul domnesc să se culce jos pe pietrele pardoselii cu faţa-n sus, cu mâinile cruce pe piept şi cu capul spre uşă şi picioarele spre altar. Pietrele îngheţate, el gol, urmele de sânge rămase pe pietre. Tremura vargă, şi nişte lacrimi mici păreau că i se storc din ochi. Toată lumea îi lua seama. Printre încheieturile oaselor carnea pierise, rămăseseră gropi ca scobite cu dalta, degetele lungi, slabe şi încârligate îţi făceau groază.“[1]

— Cum l-au prăpădit!

— O înşiruire de oase!

Şedea culcat cu picioarele spre altar. Popa îi slujea moliftele mortului. Îi făcu dezlegarea de păcate, îl tămâie şi-i aprinse lumânări la cap şi la picioare. Când i se ridică coliva la cap, „veşnica lui pomenire”, femeile începură un ramăt de-ţi frământau inima. Când s-a isprăvit slujba şi se împărţiră pomenile, omul domnesc zice:

— Radu e mort! Nimeni n-are voie să-i vorbească, ori să-i răspunză. Cine i-o vorbi, va fi bătut la falangă. D-acu’ încolo, Dumnezeu să-l ierte.

— Dumnezeu să-l ierte! zise lumea plângând.

Afară încălecară pe cai. Dascălul începu să tragă clopotul şi convoiul pomi prin sat la drumul dacului. Radu plângea acu' de uda pământul. Unul se dezbrăcă de zeghe şi i-o zvârli pe umeri. El se uită cu nişte ochi de începu toată lumea să urle:

— Iertare! Iertare, Măria-Ta!

— Cine i-a dat zeghea? întrebă omul domnesc.

Nimeni nu-i răspunse.

— A ispăşit păcatul, iertare, iertare! începură toţi,

— Nu se poate. Am poruncă să-l spânzur. Zadarnice toate rugăciunile voastre. Unde e gâdele?

Într-o căruţă se vedea o rogojină ce acoperea ceva. Un arnăut dete rogojina la o parte şi acolo se văzu un ţigan legat fedeleş şi cu ochii sticliţi în cap. Omul domnesc vorbi:

— Tu eşti rob. Trebuie să pui ştreangul de gât osânditului de bună voie. Altfel te omor şi statul te plăteşte cu zece galbeni stăpânului tău.

Ţiganul începu să tremure şi nu răspunse nimic.

— Dezlegaţi-l!

Ţiganul fu dezlegat şi adus lângă Radu. Plângea.

— Măria-Ta, iartă-mă!

— Taci, ţigane, că nu pe tine te spânzur. Tu trebuie doar să-I pui laţul de gât şi să-i tragi scara, atât… Haide, Radule, suie-te pe scară sus!

Radu se sui sus, până la grindă.

— Acuma, ţigane, suie-te şi tu şi leagă-i lanţurile de la mâini de cingătoarea de la mijloc.

Ţiganul nu vrea.

— Dă-i, călăraşi, dă-i să moară!

Un călăraş apucă un par şi când croi ţiganul, îl dete jos.

— Iertaţi-mă, că mă sui.

— Suie-te!

Ţiganul se sui după Radu şi începu, după cum îl învăţa de jos, să lege lanţul şi mâinile de cingătoare.

— Iertaţi-l, iertaţi-l! striga lumea.

— Ei, Radule, uite-ţi tronul, uite-ţi mormântul. Plângi şi roagă-te de iertare la Dumnezeu, că pravila nu te poate ierta.

Femeile o rupeau la fugă spre pădure.

— Acu', Radule, iartă pe Măria-Sa Domnitorul, care, după pravilă şi după osânda înaltului Divan, te-a hotărât morţii.

— Dumnezeu să ierte pe Măria-Sa, răspunse el.

— Pune-i laţul de gât, ţigane! Strânge-l uşor, ca să poată vorbi şi dă-te jos.

Ţiganul făcu aşa şi se dete jos.

— Ei, Radule, iartă pe boierii Divanului, care şi ei, tot după pravilă, te-au osândit.

— Dumnezeu să-i ierte!

— Iartă-mă şi pe mine, omul domnesc, trimis să împlinesc osânda.

— Dumnezeu să te ierte şi pe măria ta.

— Scara, trage scara!

Şi când izbi pe ţigan, ţiganul trase scara de sub picioarele Radului. Trosni braţul spânzurătorii şi el, rămase în gol, căzu în jos. Se legănă într-o parte, se duse în alta, ca găleata puţului când îi dai drumul şi lumea fugi răcnind. Ţiganul o rupse şi el la fugă. Omul domnesc, după ce-şi văzu porunca împlinită, o luă cu călăraşii pe drum spre Mărunţiş şi pieri. Lumea plecă acasă îngrozită. Radu rămase acolo sus, şi spuneau oamenii că noaptea se auzeau cântece, scârţâituri, zbierete de capre, mieunituri de pisici, de se speriau mereu caii de la diligenţă. Atunci un surugiu s-a suit sus, i-a tăiat frânghia, l-a luat în cârcă şi s-a dus de l-a azvârlit în Argeş, ca să scape caii de spaimă… Aşa s-a săvârşit Radu…"

*

* *

— Sperii lumea cu poveşti, moş Dorogane.

— Nu e poveste, e întâmplare adevărată de demult, dar adevărată, cine e din sat de la noi şi n-o ştie?

— Păi dacă o ştie, de ce s-o mai spui?

— Dar de ce să n-o mai spui?

— Mai bine ne-ai mai fi povestit câte ceva despre nevestele alea ale dumitale, multe şi frumoase şi năbădăioase, cum te drăgosteai cu ele mai prin casă, mai pe plută, mai pe la stână, mai pe iarba lui Dumnezeu, ce ne spăimânţi cu gâzi şi spânzurători, sunt printre noi şi unii aproape ca nişte copii…

— Copii, necopii, e bine să le ştie omul pe toate şi bune şi rele, şi ce i s-a întâmplat altuia şi ce i se poate întâmpla lui. Mai rău ar fi să ne amăgim şi să ne minţim, de ce să ne minţim şi să ne amăgim? Că dacă ştii ce te aşteaptă mergi altfel la moarte, nu chiar fără frică, asta nu cred că se poate, dar poate că se şi poate… Mergi aşa, cu un fel de curaj, adică şi ce dacă, mă, şi ce dacă mă spânzură, nu se termină lumea cu mine şi ştiu că măcar n-am fost un prost şi un nemernic pe lumea asta, şi ştiu că vă temeţi de mine şi ştiu că de ce vă temeţi tot n-o să scăpaţi. Că dacă ne-am minţi şi ne-am amăgi, ne-ar prinde mirarea când ne-am vedea sub ştreang, că ni se întâmplă tocmai nouă aşa ceva şi am începe să plângem şi să ne văicărim, să cădem în genunchi şi să ne târâm la picioarele lor şi să cerem iertare şi de spânzurat tot ne-ar spânzura, dar oameni am mai fi noi atunci?

— Nu ne spânzură nimeni, se băgă în vorbă Voicu. Ce să umble ei cu lemne şi cu funii? Acum e mai simplu, cu puşca, poc-poc! şi gata.

— În afară dacă n-au să ne ţină aici până când putrezim de vii şi ne aruncă de mâncare la peşti, zise Toader printre buzele lui umflate.

— În orice caz, ceva-ceva are ea stăpânirea de gând cu noi. Ceva mai osebit faţă de atâţia pe care i-a trimis pe lumea ailaltă cu puşca. Ţineţi minte de la mine, că pune ea ceva la cale, cum nu s-a mai

văzut şi cum nu s-a mai pomenit, poate ceva care vrea să bage frica în ţărani pentru vecii vecilor de aici înainte… Noi să fim gata de orice şi nimic să nu ne mai sperie. O moarte are omul, nu are mai multe, dar nu e totuna cum mori, încheie moş Dorogan.

*
* *

— Ce mişcă, trăieşte!
— Şi-i iei la număr, nu la cântar.
— Sunt şi care nu mişcă…
— Clipesc? Respiră? Ce mai vrei!

Ar fi vrut el multe, plutonierul Frosa Eftimie. Totul i se părea pe dos şi mintea lui aşezată, obişnuită cu ordinea şi cu precizia, nu mai înţelegea nimic.

O putină de brânză necântărită, nişte saci cu mălai necântăriţi, un butoi cu peşte sărat necântărit, un coş de prune uscate necântărit, ceva şuncă şi nişte cârnaţi. Şi un cazan de bucătărie, fără inventar. Câteva lăzi cu muniţie… De aproape douăzeci de ani ştia că în armată nici măcar un crâmpei de aţă nu trebuie să se mişte nemăsurat, necântărit, nenumărat, fără proces-verbal de predare şi luare în primire. De data aceasta fusese îmbarcat pe şlep cu detaşamentul său, fără să i se spună în ce scop, ceea ce mai putu să fie înţeles ca un secret militar, şi i se încărcaseră alimente şi muniţii fără să i se dea în primire, să fie pus să semneze, fapt la care plutonierul n-a putut găsi niciun fel de explicaţie.

— Du-te jos, i se spusese, să-ţi vezi marfa!

Coborâse scara cu felinarul aprins. O mulţime de bărbaţi, care trântiţi pe jos, care aşezaţi în capul oaselor, legaţi de mâini şi de grumaz şi prinşi de un lanţ lung, care trecea de la unul la altul. Bătuţi, istoviţi, mulţi dintre ei cu răni. Unii în agonie. În primul rând cu aceştia vrusese el să afle ce e de

făcut, dar superiorul îi retezase întrebarea, că ce se mişcă e viu, iar adjunctul acestuia adăugase că ce importanţă are, din moment ce-i ia la număr nu la greutate. Adică ce vrusese el oare să spună? Că nenorociţii ăia n-au decât să moară, să se usuce, să putrezească, asta nu contează, numai numărul lor de hârci şi de schelete să rămână pe lanţ, ca mărgelele pe şir?

Ce vrusese să spună? Totul era atât de confuz, de parcă s-ar fi petrecut în cu totul şi cu totul într-o altă lume decât cea pe care o cunoscuse.

— Adună oamenii în careu!

Îi adună.

— Soldaţi! începu ofiţerul. V-aţi purtat până acum cu vitejie, bravură şi Ţara vă mulţumeşte. Misiunea care vi se dă de aici înainte este să asiguraţi paza arestaţilor care se află în cala şlepului, până la noi ordine… Aş vrea să vă mai atrag atenţia, cu toate că nu e cazul, că ne aflăm în stare excepţională şi în stare excepţională orice militar care nu execută ordinul fără murmur şi şovăire se pedepseşte cu moartea. Orice comandant are dreptul şi obligaţia să execute pe loc pe oricine nu dă ascultare… E valabil şi pentru dumneata, domnule plutonier! Adică, vreau să fie clar, îţi atrag atenţia de faţă cu soldaţii dumitale, dacă nu execuţi ordinul de-a împuşca fără judecată pe oricine încearcă să ţi se împotrivească într-o formă sau alta, sau pactizează cu inamicul într-o formă sau alta, vei fi dumneata împuşcat pentru asta. Dar cred că nu va fi cazul. Ţara are încredere în voi… Dă-le repauz!

Apoi îl luă pe plutonier deoparte:

— Fii cu ochii în patru! Dacă dai dovadă de slăbiciune, s-ar putea ca flăcăilor ăstora să le vină chef să te arunce peste bord şi cine ştie ce prostii să mai facă. Iar dacă te pescuim noi, chiar aşa umflat de apă, te legăm la stâlp şi-ţi găurim pielea în faţa trupelor şi te comunicăm de laş şi trădător

de ţară, ceea ce ar rămâne o pată pe viitorul copiilor şi familiei dumitale.

Apoi ofiţerul şi adjunctul său coborâră podişca ce lega vasul de mal şi în urma lor nişte soldaţi traseră scândurile pe uscat.

Hei, noaptea aceasta poate să mai treacă şi aşa, desigur că mâine la lumina zilei se vor lămuri multe lucruri, ca de pildă pentru câtă vreme sunt date alimentele, care este raţia pentru un soldat, care este raţia pentru un deţinut, cu cine se va păstra legătura şi în ce fel, ce se va face cu arestaţii care dau să moară, că mulţi erau gata să moară, în ce se va depozita apa de băut şi multe altele.

Cu aceste gânduri, plutonierul îşi fixă posturile de pază şi îi trimise pe ceilalţi soldaţi la culcare. Pe cei de pază îi rândui în aşa fel ca unii să supravegheze apa de jur împrejur, ca să nu se apropie nimeni, iar pe alţii să supravegheze puntea şlepului şi mai ales gura chepengului. Desigur că nu era o treabă prea grea, de fapt un fleac faţă de ce făcuseră până atunci. Obosiţi de marşul forţat pe care îl executaseră mai înainte, soldaţii din schimbul liber adormiră înfăşuraţi în mantăi şi în foi de cort. Plutonierul rămase treaz cu mintea învălmăşită.

Mâine are să-şi ia curajul şi are să pună mai multe întrebări, să lămurească mai multe lucruri.

Dar până mâine se mai puteau întâmpla atâtea lucruri…

De fapt, nu se întâmplă decât ca după ce căzuse bine seara să se întindă un cablu până când începu să zbârnâie şi şlepul să pornească după un mic remorcher care de-abia se zărea din pâclă, aproape la o bătaie de puşcă. Nu i se spusese nimic despre asta şi comandantul detaşamentului se întreba dacă nu e vorba de o greşeală, adică să fie luat drept un şlep încărcat cu cine ştie ce mărfuri. Dar şi în acest caz trebuia amânat totul pentru mâine, pentru că, deocamdată, nu era nimic de făcut.

Merseră şi merseră în josul fluviului până pe după miezul nopţii, când ieşiră din şenel şi intrară într-un fel de baltă stătută, pe care mai plutiră încă preţ de o oră. După care se opriră, micul remorcher trase aproape şi din el urcară pe şlep câţiva soldaţi cu un maistru militar, care fără nicio explicaţie lăsară la fund cele două ancore, apoi înţepeniră scripeţii şi le scoaseră manivelele ca să le ia cu ei. Ceea ce însemna că nimeni dintre cei de pe şlep nu va mai putea trage în puţul lor cârligele uriaşe ale ancorelor, şlepul urmând să rămână fixat acolo „până la noi ordine", înainte de-a pleca, maistrul militar îi înmână un plic sigilat plutonierului:

— Aveţi aici stabilit semnalul de recunoaştere şi parola. Ordinul este că oricine şi orice se apropie de vas fără semnalul stabilit… să se tragă asupra lui fără somaţie.

— Ce facem cu apa de băut, nu avem niciun pic de apă.

— Nu mi s-a dat niciun ordin în acest sens. Dar sunteţi pe baltă, are balta apă destulă.

*

* *

Veni rândul lui moş Dorogan, cel cu multe neveste, să fie desprins de ceilalţi şi urcat pe punte. Lanţul de la mână şi cel petrecut pe după grumaz nu i se scoaseră, dar i se dădu apă de băut pe săturate.

Bătrânul rezistă până seara, ba, peste noapte îşi recăpătă chiar cunoştinţa şi începu, aşa cum avea obiceiul, să depene una din poveştile lui. Ba încă una cu soldaţi, de pe vremea când îşi făcuse el cătănia:

„La oaste mi-au tăiat pletele, mi-au schimbat hainele şi mi-au spus că d-oi fugi şi m-or prinde, în ştreang mă pune; dar d-oi sta tot termenul, îmi dă drumul acasă, la tata, la mama şi la dragostea mea, dacă o am. Am pus gândul pe oştire".

Vorbea singur moş Dorogan, dar soldaţii din schimbul liber, culcaţi pe punte înfăşuraţi în mantăi şi cu puştile între genunchi şi pe mână, se făceau ei că dorm, însă trăgeau cu urechea.

„O dată sau de două ori pe an venea taica la mine… Ce face maica, tăicuţă, este bine, sănătoasă? Este bine, tăiculiţă! Dar Ileana ce mai face?… Ce să facă, uite, tot bine… O dată, ţin bine minte, era tot în mai, când fânul e în floare, am visat că vine Ileana şi se aşază pe prispa unde stăm eu de planton, la Foişorul de Foc. S-a aşezat lângă mine şi plângea, plângea, de nu mai ştiam cum s-o mângâi… N-ai tu aripi, m-a întrebat… Aripi… n-am!… Hai cu mine, că eu am. Şi m-a apucat de subţiori, m-a săltat în sus şi am început să plutim într-un zbor aşa de lin, ştiţi, ca berzele când vine primăvara. Şi ne-am pomenit ajunşi deasupra satului nostru. “

Soldaţii înfăşuraţi în mantăi şi în foi de cort începuseră să se apropie, ba unul, ba altul, pe nebăgate de seamă, târându-se câte puţin, ca şi cum asta s-ar fi făcut prin somn, fără voia lor. „Hai acolo, să ne odihnim oleacă! zice. Şi unde ne-am oprit? Ne-am oprit pe acoperişul bisericii noastre. Dar mie începe inima să-mi şoptească: deştept sunt eu acuma, ori visez? Dacă Ileana o fi moartă?“

Soldaţii aveau şi ei iubite sau neveste de care nu mai ştiau nimic, de mult nu mai ştiau. De aici, din mijlocul bălţii, nu aveau cum să trimită scrisori şi nici cum să primească vreun fel de veste. Poate că Maria, ori Ileana, ori Voica, ori Ilinca lor… poate că… Doamne, Doamne… Nici ele nu ştiau nimic despre ei… Ion, Petre, Marin, Pavel, Gheorghe… or fi zăcând pe undeva cu pământul în gură, aşa o fi crezând taica şi maica, nevasta ori iubita.

„Mă uitai de jur împrejurul meu şi văzui casele rumânilor ascunse printre pomi şi prin rariştea pădurilor, în curtea bisericii văzui toate crucile mormintelor; iar un mormânt în colţul bisericii despre miazăzi şi apus era proaspăt-proaspăt de

tot… Mă uitai la el înfiorat şi văzui că la capul lui era înfiptă o cruce mare de piatră cu braţele ridicate în sus, adică nu date în lături ca la alte cruci. Mă uitai bine la crucea asta albă şi mi se păru că e chiar Ileana mea îmbrăcată în ceva alb ca argintul, şi că ea stă cu capul în sus, cu mâinile ridicate spre cer, cu părul lăsat pe spate şi cu lacrimi şiruindu-i pe obrazi. Îngrozit, mă uitai sus pe acoperiş, era lângă mine, şi o văzui, iar când mă uitai jos, era Cruce… Haide la pădure, zice, de acolo de lângă mine, de pe acoperiş, şi zburarăm iar în slavă. “

Soldaţii nu se mai făceau că dorm, ba unii chiar se ridicaseră şi stăteau roată, ca la vatra focului, care pe vine, care pe călcâi, care în genunchi.

„Merserăm pe deasupra pădurilor. Trecurăm pe lângă nişte porumbei sălbatici care dormeau sus pe vârfurile unor stejari şi ne lăsarăm în jos pe cărarea ce ducea la poiana noastră… Pornirăm pe jos, îmbrăţişaţi de mijloc… Băgai de seamă un lucru ciudat: înaintea noastră se apleca fânul înflorit ca suflat de o boare de vânt, tufele îşi dau ramurile în lături, iar păsările după crăci lăsau aripile şi capetele în jos şi se opreau din cântat…“

Plutonierul, culcat şi el mai la proră, auzea şi vedea totul. Ceea ce făceau soldaţii aceia putea să fie socotit ca o neexecutare de ordin şi ca un început de pactizare cu inamicul. Chiar faptul că nu dormeau era destul de grav, pentru că s-ar fi putut ca apoi să moţăie în post. Chiar faptul că îşi aduceau aminte de satele, de părinţi şi de iubitele lor era grav, pentru că s-ar fi putut să li se facă milă de cei aflaţi în pază. Şi dacă le trece cu vederea de data asta, altă dată au să îndrăznească şi mai mult. Şi mai mult, cine ştie cât, cine ştie până unde! Ce să facă el, plutonierul Frosa? Aici nu mergea cu jumătate de măsură, adică să facă culcări cu ei, să-i bată, să-i bage la carceră. Situaţie excepţională. Calcă alături, îl împuşti, nu există pedeapsă intermediară. Ar trebui să se apropie de

ei şi să-i pună pistolul în ceafă sau în tâmplă celui mai apropiat de bătrân sau cui ascultă mai plin de smerenie. Şi să-l lase pe veci acolo, pe cărarea pe care se apleacă fânul ca suflat de o boare de vânt… Asta ar băga frica în ceilalţi, ar vedea şi ei că acesta nu este joc, sau dacă e, este unul de-a viaţa şi de-a moartea. Cine ţine la viaţa lui, să-şi bage minţile în cap, zicea plutonierul, şi să nu iasă din ordin. Dar nu se hotăra nici să se ridice, nici să scoată pistolul de la şold.

„Să mergem înainte, ziceam eu, înainte întruna cât drumul s-o ţine de lung… Ea îmi răspunse: Rămâi aicea, rămâi! Nu-i drum gătit pentru tine, n-ai aripi la umeri crescute.”

Nişte nori zdrenţuiţi pe cer, printre care se vedea din când în când o jumătate de lună. Balta se încreţea uşor şi foşnea încet. Undeva, departe, o cucuvea îşi cânta cântecul ei. Se auzea cum fojgăie racii. Trupurile ciupite de raci şi de peşti ale morţilor pluteau pe apă şi veneau să se bată de coastele vasului. Un soldat îşi face cruce.

„M-am simţit iar săltat de subţiori şi iar am început să zburăm lin pe deasupra pădurilor şi a câmpiilor cu fân înflorit. Am ajuns deasupra Bucureştilor şi m-am coborât jos în curtea cazărmii… Hai de vezi unde dorm eu, zic. Şi am intrat cu ea înăuntru şi văd în patul meu un tron de mort… Intră înăuntru!… Nu intru, mă împotrivesc… Intră! Şi ca să-i fac pe voie, intrai în tron şi… mă deşteptai în patul cazărmii. Ei, flăcăii taichii, d-atunci eu cred că trupul este tronul sufletului, sufletul e înmormântat în trup cât este p-aci. M-am gândit mult la visul ciudat de atunci şi am ţinut minte, era în duminica întâia după Rusalii. Prin gustar a venit taica la mine. L-am întrebat: Ce face Ileana?… Şade!… Taică, spune-mi drept, ori e moartă?… Ce-ţi veni, băiete? La liberare în loc să trag drept acasă, m-am dus la biserică. M-am uitat în colţul unde visasem mormântul proaspăt şi am găsit un mormânt, cu un

brad înfipt la cap. Bradul uscat, cu toate frunzele căzute. Cu arniciul ieşit de soare şi de ploaie şi se mai cunoşteau mănunchiurile de busuioc şi de alte flori ce-or mai fi fost puse. Crucea era de lemn, înaltă şi cu braţele cam strâmbate în sus, nu tocmai aşa cum o visasem… Îmi ascunseseră moartea ei ca să nu fug de la oaste, să mă prindă, să mor p-acolo.“

Cât a fost noaptea de lungă n-a dormit niciun soldat, de teamă să nu viseze cruci la căpătâiul iubitelor.

În zori pe moş Dorogan l-au găsit rece.

Iar plutonierul aşteptase cu mâna pe tocul pistolului.

*

* *

— Dacă om mai scăpa de aici, domnule Iancule, să le scrii astea toate.

— Dacă om mai scăpa, Toadere!

— Om mai scăpa noi vreunul… măcar unul… Toţi avem copii şi toţi avem de ce trăi, dar ar fi bine ca ăla unul să fii dumneata. Şi dacă eşti dumneata, să le scrii astea toate, cum le-ai văzut şi cum le-ai auzit, ca să se ştie.

„În urmă cu vreo douăzeci de ani, îşi amintea Iancu Visalom, băteam la uşa lui Delavrancea.”

— Am venit… am venit la dumneavoastră… să vă citesc… să vă citesc ceva.

A început să zâmbească, s-a uitat la mine mult şi mi-a spus:

— Intră încoace!

Aşadar, pornisem pe drumul oamenilor mari; ajunsesem în cabinetul directorului.

Acolo, preşuri pe jos, ceva ce nu mai văzusem în sărăcăcioasele căsuţe de la noi. Călcam încet… întorsei un colţ, luai un scaun şi… mă fâstâcii cu totul.

— Eşti de la ţară?

— Da.
— Tat-tău e plugar?
— N-am tată.
— Mă-ta ce lucrează?
— E moartă.
— Tu ce faci?
— Citesc, scriu şi muncesc la câmp.
— Câţi ani ai?
— Şaisprezece.
— Câtă carte ştii?
— Cinci clase primare.
— De unde ai auzit să vii aici?
— Am citit.
— Ce?
— Hagi Tudose.
— Hai, vino după mine!

Şi din camera plină de lumină am intrat în alta, şi acolo, la masă, m-a pus să-i citesc. Ce citeam?… „Copii din flori”, un roman scris de mine.

A răbdat o foaie. La a doua mi-a luat caietul din mână şi a început să-mi vorbească:

— Îţi trebuie carte… Carte multă… Trebuie să citeşti… mereu.

— Mereu citesc.

— Să citeşti… Şi să nu scrii orăşeneşte, scrie în graiul satului tău. Aici e o altă lume… Şi nu scrie romane! Auzi, romane!… Scrie lucruri mici…

De-atunci tot citesc şi tot scriu. Am scris tot felul de povestiri şi în limba satului meu. Dar povestea aceasta? Cea mai groaznică din câte se pot închipui! Are s-o scrie cineva vreodată? Se va afla vreodată că 218 oameni au murit rând pe rând, în lanţuri, pe un şlep vechi, în mijlocul unei bălţi neumblate şi au fost daţi hrană la peşti şi la raci? Domnule Delavrancea, dumneata care ai scris duioasa poveste a unui bunic… şi care ai scris „Apus de Soare”… Şi „Viforul”… Ai putea să-ţi închipui?… Dacă ai să afli dumneata, domnule Delavrancea… Dar n-ai să afli…

*

* *

— Trebuia un stâlp, ceva, în faţa unui zid. De unde zid?

— Da! De unde!

— Mărul ăsta are un mal de pământ în spate, am ales mărul.

— E bun şi mărul, numai că nu ştiu dacă o să mai mănânce cineva mere din el.

— N-o să mai mănânce nimeni. Poate că au să-l scoată oamenii din rădăcini şi să-l ardă, sau să-i dea foc, aşa, în picioare.

— Sau poate n-au să-l scoată şi n-au să-i dea foc. Să-l ţină, aşa, de martor.

— Te-am strâns prea tare?

— Eu ştiu?

— Dacă e prea tare, să-mi spui să-ţi slăbesc legăturile.

— Bine!

— Că tocmai pe mine a fost să cadă beleaua.

— Se mai întâmplă.

— Poate unde ştiau că ne avem ca fraţii. Au vrut să mă încerce. Adică, dacă refuz, să mă lege şi pe mine alături… Am patru copii de crescut.

— Se înţelege.

Plutonierul Frosa Eftimie se mişca foarte încet, doar nu-l silea nimeni. Ofiţerii se adunaseră în grupuri mici şi sporovăiau între ei. Soldaţii, pe loc repauz, dar în formaţie, fumau şi scuipau în iarbă. Ba unii, mai la coadă, se apucaseră chiar să joace un pic de bâză.

— Dacă nu eram eu, era altul.

— Pentru mine nu prea mai contează.

— Pentru tine… Te doare la încheieturi?

— Nu prea.

— Pentru tine, sigur… Peste câteva clipe nu mai contează nimic pentru tine, niciodată, nimic… Dar eu, care rămân… Mai mult ca un frate mi-ai fost…

Am dormit sub o pătură, am mâncat dintr-un castron…

— A fost odată, ca niciodată…

— Dacă nu făceai ce-ai făcut…

— Fiecare pe răspunderea lui.

— Dar tu mai ales pe răspunderea mea. Tu te duci liniştit pe lumea cealaltă, că, uite, domnule, ai scăpat nişte oameni de la moarte, dar eu cum rămân? Eu rămân ăla de-a împuşcat un om, şi pe cine? Pe cine îi era mai ceva ca un frate. Asta rămân. Dacă mai află şi copiii…

— Îmi pare rău, dar n-am cum să te ajut, nu depinde de mine.

— Trebuia să te gândeşti când ai făcut-o…

— Crezi că nu m-am gândit?

Nu se grăbea plutonierul Frosa Eftimie, dar nu se băga de seamă. Ceea ce făcea el acum ţinea de pregătiri şi aceasta nu avea nicio importanţă, cum nu are importanţă la spectacol ceea ce se petrece în fosa orchestrei înainte de baterea gongului, adică atunci când muzicanţii îşi acordă instrumentele.

Tot cam aşa se petrecuseră lucrurile şi cu două zile în urmă, numai că plutonierul Frosa Eftimie şi cu detaşamentul lui se aflau la data aceea în rândul spectatorilor. Celălalt, fratele său de cruce, avea de executat nişte ţărani prinşi, pe care îi pusese mai întâi, cum era ordinul, să-şi sape fiecare groapa lui. Plutonierul Frosa Eftimie se gândea că uite ce noroc a dat peste el de nu a fost pus să împuşte ţărani şi încă să-i silească să-şi sape mormintele. Şi ce ghinion a dat peste fratele său de cruce! Şi celălalt, fratele de cruce, se tot plimba de colo până colo pe pământul reavăn, scos din fundul gropilor şi se lovea cu o nuieluşă peste carâmbul cizmelor. Şi era încruntat şi muncit de gânduri şi cu ochii ca nişte junghiuri, de să zici chiar că lui i-a ars vreun conac boieresc şi i-a fost luată vreo moşie, dacă nu chiar mai rău. Şi deodată s-a oprit în dreptul unui ţăran şi i-a prins cămaşa.

— Fugi!

Ăla se uita la el şi nu înţelegea nimic. Şi fratele de cruce al lui Frosa l-a luat pe ţăran de piept şi a început să-l zgâlţâie.

— Fugi, bă!

Ţăranul s-a îndepărtat câţiva paşi, mergând de-a-ndaratelea, cu neîncredere, apoi a început să alerge spre o geană de pădure.

— Şi tu, şi tu, şi tu… Fugiţi toţi… Dar să vă ascundeţi bine, că dacă vor pune a doua oară mina pe voi, nici dracu nu vă mai scapă!

Şi-a scos de pe cap chipiul şi l-a aruncat într-una din acele gropi săpată pe jumătate, a făcut la fel şi cu tunica.

— Voi – le-a spus Soldaţilor pe care îi comandase până atunci – faceţi care cum vrea… Puteţi să trageţi şi după mine, numai că dacă o face cineva, să ochească bine, să nu mă chinuie.

Şi aşa, în cămaşa albă, uşor umflată de vânt, şi cu capul descoperit, a pornit spre pădure, cu paşi egali, sub ochii aproape hipnotizaţi ai soldaţilor şi gradaţilor. N-a tras nimeni după el. Dar noroc tot n-a avut. A fost pusă armata pe urmele lui, iar soldaţilor pe care îi comandase el li s-a făgăduit că dacă nu e prins până seara, vor fi ei împuşcaţi, cu toţii, de la o margine.

Până seara a fost prins.

— Ce te-ai gândit, ce nu te-ai gândit – zice plutonierul Frosa Eftimie, tot legându-şi fratele de cruce de un trunchi de măr şi nemaiisprăvind legatul – nu ştiu, dar uite ce-mi făcuşi, să te împuşc chiar eu, asta îmi făcuşi tu mie, măi fratele meu… Să te leg şi cu basmaua la ochi?

— Cum o fi…

— Te leg… Că ţi-o fi ţie totuna, dar mie nu-mi e, să văd cum te uiţi la mine şi eu să comand foc.

Şi îl legă la ochi cu o basma înflorată, ca la baba oarba.

— Să-ţi dau şi ceva să strângi în gură?

— Nu!

— Bine… Dar să te ţii, să nu ţipi… Nu de alta, gândeşte-te la bieţii băieţi, că dacă le tremură puşca în mână, te ciopârţesc degeaba şi mai trebuie să tragă încă o dată…

— Nu d-aia, dar dă-mi în gură o floare… O micşunea, am văzut adineaori nişte micşunele pe aci.

Plutonierul Frosa face ce i se cere.

— Să mă ierţi, mă fratele meu, altfel nu se poate. Ai văzut şi tu câtă armată e înţesată de jur împrejur, dacă aş face şi eu nebunia pe care ai făcut-o tu, n-aş apuca să fac niciun pas şi ne-ar lega pe amândoi de un stâlp. Şi nu pot… Patru copii, măi frate-meu, băieţi…

— Să-ţi trăiască!

— Dumnezeu să te aibă în paza lui, că poate şi mai înţelege ceva din harababura asta…

Plutonierul Frosa Eftimie dete semnalul că pregătirile sunt gata. Ofiţerii se duseră la plutoane şi companii, se auziră ţignale şi comenzi.

Nici plutonierul, nici soldaţii din detaşament nu mai făcuseră şi nici nu asistaseră la aşa ceva. Dar li se spuse exact ce au de făcut. După ce un maior ţinu un fel de discurs, cineva veni cu o ţintă de carton, din acelea care se folosesc la exerciţii, în poligoane, şi o prinse cu ace de siguranţă de cămaşa condamnatului. Soldaţii luară poziţia culcat, cu arma rezemată, tot ca la poligon şi închizând un ochi şi privind cu celălalt pe jumătate închis prin vizor şi prin cătare nu vedeau de fapt decât numai şi numai ţinta cu care erau obişnuiţi de la instrucţie. Şi totul s-a petrecut nespus de simplu.

— Ochiţi!… Foc!

Cum fratele de cruce fusese legat cu legături slabe a alunecat de-a lungul trunchiului de măr, apucând să-şi înfigă degetele în pământul de la rădăcina lui.

Şi asta a fost tot.

Adică nu chiar tot, pentru că soldaţi ridicaţi de pe jos mergeau împleticit şi oticneau, apucându-se de pomi, gata să verse şi maţele din ei. Dar n-au mai apucat, fiindcă a venit numaidecât ordin ca detaşamentul să se pună în marş forţat spre Dunăre, unde, după o zi şi o noapte de mers, au ajuns cu picioarele roase de bocanci şi cu buzele crăpate de vânt. Şi au fost urcaţi fără zăbavă pe puntea unui şlep. Nişte saci de mălai, necântăriţi, o putină de brânză necântărită, un butoi cu peşte sărat, necântărit, un coş de prune uscate, necântărite…

Jos, în cală, 218 ţărani puşi în lanţuri.

*

* *

— Se plimbă domnul plutonier, auză-l cum se plimbă.

— Umblă toată noaptea, ca o stafie umblă.

— Îi e teamă să se culce, că vine vreun soldat, aşa, în somn, unii umblă şi în somn, şi-l gâdilă cu baioneta pe la coaste. Şi că moare de râs în somn.

— Dar nu mai are pasul măsurat cum îl avea.

— I s-a scurtat pasul şi e mai moale.

— Îşi târăşte un picior, dacă asculţi mai bine îţi dai seama că îl târăşte.

„Boc-boc-boc“, la miezul nopţii, cizmele plutonierului pe punte. Ţăranii puşi în lanţuri îi numărau paşii de dincolo de scândură.

Trecuseră aproape două săptămâni de când se aflau singuri în mijlocul acelei bălţi stătute. Plutonierul Frosa Eftimie nu ştia decât două lucruri: că trebuie să-i păzească pe ţărani şi că trebuie să împuşte soldaţii care s-ar arăta neascultători. Ba da, încă ceva şi anume că dacă nu execută întocmai acest ordin, va ajunge el să fie pus la zid. Dacă va mai ajunge. Dacă mai înainte ca soldaţii… Soldaţii… La început se simţea legat de ei prin păcatul pe care l-au făcut împreună. Dar

au trecut două săptămâni… Cine ştie… Şi cine a omorât o dată om… Cine a omorât om…

Erau atâtea lucruri care nu i s-au spus! De pildă, până când trebuie să-i păzească, de pildă când va fi schimbat detaşamentul, de pildă ce e de făcut cu soldaţii bolnavi, că se îmbolnăvesc oamenii de friguri şi de gălbenare, au dat frigurile şi gălbenarea în ei. Nu i s-a spus ce mâncare să dea la cei închişi în cală şi de câte ori pe zi, câtă apă şi de câte ori pe zi. Şi nu i s-a spus ce să facă cu cei morţi, când era atât de limpede că vor muri destui, din ce în ce mai mulţi.

Şi atunci plutonierul Frosa a trebuit să facă mai multe lucruri pe răspunderea lui, tremurând de frică pentru fiecare, că s-ar putea să nu fie pe placul superiorilor şi atunci el să sfârşească cu ochii legaţi ca la jocul de-a baba- oarba, şi el avea acasă patru copii, băieţi cu toţii.

Pe soldaţii cu friguri, când intrau în criză, arunca apă cu găleata. La soldaţii la care li se îngălbenea albul ochilor le tăia sub limbă unul care spunea că se pricepe. Ca să nu-i lase să moară de foame pe ţărani, dar nici să nu i se impute că a consumat cu ei prea multe alimente, le făcea şi lor un fel de terci la cazan, cu ceva foi de varză şi coji de cartofi, mai mult spălătură de vase decât mâncare. Le da câte o cană de apă pe zi, apă de baltă, aşa cum era ea scoasă cu găleata. Pe cei care intrau în agonie îi desprindea de lanţul lung şi îi urca pe punte, la aer, unde primeau şi apă, pe săturate, în caz că mai erau în stare să înghită.

Mai greu era cu scăzământul. Cum să-i scoată, adică, din efectiv pe cei care îşi dădeau duhul, cum să li se justifice absenţa? Până la urmă s-a hotărât să-i arunce în apă. După ce încheia un proces-verbal pe care punea să-l mai semneze sergentul şi caporalul de schimb. Şi ca să fie şi mai convingător, îl dezbrăca pe mort şi îi scria pe rufe numele cu creion chimic. Iar straiele le prindea cu

aţă una de alta de la fiecare mort, aşa cum le-a avut el îmbrăcate.

Se învăţaseră peştii şi racii la came de om. Se adunaseră din toată balta aici, parcă din toată lumea. Dacă trecea o zi fără să primească om, deveneau furioşi, băteau în coastele vasului.

— I s-au dus ochii în fundul capului plutonierului nostru.

— Dar obrajii… văzurăţi cum i s-au scofâlcit?

— Ia nu-l mai căiniţi, că el nu stă să ne vaiete pe noi!

— Hei, om e şi el, săracul.

*

* *

„Fă-mă, Doamne, o păsărică, mică-mititică, să zbor, să mă sui, până-n slava cerului. “

— Îl auzi? Ăsta e Pândele ăl mic. Fă dumneata ceva, domnule Iancule, fă ceva să-l scoţi de aici pe băiat, e gata să-şi piardă minţile, săracul, fă ceva, dacă i-o fi dat să mai trăiască, să nu trăiască nebun, dacă o fi să moară, să nu moară nebun. Dumneata, care ai născocit atâtea, şi morişca aia pe pârâu, care îţi aduce lumină în casă pe sârmă, şi zmeul ăla cu sfârlează şi câte şi mai câte, ia mai născoceşte ceva şi pentru Pandele ăla micu! O poveste, aşa, care să ne fure în ea şi să ne poarte pe altă lume şi să nu ne mai doară nimic şi să fim uşurei la trup şi să uităm de carnea care ne zace în lanţuri.

Domnul Iancu are limba încleiată în gură şi buzele îi sunt umflate, îl dor violent articulaţiile maxilarelor, dar face tot ce poate ca să-i fie vorbele înţelese.

„… Când se treziră, se pomeniră d-asupra unor nori. Se făcuse ziuă.

— Cum? Ce s-a întâmplat?… De ce s-a ridicat palatul. Ce-nseamnă asta?

— Uite, uite ai pus ocheanul pe botonul ce zice sus şi palatul a făcut o sforţare şi-a ieşit în sus…

Hai în jos!

Se lăsară jos până în cârca norilor, şi o luară pe d-asupra lor.

Apoi, norii se sfârşiră şi în timp ce împărăteasa pregătea gustarea de dimineaţă, Ber Căciulă zise:

— Suntem d-asupra unei mări.

— E mare, ori e lac?

— E mare, că nu-i văd marginile… Să plutim mai jos, să vedem jocul valurilor."

Se vede treaba că Pandele ăl mic ascultase şi înţelesese şi el povestea, dacă izbucni a zice:

— Nu, nu în jos! Să plutim în sus. Cât mai sus…

— Ridică-l sus palatul, domnule Iancule, pe deasupra norilor, ce să ne lăsăm pe apă, nu ne-am săturat noi de când zăcem pe baltă? Apasă pe năsturelul ăla şi dă-i direcţia în sus, ce te costă? Aşa… vezi… vezi, Pandele, ce sus ne-am ridicat?

Domnul Iancu îşi trecu limba uscată peste buzele spuzite.

— Nu te lăsa, domnule Iancule! îl îndemnă Toader.

„Iacă-te… de la noi, de jur împrejurul nostru, adică în sus, în jos, la dreapta, la stânga, încolo şi încolo se întinde lumea cea nemărginită. Lumea asta este atât de întinsă, de mare în toate părţile, că n-are margine. Dacă ai pornit-o să mergi în sus, ai merge, ai trece de soarele care se vede, l-ai lăsa în urmă, ai vedea altul, şi alţi sori, şi ai trece şi de ei, ar dispare din vedere şi ei, ai vedea alţii înainte şi tot aşa, de te-ai duce milioane şi milioane de ani, veşnicia întreagă, tot de sori ai da şi tot de pământuri ca ale noastre, fără ca să dai de vreo margine a lumii.

— M… t-o-n… pă mă-sa, da' mare mai e lumea asta… Şi cât e de mare şi fără de margine, noi n-avem loc pe ea. Se pune boierul şi-ţi ia pământul, ţie un petic ai, să ţi-l ia şi p-ăla. Ţi-l ia până la talpa casei, şi de sub casă ţi-l ia. Cât e lumea asta de nesfârşită, Doamne, şi ei tot nu se mai satură."

De la peretele ălălalt începe sa cânte unul de pe la Sălcuţa. Mai mult mormăia decât cânta. „Doamne, Doamne, cât mi-e dor, de argintul norilor, de poiana florilor, de zborul cocorilor, de căldura verilor. Vine iarna, Doamne, mare, cu ger, viscol şi ninsoare, cu cer fără de soare, cu plânsetul cui moare. Doamne, tu putere ai, dă-mi mie, că poţi să-mi dai, să-mi fac aripe să zbor, în stolul cocorilor…”

— Frumos mai cântă! Frumos şi trist, ce zici, domnule Iancule? I-a înfipt moartea gheara în gât, dar el nu se lasă… El cântă. Domnule, ce oameni suntem noi! Cum se poate stăpânirea să dea pierzării aşa ceva? Mă, ăla de la Sălcuţa, nici nu ştii ce pierde lumea dacă închizi tu ochii şi te mănâncă peştii. Ce zici, domnule Iancule?

Dar domnul Iancu nu-l mai asculta pe Toader. Se ridicase cât putuse el să se ridice în capul oaselor şi zvâcnea din mâini, de zornăiau lanţurile.

„— Luptaţi-vă, fraţi oameni, luptaţi-vă cu moartea, cu spaima de moarte! Moartea trebuie învinsă, chiar dacă dovedim că nu e decât o transformare cerută de însăşi durata noastră veşnică. Trebuie să ştim precis ce se ascunde în dosul ei: neantul, ori durata veşnică a eului nostru, conştient de sine şi nedestructibil. Ori una, ori alta, lupta trebuie dusă până la capăt. Nu mai vrem speranţe nedovedite… îndoieli grozave, idei de credinţă şi de necredinţă… Totul se poate în anumite condiţiuni… Voim şi o ştiinţă asupra morţii… Totul se poate… Rupeţi odată vălul acestei spaime, convertiţi-o, învingeţi-o! Ne trebuie nemurirea absolută, sau, dacă o avem de la Dumnezeu, tot ne trebuie dovezile absolute că o avem!“

— Bietul domnul Iancu, are fierbinţeală, nu mai ştie ce spune.

— Ba ştie… Şi le spune atât de minunat, chiar dacă are fierbinţeală… Doamne, dacă eşti, cum

poţi să laşi tu nişte oameni atât de deştepţi şi de curajoşi şi de frumoşi… Doamne…

*
* *

— Te vedem, domnule plutonier, te vedem cum stai acolo ca o cucuvea pe cracă ori ca un câine pe buza gropii.

Rătăcind pe punte la întâmplare, ca în fiecare noapte, comandantul detaşamentului de pază se apropiase prea mult de gura chepengului şi se oprise acolo parcă fără voia lui. Pe puntea vasului, pe baltă, în întreaga lume pe care o putea cuprinde cu simţirile, numai pustiu şi tăcere. Dar de aici, de dedesubt, venea un fel de murmur şi un fel de geamăt şi un fel de căldură, oricum ceva care te făcea să adulmeci o prezenţă umană. Nu-i mai venea să se desprindă din loc, se simţea de-a dreptul fascinat de gaura neagră, dreptunghiulară, care i se deschidea la picioare.

— Te vedem, cum să nu te vedem, te-ai cocârjat de tot, vezi să nu cazi peste noi!

Observă că se aplecase într-adevăr prea mult peste deschizătura care părea că duce în fundul pământului, se îndoise în faţă ca o cobiliţă, dar nu făcu niciun efort ca să-şi corecteze ţinuta.

— Ce să-i faci, eşti şi dumneata prea singur, niciun om nu poate s-o ducă mult aşa.

Da, trebuia să recunoască, era într-adevăr prea singur. Soldaţii, cu ale lor, nu-şi putea permite niciun fel de intimităţi cu ei, orice gest de apropiere ar fi fost un semn de slăbiciune, iar el reprezenta aici singura autoritate.

— Şi ţi-e frică, domnule plutonier!

Chiar aşa, o teamă nelămurită se strecurase de mult în sufletul lui şi îl cuprindea ca o apă rece, care îi dă fiori.

— De singurătate şi de urât… Dar mai ales de dumneata te temi. Mai ales de dumneata, de

puterea pe care o ai de-a lua viaţa oricui se află pe corabia asta şi de gândul că tocmai din pricina ei, a puterii ăşteia, s-ar putea ca într-o zi să rămâi fără zilele dumitale pe care le mai ai de trăit.

Se gândea într-adevăr, mai mult la asta se gândea, că unul din soldaţii lui, sau doi, sau mai mulţi se pot găsi să-l lipsească tocmai de această putere care le ameninţa existenţa lor. Un glonţ tras ca din întâmplare, un vârf de baionetă sau un brânci în apa cu raci şi peşti flămânzi.

— Ai văzut că tot la noi tragi? Dai ocol pe departe, dai ocol mai aproape, şi pe urmă stai, în loc să simţi că sunt oameni pe lângă dumneata.

„Aşa o fi, dar de unde le ştiţi voi pe toate? Ce putere aveţi voi să ghiciţi gândurile omului, de acolo, din fundul temniţei în care vă aflaţi?“

— Că noi mai şopăcăim între noi, mai spunem câte o glumă, mai râdem, mai şi cântăm… Mai trăim, adică… Dumneata? Dumneata n-ai nici cu cine să vorbeşti, că la soldaţii ăia nu le dai decât ordine. Dacă fluieri tot e ceva… Nu merge! Păi dacă nici nu vorbeşti cu nimeni, nici nu spui glume, nici nu râzi, nici nu cânţi, nici nu fluieri măcar, atunci parcă ar fi aşa un fel de strigoi sau altă nălucă, numai om ca omul nu.

Pe plutonierul Frosa Eftimie îl ia într-adevăr cu frig pe la coaste, pe la subsuori, de-a lungul coloanei vertebrale.

— Şi cât o să poţi s-o ţii aşa, domnule plutonier, cu frica asta în oase? Nu vezi că te-au uitat?

De asta se temea şi el de la o vreme, că a fost dat uitării. În bramburealа care este, fără un front legat, în mişcarea de trupe, în organizarea şi reorganizarea de detaşamente, se poate să se fi pierdut din vedere că undeva, pe un şlep, în mijlocul unei bălţi care nu se află în drumul nici unui vas…

— Că aşa au vrut ei să te uite… de la început!

Plutonierul Frosa simte ceva care i se înfige ca o gheară în ceafă. Este spaima pe care a ţinut-o în

frâu până atunci. Gândul acesta îi da de mult ghes, dar nu voia să-l gândească niciodată până la cap. De atâtea şi de atâtea ori se întrebase de ce i s-au dat alimente fără cântar şi fără semnătură, de ce nu a primit apă bună de băut, de ce nu a fost instruit cum să procedeze cu morţii şi cu soldaţii bolnavi, de ce nu i s-a stabilit niciun sistem de comunicaţii şi nicio legătură, de ce nu i s-a lăsat o barcă şi nici măcar o prăjină cu care să împingă leşurile aruncate în apă şi ciugulite de peşti. Nu cumva oamenii aceia de acolo, de jos, din cală, au fost condamnaţi la moarte şi odată cu ei mica trupă care le asigură paza?

— Poate că la ora asta ai şi fost şters din registrele lor, ca unul dispărut fără urmă, sau mai ştii? Căzut eroic la datorie. Acasă ţi-or fi împărţit pomnetele şi copiii dumitale or fi început să înveţe să zică tată altuia.

„Asta dacă nu tace, îl omor!“

— Nu-ţi zornăie lanţul nici la mâini, nici la glezne, nici de grumaz, dar eşti legat de noi, domnule plutonier! Ne ducem la fund cu toţii, să săturăm peştii şi racii ăia care nu se mai satură.

Parcă îşi auzea propria sa voce, pe care până atunci o silise şă stea mută.

— Şi una e să ai de ce să mori, sau măcar să ştii, alta e să mori aşa, ca o vită credincioasă şi păcălită.

„Dacă aş prinde un soldat că stă şi vă ascultă cum vă ascult eu acuma… ar trebui să-l împuşc!“

Plutonierul Frosa Eftimie îşi desprinse privirea care parcă era legată în fundul gropii, se smulse din locul în care parcă prinsese rădăcini şi se îndepărtă tremurând, dar păşind pe vârfuri şi cu urechea la pândă, ca şi cum ar fi stat cineva gata să-l înhaţe.

*

* *

Soldaţi călări şi înaintea trăsurii şi în ariergardă. Nu prea mulţi, dar destui ca să facă faţă. Deşi răscoala se putea considera înăbuşită, de atâtea ori, când nu se mai aştepta nimeni, izbucnea ici-colo, unde nici nu te gândeai, câte un nou focar. Generalul nu era fricos, dar era prevăzător. Într-o călătorie atât de lungă, ca aceasta, se puteau ivi unele surprize neplăcute.

Aşezat pe strapontină, în faţa generalului, tânărul şi frumosul ofiţer în rol de aghiotant îşi simţea toate articulaţiile dezghiocate şi tot trupul bătut de drumul plin de hârtoape. Efortul lui de a-şi corecta ţinuta se dovedea din ce în ce mai zadarnic şi începuse să se bălăngăne destul de dizgraţios în toate părţile, ba să şi sară în fund, ca un Hopa-Mitică. În schimb, generalul, care părea a nu face nimic pentru a-şi păstra poziţia, stătea cu trunchiul drept, cu omoplaţii de-abia atingând pernele de catifea din spate, umerii pe linie, gâtul neîndoit, dar fără încordare.

„Generalul meu ori a început să devină monument, gândeşte aghiotantul, ori este în stare să facă ce vrea!“ Niciodată nu încercase sentimente atât de confuze şi de puternice faţă de superiorul său. Nu putea să nu-i recunoască îndrăzneala, abilitatea tactică, tenacitatea, rezistenţa care părea fără margini, inteligenţa mereu vie. Dar toate acestea erau arme cu două tăişuri, care, verificate în luptele cu ţăranii răsculaţi, ar fi putut să fie folosite bine şi în alte scopuri. Şi el, ofiţer mai mult de saloane decât de cazarmă, pentru aceasta se află aici, în primul rând, ca generalul să nu se întindă mai mult decât îi este plapuma. Nu-l deranja prea mult nici ostilităţile la care era silit să asiste şi pe care le găsea uneori inutile, nici execuţiile de militari pentru motive de pactizare cu inamicul şi încălcarea „ordinelor şi datoriei de soldat”. Dar îl deranja faptul că pierduse de mult iniţiativa, iar

generalul îl domina fără echivoc şi fără să-şi ascundă această satisfacţie.

Aşa, de pildă, într-o zi, când venea spre ei o mulţime de ţărani ameninţând cu unelte de câmp, ba chiar aruncând cu pietre şi bolovani de pământ în soldaţii care îi somau să se retragă, generalul i-a arătat prinţului o mitralieră care tocmai se instala la picioarele lor, pe un dâmb:

— N-aţi fi curios să încercaţi?!

— O, nu, deloc, Excelenţă!

— Sau poate nu ştiţi cum se face treaba asta? Este o armă franţuzească, ar trebui s-o cunoaşteţi. Dacă nu este aşa cum se aude, că la Academia pe care aţi făcut-o nu se mai învaţă decât danţul şi echitaţia…

Generalul auzise bine, apăruse şi o caricatură pe tema asta, dar era o calomnie, la şcoala la care învăţase şi Napoleon Bonaparte se învăţa măcar să se tragă cu o mitralieră.

— Ei, mormăise generalul, cu un fel de zâmbet îngăduitor pe buze, după care avea să urmeze, cu siguranţă, unul de deosebit dispreţ.

Şi cum cu ţăranii aceia nu mai era nimic de făcut din moment ce insultau armata regelui, aruncând în ea cu pietre şi bolovani, frumosul ofiţer s-a lungit pe burtă, după toate regulile artei militare şi a apăsat cât a putut cu degetele mari pe cele două butoane de tragere, plimbând ţeava de la dreapta la stânga şi de la stânga la dreapta. Până când generalul a pus piciorul pe manşonul de răcire.

— Gata! V-aţi făcut cheful şi nu mai aveţi nici în cine să trageţi!

Iar seara, la cină, dădea lămuriri unui reprezentant oficial al guvernului:

— Nu exclud posibilitatea unor excese, desigur locale, şi izolate. Eu folosesc trupele care mi-au fost puse la dispoziţie, nu au fost instruite de mine, unii soldaţi nu-şi domină instinctele, ba sunt şi ofiţeri dezechilibraţi, sunt şi unii cărora le face pur

şi simplu plăcere să ucidă. Însă, în general, în acest război nenorocit nu se trage decât din raţiuni superioare şi numai pentru a salva bunuri şi vieţi cât mai multe şi mai de valoare.

— Dar dacă aţi fi pus, domnule general, într-o situaţie fără echivoc, de exemplu, v-aţi afla faţă în faţă cu ţăranii…

— M-am aflat de mai multe ori cu ei faţă în faţă.

— Să presupunem că v-aţi afla într-o ambuscadă.

— Când cineva are răspunderea pe care o am eu, n-are voie să cadă în ambuscade.

— Să presupunem că prin absurd…

— Aşa, prin absurd, iată că nu ştiu. În orice caz, eu nu mi-am scos pistolul din toc până acum. Iar ieri, când l-a luat ordonanţa la curăţat, a băgat de seamă că avea cuiul percutor lipsă. Aşa că n-aş fi putut în niciun caz să omor pe cineva cu mâna mea… Dar vă las deocamdată în grija domnului aghiotant, care vă poate întreţine cu tot ce vreţi, ştie o mulţime de lucruri.

Mergeau de două ore continuu, pe un drum aproape impracticabil. Generalul, un adevărat bust pe soclu.

„Se şi vede statuie… Dar mai sunt şi eu pe aici.“

La o hurducătură, aghiotantul îşi prinsese marginea limbii între dinţi, şi acum îşi tot tampona cu batista colţul gurii. Generalul nu da niciun semn de oboseală. „Dobitocul ăsta de fier habar n-are că destinul lui se toarce în mâna mea. Dacă vreau eu să se rupă firul, se rupe, dar mai bine că nu ştie, altfel n-ar evita nicio clipă să-mi sufle el în lumânare.”

Chiar zilele trecute nu lipsise mult ca aghiotantul să facă semnul ce i-ar fi fost fatal şefului său. Un scurt mesaj cifrat de câteva cuvinte – „generalul este hotărât să ia puterea” – şi ar fi fost de ajuns.

„Cu un singur bobârnac te rostogolesc de nu te vezi.”

Dar mai amânase. Mai întâi pentru că era aproape fascinat de curiozitatea de a vedea de ce mai este în stare acest fachir în cizme cazone, în al doilea rând, pentru că nu se terminase de tot cu ţăranii, în al treilea rând, pentru că se temea că măsura pe care o vor hotărî-o acolo sus s-ar putea să fie capitală şi să fie tocmai el pus s-o înfăptuiască.

Îl privi pe general cu intensitate.

„Îmi datorezi viaţa, domnule!“

Dar acesta nu dădu niciun semn că recepţionează, nici nu clipi măcar.

„Îi sunt pupilele goale, ca la statui… Ca la morţi”, constată aghiotantul şi îşi privi batista albă pe care se desena o pată roşie-cafenie, ca zaţul în care se ghiceşte pe fundul ceştii de cafea.

*

* *

Ochii la pândă descoperiră undeva, departe, un fel de punct negru, ba văzut, ba nevăzut, uite-l-nu-e. De atâtea şi atâtea ori speranţa, închipuirea şi spaima lor fuseseră bântuite de fel de fel de ambarcaţiuni, când cu soldaţi care veneau să-i schimbe de aici, când cu ţăranii răsculaţi. Într-o dimineaţă unul putea să jure că a văzut o barcă albă, căptuşită cu mătase, plină cu fete îmbrăcate şi ele toate în alb, care făceau semne de chemare şi de ispite. Altul jura pe ochii lui că a trecut o luntre cu lăutari şi trăgea unul cu arcuşul pe o vioară şi bătea un ţigan buzat ţambalul, că ţi se săltau picioarele singure să joace. Când aflase toate astea, plutonierul îi adunase în careu şi le ţinuse din nou o cuvântare, după ce avu grijă, ca de obicei, să le înmoaie oasele cu culcări şi mers târâş pe burtă. Explicaţiile lui fură de data aceasta cu mult mai scurte:

— Datoria noastră este să stăm cu mintea trează. Să ne ţinem neclintiţi ca stâlpii şi tari ca piatra. Tari ca piatra şi ţepeni ca stâlpii, s-a-nţeles? Dacă nu vă ţineţi tari, dacă vă lăsaţi mintea să vă umble cu sorcova, dacă visaţi cai verzi pe pereţi, datoria mea este ca să iau măsuri să vă apăr şi de bazaconii din astea. Pe cine mai prind că i s-au ridicat gărgăuni din ăştia la cap, îi găuresc scâfârlia ca să se răsufle. Înţeles?

— … les! răspund soldaţii în cor.

— Pe loc repauz.

— Mişcă-mişcă! îi lua sergentul în primire.

Deocamdată comandantul detaşamentului mai era încă stăpân pe situaţie, dar se întreba: „Până când?“ Dacă băieţii ăştia zgâlţâiţi de friguri şi galbeni de gălbenare, ba şi cei care nu au fost atinşi, nici de friguri, nici de gălbenare, nu mai sunt în stare să reziste? Dar dacă îl atinge boala şi pe el? De două-trei ori se pomenise scuturat de frig, de-i clănţăneau dinţii în gură, după care îl luase cu călduri de curgea apa după el. Dar frigurile aveau tabietul lor, te apucau o dată pe zi, la ore fixe. Poate că e vorba de altceva, o simplă răceală, mai ştii? Dacă ar fi avut măcar o gură de spirt sau câteva bucăţi de zahăr… Ce sălta acolo negru pe baltă s-ar fi putut să fie o buturugă, ori altceva, ce nu curge pe apă? Dar ei trebuiau să fie pregătiţi pentru orice. În caz că au de-a face cu duşmani, să-i întâmpine cu gloanţe de la distanţă. Şi în mintea soldaţilor de aici, ca la toţi soldaţii, se sădise sistematic groaza că ţăranii răsculaţi nu mai umblă după altceva decât să prindă militari, să-i jupoaie de vii şi să le umple pielea cu paie.

„Soldatul n-are milă, n-are alt Dumnezeu. N-are decât o puşcă cu care să tragă şi dacă nu trage, are ocazia să-şi vadă pielea împăiată.” Ar fi putut ei, soldaţii, să dea lămuriri că tot ce s-a întâmplat a fost din ordin, nimeni nu a tras, că a vrut el să tragă, dar cine mai avea timp să te asculte? Până una, alta, ăia se şi apucă să te jupoaie şi n-au

dreptate? Au! Tu să fii în locul lor… Pe apă se află într-adevăr o barcă cu om la rame. Parcă sta pe loc, parcă se apropia, parcă se îndepărta. Cel din barcă era singurul om pe care îl vedeau viu dincolo de şlep după atâtea zile, lungi ca anii, şi exista acum riscul ca şi acela să treacă mai departe, fără să-i observe. Soldaţii începură să strige şi să-şi fluture capelele în vârful baionetelor. Cu toate că aveau consemn să nu facă focul ziua, îngrămădiră cărbuni pe vatra bucătăriei pe care îl stropiră cu apă, ca să scoată cât mai mult fum şi cât mai negru. Ba începură chiar să tragă cu armele în vânt.

Plutonierul ştia că este greu să-i stăpânească. Tot ce putu să facă fu să-l pună pe sergent să treacă pe la fiecare şi să-i ia cartuşele, lucru pe care ei aproape că nici nu-l sesizară, fiind parcă hipnotizaţi de prezenţa acelei bărci care de data aceasta nu mai putea fi chiar o amăgire. Punctul culminant al crizei ar fi fost în momentul în care barca ar fi dispărut cu adevăratelea. Pentru aceasta, plutonierul îşi luă măsurile pe care le găsi de cuviinţă: îl chemă pe sergent şi îi spuse că trebuie să se plaseze amândoi în spatele soldaţilor, în spate să fie gata pentru orice.

— Dacă culcăm la pământ doi-trei, se dezmeticesc şi salvăm restul.

— Înţeles!

*
* *

Barca luase în bot un trup de mort umflat şi ciugulit de peşti pe care ar fi putut să-l sfarme.

— Hei, ce faci? Fii atent!

— Sunt peste tot morţii ăştia, n-ai cum să-i ocoleşti. Dar la ce mai trebuie?

— Mai trebuie, că-i am la număr.

Barca avea semnele descrise în plic, adică un steag alb cu cruce roşie într-o stinghie la provă, în

partea dreaptă, iar subofiţerul ştiuse parola. Soldaţii o priveau aproape în extaz, până când unul porni chiar spre ea. Norocul lui că l-au tras înapoi tocmai când se afla cu un picior deasupra apei.

Subofiţerul legă barca şi începu să urce încet pe scară. Aducea, fără îndoială, o veste foarte importantă, se vedea bine pe chipul lui şi din gesturile aproape solemne pe care le făcea. Plutonierul se stăpâni destul de greu, ca să nu anticipeze cu întrebări. Oricum, a luat sfârşit un coşmar, altceva nu poate să fie. Dar subofiţerul urca scara atât de încet şi atât de tăcut…

Ajuns pe punte, curierul salută şi îi întinse comandantului un plic sigilat:

— Îl deschideţi peste o jumătate de oră!

După care făcu stânga împrejur, coborî scara, dezlegă barca şi începu să vâslească încet printre trupurile de morţi, să se îndepărteze. Un plic sigilat şi atâta tot… Ce putea să fie în el? Poate un ordin să-i împuşte pe toţi ţăranii sau să-i arunce de vii în apă… Poate li se aduce la cunoştinţă că de fapt plutonierul şi toţi soldaţii lui sunt morţi de mult, au ajuns eroi ai patriei şi nu mai rămâne decât o simplă formalitate. Plutonierul Frosa Eftimie îşi scoase ceasul lui mare din buzunar, însă degeaba îl privea, că nu putea să înţeleagă cât este ora. Era un moment în care îi scăpau de fapt toate sensurile lumii. Dar îl luă din nou cu frig şi se dezmetici. „De ce i-am dat drumul? Dacă îl ţineam ostatec, trebuia să trimită după el. Şi am fi avut o barcă, am fi avut, în sfârşit, o barcă.”

— Hei, întoarce! înapoi!… N-auzi, întoarce! Îţi ordon… Te somez… Stai că trag!

Fără să mai aştepte niciun ordin, soldaţii duseră puştile la ochi. Dar consumaseră mai înainte toate cele cinci cartuşe din magazia armei, iar cartuşierele erau golite de sergent. Ei totuşi ocheau şi trăgeau în gol, clanţ-clanţ-clanţ…

*

* *

Apă stătută şi fără margini. Broaştele. Buhaiul de baltă. Oasele albe şi trupurile morţilor care băteau în coastele vasului. Plutonierul, cu plicul sigilat într-o mână, cu ceasul în cealaltă, se încovoiase peste sine, încremenit şi el, ca un semn de întrebare.

*
* *

— Plicul, domnule plutonier!

— Plicul?… A, da… Ce e cu el?

— Plicul şi timpul!

— Ce spui? Ce timp?

— Jumătate de oră…

— Jumătate de oră… Jumătate… Care jumătate? Care oră?

Sergentul îi luă încet plicul din mână, dar comandantul lui rămase în aceeaşi poziţie, parcă tot ar mai fi ţinut ceva în stânga. Soldaţii făcură cerc, cu armele pe umăr, cu gâturile întinse.

— Domnule plutonier, vine generalul!

— Ce spui?

— Vine domnul general.

Această veste îl dezmetici pe plutonier ca o găleată de apă rece aruncată în cap, dar mai întrebă o dată:

— Ce spui?

— Domnul general!

— Ţi-ai pierdut minţile? Ce să caute un general aici?

— Domnul general… ca generalii, nu e obligat să spună…

Plutonierul Frosa Eftimie înţelese, în sfârşit, despre ce este vorba. Şi mai erau atâtea lucruri de făcut… Să-i pună să se bărbierească pe cei cărora le-a crescut barba, să se mai spele încă o dată pe gât şi prin urechi, cu toţii, să-şi întărească nasturii,

să-şi cureţe armele, să spele puntea şlepului… Lucruri care dealtfel se petreceau în fiecare zi, pentru că plutonierul nu-şi lăsa soldaţii să lenevească, îi punea să se radă chiar şi pe cei care nu aveau de ce, şi să frece puntea bătrânei carapace de trei ori pe zi.

Ordine care se suprapuneau sau se anulau, soldaţi care alergau de colo până colo, izbindu-se unii de alţii, o forfotă bezmetică, cu toată stăruinţa pipotosului sergent ce repeta neobositul său refren: „Mişcă-mişcă-mişcă…“

Dar între timp se apropiase micul remorcher pe care se afla generalul şi suita lui. Venea încet, ca o umbră care se strecoară în asfinţit. Se afla atât de aproape, încât intrase în zona în care pluteau trupurile morţilor din care muşcau racii şi peştii. Cum soarele bătea dintr-o parte, ai fi zis că nici nu pluteşte pe apă, că, de fapt, zbaturile sunt nişte roţi uriaşe care merg pe un pod de trupuri de om.

*

* *

— Detaşament, drepţi! Pentru onor prezentaţi arm’!

Soldaţii fac şi ei tot ce pot, dar se vede că s-au dezobişnuit de aşa ceva. Plutonierul şi sergentul i-au făcut tobă de instrucţie, dar mai mult culcări şi târâş pe burtă, rar de tot mânuiri de armă şi niciodată prezentarea onorului. Dar generalul face un semn moale cu mâna, ceva de felul: „Lasă moftul ăsta!“

Un semn pe care Frosa Eftimie, plutonier la o magazie de regiment unde se folosea un întreg cod de gesturi, îl înţelege destul de bine, dar pur şi simplu nu-i vine să creadă. Rămăsese aproape paralizat, neştiind ce să facă, dar se apropie aghiotantul, discret, de urechea lui.

— Dă-le repauz, idiotule!

— La picior, arm’! Pe loc, repauz.

Şi după ce dădu această comandă rămase pleoştit, parcă aşteptând să-i cadă cerul în cap.

—Unde sunt oamenii noştri? întrebă generalul pe un ton de parcă s-ar fi interesat la un târgoveţ la piaţă: „Unde ţii dovlecii, jupâne?“

Şi cel întrebat de-abia reuşi să articuleze:

— Ordonaţi!

Aghiotantul îl ajută din nou, în şoaptă, dar destul de apăsat:

— Zi să trăiţi, boule!

— Să trăiţi, domnule general! se repezi plutonierul în burta şlepului.

— Cretin! Tembel! macină aghiotantul printre dinţi.

Dar „cretinul” şi „tembelul” se dezmeticeşte în felul lui, ia cea mai frumoasă poziţie de drepţi de care este în stare şi începe un fel de cântec răstit:

— Domnule general, detaşamentul de pază, cu un efectiv control de 24 de soldaţi şi doi gradaţi, toţi prezenţi, aşteaptă ordinul dumneavoastră!

Generalul face din nou un semn concesiv.

— Bine… Bine… Dar ţăranii?

— Raportez: 183 de răsculaţi se află în cala vasului în stare vie, doi dintre ei pe punte, unul mort, al doilea… şi al doilea mort, dar trăgea să moară.

— 183, eşti sigur?

— Să trăiţi, domnule general, 218… 18 şi cu 15 şi cu ăştia doi, face 25… Nu lipseşte nimeni nemotivat… Am procese-verbale pentru toţi… Cămăşile, iţarii, căciulile, tot-tot cu ce au fost îmbrăcaţi… Mai putem să le numărăm şi trupurile în apă, toate trupurile sunt în apă…

— Da-da-da… Dar deocamdată să ne ocupăm de cei vii. Cum ajungem la ei?

— Pe scară, să trăiţi… Cu scara şi cu felinarul…

— Te rog!

Soldaţii aprind felinarele şi coboară scara, în timp ce plutonierul se face alb ca varul, şi-i clănţăne dinţii în gură. La aşa ceva nu se aşteptase.

Cine ştie ce poate să mai iasă de aici? Cu generalii nu e de glumit, iar acesta este mai general decât toţi ceilalţi. Te poţi trezi înhăţat cât ai zice peşte şi pus la stâlp. Dar îl scoate din încurcătură aghiotantul:

— Un minut, Excelenţă!

Şi frumosul ofiţer începe să coboare tacticos treptele, cu spatele spre scară, dar ţâşneşte imediat pe punte.

— Imposibil, domnule general!

— Cum, imposibil, căpitane?

— Este o duhoare acolo… Nu se poate respira!

— Am intrat de nenumărate ori în bordeie ţărăneşti, o ştii bine!

— Aici nu e deloc un bordei, Excelenţă! Vasul a fost folosit înainte de rechiziţie la cărat gunoi de pasăre, de pe Insula Şerpilor, iar ultima dată făcea un transport cu butoaie de piei crude pentru o tăbăcărie din Severin.

— Văd că dispui de informaţii serioase…

— Ca să le pot ţine la dispoziţia voastră, Excelenţă…

Nu-i era lui de general, n-avea decât să se vâre şi într-un butoi cu saramură de argăseală, dacă îi convine… Dar bineînţeles că ar fi trebuit să-i stea în preajmă…

— Miroase îngrozitor şi fojgăie o mulţime de insecte.

Se vede treaba că chestia asta cu insectele nu prea îi plăcu nici comandantului, că pronunţă scurt, pentru prima dată autoritar de când urcase pe şlep:

— Aduceţi-i afară!

— Pe toţi? îndrăzneşte plutonierul.

— Absolut!

— Dar unii…

— Domnule plutonier!

Aghiotantul sare din nou în ajutorul daşcăi bătrâne:

— Unii dintre ei nu arată, într-adevăr, prea bine.

— Scoateţi-i afară! Vreau să stau de vorbă cu ei!

Chestiunile acestea fără echivoc îi plăceau plutonierului Frosa. Să ţi se dea ordin şi să execuţi orbeşte… E bine, e rău, treaba celui care a poruncit. Nu te priveşte pe tine. Cu cât superiorul este mai precis şi mai categoric, cu atât mai bine. Îţi spune să-i scoţi afară, vii, morţi, întregi, în bucăţele, cum o fi să fie, el ştie ce face, tu nu trebuie să-ţi pui întrebări.

Plutonierul era din nou în lumea lui. Dădu ordine scurte şi exacte. Coborâră întâi câţiva soldaţi numai cu puştile, fără gloanţe şi fără baionete, ca să le folosească în caz de nevoie ca pe nişte bâte, apoi alţii, care urmau să se ţină mai departe, cu baionetele puse şi un glonţ vârât pe ţeavă. Ceilalţi îşi încărcară armele şi rămaseră să aştepte pe punte, gata de tragere. În patru colţuri, patru militari rămâneau să supravegheze balta. Soldaţii din escorta generalului continuau să rămână pe remorcher, gata să intervină în orice clipă. Două mitraliere erau puse în poziţie de tragere.

Zornăit de lanţuri din cală, un fel de murmur şi de freamăt nedefinit şi peste toate, o voce foarte clară:

— Of, mamă!

Şi glasul sergentului, zelos nevoie mare:

— Mişcă-mişcă-mişcă-mişcă!

Generalul părea că aşteaptă impasibil, doar buzele i se deschiseră, ca să rostească pe un ton neutru:

— Nu vi se pare că durează prea mult, domnule căpitan?

„Dobitocul ăsta ţine neapărat să mă ştie cu nişte ploşniţe, sau aşa ceva, pe sub lenjerie”, se gândi aghiotantul, în timp ce lua poziţie reglementară.

— Am înţeles!

Dispăru într-adevăr pe scară, dar se întoarse după câteva clipe şi raportă:

— Sunt unii care n-au mai avut răbdare… Trebuie identificaţi… şi separaţi, ceea ce provoacă o oarecare întârziere.

— Am spus să-i scoată pe toţi afară!

— Exact! Dar pe rând… Morţii cu morţii, viii cu viii… Cei care au murit nu mai pot să umble, Excelenţă, şi ca să-i poată lua pe sus este necesar să-i desprindă de lanţ.

Se bucura în sinea lui ca un şcolar care reuşeşte să-şi prindă profesorul cu ceva, să-l pună în dificultate. Da, era atât de simplu, şi la mintea oricui, că nişte morţi nu se pot ţine singuri pe picioare.

*

* *

Din groapa care li se deschidea la picioare apăru întâi un cap, cu părul în smocuri năclăite de sudoare uscată, cu barba crescută, cu umărul unui obraz învineţit, cu un lanţ care îi trecea de-a curmezişul cefei. Omul se opri cu fruntea în rasul scândurii. Aghiotantul ar fi vrut să-i prindă privirea. Oare ce se poate citi în ochii unui ţăran care s-a răsculat, a dat foc, a tras brazdă cu plugul în moşia boierului, a fost prins, a fost bătut, a fost pus să-şi sape mormântul, a văzut cum se îndreaptă puştile încărcate spre pieptul lui, şi-a făcut cruce sau a înjurat de Dumnezeu? Şi în ultima clipă a aflat că a venit alt ordin, a fost pus în lanţuri, mânat cu biciul, urcat pe şlep, aruncat în cala în care mişunau gândacii şi mirosea a gunoi de pasăre şi a piei crude şi uitat acolo. Şi acum este chemat în faţa unui general, nu se ştie pentru ce. Şi cum nu putea să-i vadă ochii, tânărul şi frumosul ofiţer simţea nevoia de un altfel de contact fizic, de pildă să-i pună talpa cizmei pe creştet, să vadă ce face atunci, poate ţipă ca un apucat, poate îşi înfige dinţii în carâmb, poate se lasă mângâiat şi scărpinat în păr. De-abia acum realiza că în viaţa

lui nu văzuse niciun ţăran în adevăratul sens al cuvântului. Îi zărise, desigur, pe fereastra trenului, îi întâlnise pe drumurile satelor, bătrânul îi lăsase mai multe moşii, care toate erau muncite, se înţelege, cu ţărani, ba o dată un vechil îi adusese o fetişcană pe cât de sălbatică, pe atât de nurlie, dar nu privise niciun ţăran de aproape cu intenţie, aşa cum nu-l interesau copacii de pe marginea drumului sau glugile de coceni. Dacă n-ar fi fost generalul de faţă… dar era acolo, ţeapăn, cu ochii la pândă în umbra cosorogului, cu barbişonul lui uşor încărunţit, pieptănat, bine potrivit din foarfecă.

De jos, vocea zeloasă a sergentului:

— Mişcă-mişcă…

Apoi altul, şi altul, câte unul, câte unul… 170 şi ceva de oameni. Morţii şi muribunzii, la urmă, purtaţi pe sus de soldaţii care îi aşează ca pe saci, cap la cap, picioare la picioare.

Dar aghiotantul a rămas cu privirea agăţată de primul ţăran. Poate, în sfârşit, să-i privească ochii. Dar ceea ce citeşte în ei nu este nici spaimă, nici furie sălbatică, nimic din ceea ce presupunea el că va descoperi. Şi tânărul ofiţer trebui să-şi coboare privirea.

— Luaţi loc, băieţi, luaţi loc, să stăm de vorbă! îi invită generalul.

Surprins de o asemenea măsură, aghiotantul nu se poate opri să nu exclame:

— Excelenţă…

— Domnule căpitan, sunteţi cu mult mai tânăr, dar de şcoală veche. Eu mi-am inaugurat cariera într-o altă concepţie, care pe parcurs s-a verificat a fi foarte eficientă şi pe care, când voi avea răgaz – dar când voi avea? — am s-o concretizez într-un studiu. Pe soldat, domnule căpitan, nu-l ţii în frâu numai cu frica, mai trebuie să-i dai şi impresia că te interesezi de el cu o anumită înţelegere, poate chiar cu afecţiune. Când eram de vârsta dumneavoastră nu mă sfiam să gust mâncarea din

castronul soldatului cu lingura lui şi habar nu ai ce efect formidabil poate să aibă un asemenea fleac. Ce zici?

Ce să zică? Era evident că generalul îl joacă pe degete şi ar fi fost în stare să-l pună chiar să mănânce din castron cu nenorociţii ăia. Dar trebuia să dea un răspuns şi încă repede, intra în obligaţia lui de subaltern:

— Găsesc ideea genială, Excelenţă!

— Dacă o să rămâi la această părere până la sfârşit… e un lucru foarte mare.

Ce mai vrusese să spună cu asta? De bună seamă că „bătrânul“ era pus pe şotii.

Deocamdată nu-i mai dădu nicio atenţie, pentru că supraveghea personal cum se aduce apă bună de băut, apă de fântână, de pe şlep şi se împarte la fiecare ţăran câte o cană plină. Soldaţii din suita generalului îşi vârau mâna sub ceafa celor care nu puteau să-şi ridice capul de jos şi le duceau cana la buze. Ostaşii din detaşament, cu buzele şi gâtlejurile uscate, care de atâta vreme nu-şi mai astâmpărau setea decât cu apă din baltă, fiartă în cazan, cu sticlici de grăsime pe deasupra, priveau fascinaţi spre găleţile şi cănile cu apă limpede.

Apoi li se aduseră ţigări, pe care aceiaşi soldaţi spilcuiţi şi periaţi din suita generalului le aprindeau şi le puneau între buzele ţăranilor.

— Da, domnule căpitan, soldatului să-i ceri orice, însă să-i mai şi dai câte ceva la momentul potrivit…

— Dar ei nu sunt soldaţi.

— În schimb, aproape toţi soldaţii sunt ţărani. Aceeaşi factură, aceeaşi psihologie. Un soldat căruia îi oferi o ţigară şi îl îndemni s-o aprindă de la ţigara ta moare fericit pentru tine.

Generalul făcu câţiva paşi prin faţa celor care îşi fumau ţigările şi clătină cu tristeţe din cap:

— Hei, mă fraţilor, nu e bine!

Spre mirarea aghiotantului, luase într-adevăr o figură de om care compătimeşte sincer, ba chiar

este îndurerat.

— Ce vă trebuia, mă, vouă, aşa ceva?

Mai făcu câţiva paşi, cu capul plecat spre pământ, apoi repetă cu o voce miloasă, dar şi uşor dojenitoare:

— Ce vă trebuia vouă aşa ceva?

— De, domnule general, nu mai puteam de bine. Ne îmbuibasem rău şi aşa e când dai de trai bun, îţi vine să-ţi ardă de joacă…

— Eu, unchiule, vreau să vorbesc cu voi serios, că d-aia am venit până aici.

— Se poate, domnule general, se poate chiar pentru asta să vă fi pus dumneavoastră pe drumuri, ca să staţi la taifas cu noi. Dar cu cine? Că oamenilor ăştia – dacă oameni mai sunt – le vâjâie vântul în urechi şi au limba umflată în gură şi buzele, cum le vedeţi. Cu cine să staţi la discuţii? Numai eu rămăsei mai teafăr la cap, niţel mai teafăr, că ăla care mă pisă pe mine mă luă cu mărunţelul de la labe şi obosi până ajunse la coşul pieptului şi în rest făcu treabă de mântuială…

Pentru tânărul ofiţer era limpede că ţăranul acesta nu numai că nu e cuviincios, dar chiar zeflemeşte.

— Îmi permiteţi, Excelenţă?

— Lasă-l, căpitane, să iasă veninul din el! Pe urmă să vezi cum se moaie.

— Asta e situaţia, domnule general, dacă vă convine daţi-i drumul… ca un popă în biserică de babe surde, el zice, el aude..

— Îl vedeţi că merge prea departe?

— Mai aveţi de învăţat, domnule căpitan!

— Mă străduiesc, Excelenţă! zise aghiotantul şi tăcu ofensat.

— Eu, unchiule, nu am venit aici să ţin predici. Dimpotrivă, am venit să stăm de vorbă omeneşte, să ne înţelegem omeneşte.

— Cum să ne înţelegem noi, domnule general, ce înţelegere? Ne-aţi făcut satele palangă cu

tunurile, ne-aţi împuşcat pe atâţia, ne-aţi schilodit pe mai mulţi, cum, adică, să ne înţelegem?

— După fiecare război, moşule, urmează tratative de pace. Aşa a fost întotdeauna, de când e lumea lume şi războaie pe lume… Hei, ce zici?

— Păi ce să zic? Eu aş zice că tot vă mai e frică de noi, tot vă mai e frică, dacă aţi catadicsit să stăm de vorbă.

— Domnule general…

— Domnule aghiotant, am să vă cer părerea de câte ori o să am nevoie!

— Că atunci când am vrut noi nu ne-a băgat nimeni în seamă. Cât am stat noi cu căciula în mână, şi la curte, şi la primărie, şi la plasă, şi la judeţ şi tot degeaba a fost. Şi acum, la urmă, când aţi început să trageţi, ne-am pus cămăşile albe în prăjini şi am trimis soli, că, adică, să ne dăm noi la o parte, bărbaţii, răfuiţi-vă cu noi, dar ce aveţi cu copiii, cu bătrânii, cu pruncii care nici nu s-au născut, cu vitele, cu găinile de pe bătătură, cu pomii care nici nu au dat în floare? Şi n-aţi vrut să auziţi, ne-aţi împuşcat trimişii, şi aţi tras cu toate armele, de n-a rămas cărămidă pe cărămidă şi grădea pe grădea, şi grindă pe furcă… Şi oameni, şi vite, cum se nimerea, de la faşă la barbă albă…

— La război ca la război, unchiule. Voi aţi început-o şi aţi făcut şi voi destule… Dacă am sta să le socotim… Dar ne-am bătut cât ne-am bătut, mai e timpul să ne mai şi împăcăm. Că n-o s-o ţinem mereu aşa, să ne tot omorâm, să ne tot dăm foc… Guvernul, Regele şi Ţara s-ar putea să vă ierte

— Şi cam cum ar putea să ne ierte?

— V-ar ierta din mai multe motive.

— Păi dacă sunt mai multe, se schimbă socoteala.

„Nu i-am cunoscut deloc pe ţărani, constată tânărul căpitan. Iată unul care este de-a dreptul ironic, dacă nu chiar sarcastic, ceea ce ar

presupune un spirit cultivat, sau măcar o inteligenţă foarte ascuţită şi mobilă.”

Probabil că şi generalul fusese oarecum surprins, din moment ce întrebă:

— Cum te numeşti dumneata, uncheaşule?

— Toader, domnule, Toader. Şi în catastif la boier şi în pomelnic la popă, tot aşa.

— Un motiv de iertare, bade Toadere, ar fi că stăpânirea recunoaşte că nu sunteţi numai voi de vină…

— Ar fi bine, dacă n-ar fi cam târziu.

— … că de vină, într-un fel, mai sunt şi cei mai de sus, partide, ziare, istorici, scriitori şi alţii.

— Ca să vezi…

— Că prea v-au răsfăţat de la o vreme.

— Ce de răsfăţ pe noi, Doamne!

— … că ţăranul este păstrătorul limbii noastre neaoşe, al portului, al obiceiurilor şi datinilor, că ţăranul este talpa ţării…

— Aţi bătut ţara la tălpi, domnule general, şi aţi pus-o jos!

— … şi alte chestii din astea, pe care voi le-aţi luat de capital. Aşa, ca nişte copii, care nu ştiu prea multe şi se amăgesc repede.

— Ca nişte copii mici şi proşti, domnule general! Ce de lucruri n-am ştiut noi, din câte trebuia să ştim şi ce de lucruri n-am făcut noi, din câte trebuia să facem, sau le-am făcut prost, ori numai pe jumătate…

— Că ce sunteţi voi, bădie, altceva decât copiii ţării?

— Copii de ţâţă, domnule general.

— Dar ţara nu era să vă lase să vă faceţi de cap… Că toţi suntem părinţi şi avem copii, nu? Şi dacă un copil o ia razna, oricât ne-ar fi de drag, că nu se poate să ai copii şi să nu-ţi fie dragi, tot îl mai iei de zulufi dacă se obrăzniceşte, îl mai tragi de urechi…

— Vezi, Marine? Şi tu te credeai cu oasele rupte şi credeai că ţi-au intrat lanţurile în carne. Când

colo doar te trase maica ţară puţin de urechi şi atâta tot. Suflă nasul şi să nu te mai prind că te smiorcăi!

*
* *

„Afurisitul ăsta de ţăran îşi bate joc de noi, gândi aghiotantul şi generalul îl lasă în banii lui. E clar că bătrânul vulpoi experimentează ceva sau pune ceva la cale, dar ce?“

— Domnule general, îmi permit să vă atrag respectuos atenţia…

— Nu cumva aveţi alte atribuţii pe lângă mine, domnule căpitan, decât cele pe care vi le-am fixat?

— Mă jigniţi, Excelenţă!

— În cazul acesta, păstraţi-vă impresiile personale. Sau şi mai bine ar fi să nu le aveţi deloc.

Căpitanul îşi loveşte călcâiele de-i zăngăne pintenii şi salută cu mâna la chipiu, în semn că se supune.

„I s-a urcat fumul la cap ţapului în uniformă, gândea aghiotantul. La urma urmei cine este el? se întreba cel care ar fi trebuit să-i fie mâna dreaptă.

Da, până mai ieri aproape un nimeni. Un general şi el, acolo, care ar fi putut să iasă frumuşel la pensie de bătrâneţe şi de care nu şi-ar mai fi adus aminte decât ordonanţele, dacă şi-ar mai fi adus şi ele. Şi pe care l-au scos evenimentele la suprafaţă. Evenimentele şi oamenii. Printre oamenii aceia fiind şi tânărul căpitan, descendent al unei vechi familii princiare. De fapt, chiar el îi pomenise numele pentru prima oară, într-o seară, în casa unchiului său, unde mai multe capete de boieri de viţă erau tocmai în căutarea unei armate şi a unui general. Mulţi nu aveau încredere în generalul acesta despre care nu se ştia aproape nimic. În primul rând, pentru că nu făcea parte din clasa aflată în primejdie, şi, deci, cum o să apere cu

toată convingerea ceva ce nu-i aparţine? Hei, dar chestiunea asta se putea rezolva foarte simplu! O să i se plătească după învoială. Oameni ca el, care nu sunt legaţi de nicio clasă, se pot pune în slujba oricui. Oricui, care plăteşte mai bine. Şi cum ţărănimea răzvrătită nici nu s-ar fi gândit la aşa ceva şi nici n-ar fi avut cu ce să plătească… Apoi, era de părere bătrânul, unchi al căpitanului, care era şi şef de clan, tot mai bine este ca acel care conduce masacrele să nu facă parte din clasa nobilă. Asta aşa, pentru istorie. Marii seniori nu-şi pătează blazonul şi rămân cu mâinile curate. Cel care i-a decimat pe ţărani a fost unul care vine cam de pe acolo. Că a împins lucrurile mai departe, să răspundă. Nimeni nu i-a cerut să verse sânge, să omoare. La urma urmei, i s-ar putea cere şi socoteală pentru asta. O curte marţială şi un pluton de execuţie s-ar putea găsi şi pentru el. Dau dacă i se urcă fumul la cap şi vrea să ia puterea printr-o lovitură militară? Un om ca el, care nu are altă lege decât a parveniţilor şi nu are alt Dumnezeu, este în stare de orice… Hei, nici chiar aşa…

— Te fac aghiotantul lui, nepoate! Ochiul, mintea şi mâna noastră… Să fii cu ochii în patru… Dacă misiunea te depăşeşte, nicio supărare, luăm alte măsuri, trimitem pe altcineva. Să nu prindă generalul cheag şi să nu-l lovească turbarea. Ce zici, îl punem cu botul pe labe când trebuie să-l punem?

Răspunse afirmativ.

— Bravo, băiete! Familia noastră a avut întotdeauna pe câte cineva acolo unde a fost mai dificil şi unde trebuia să-şi asume răspunderea destinului acestei ţări.

*

* *

Câţiva paşi la dreapta, câţiva paşi la stânga.

„Viţelul ăsta parfumat – gândea generalul – nu înţelege nimic. Împrejurările l-au scos din nişte culcuşuri dantelate şi pentru asta se socoteşte acum un fel de erou. Ba îşi mai ia şi libertatea să mă cenzureze.”

Generalul era pătruns de importanţa lui pe lume, în acest loc şi în acest timp. Se simţea omul destinului. Avea de îndeplinit o misiune extraordinară. Chiar dacă este adevărat că-şi asumă nişte riscuri şi nu dintre cele mai mici… Desigur că ar fi foarte comod să se oprească aici. Maurul şi-a făcut datoria, maurul poate să plece. Felicitări, domnule general, aplauze, decoraţii. Îţi trimitem şi flori, când ieşi la pensie, dacă stai cuminte în banca dumitale. Dacă nu… „Hei, domnilor, nu sunt eu câinele vostru de vânătoare, pe care să-l asmuţi numai când ai nevoie şi în restul timpului să stea cuminte legat de gât. Sunteţi convinşi că voi mi-aţi dat în mână puterea pe care o am şi că voi aveţi dreptul să mi-o luaţi oricând? Ei, nu, puterea mi-aţi dat-o, că n-aţi avut încotro. Am fost singurul bărbat din ţara asta care putea să pună capăt luptelor care puteau să readucă pe pământ liniştea, să vă pună la adăpost viaţa şi avutul. Şi acum, după ce am scos castanele din foc cu mâinile mele, ar urma să vă las la cârmă şi eu să mucegăiesc într-o cazarmă cu igrasie! Scuze, domnilor, la cârmă este rândul meu. Nu numai pentru că aş merita aceasta după atâta osteneală, ci pentru că este nevoie de un om care să înţeleagă momentul şi să-l poată stăpâni. Ţara aceasta are nevoie de mine şi eu nu mă pot da în lături.”

*

* *

— Of, mamă…

— Capii, domnule general, ce să-i faci? zice Toader. Aşa e copilul, până nu plânge nu-i dă măsa ţâţă… Mă, ăla care eşti, mai rabdă şi tu niţel, n-auzi că ne iartă stăpânirea, şi să vezi pe urmă cum curge laptele şi mierea… Ne iartă, domnule general?

— Vă iartă, bădie!

Generalul era un om cu stăpânire de sine. Ţăranul îl călca în adevăr pe nervi şi nu putea să-l pună la punct. Îl pusese cu botul pe labe pe şeful echipei ministeriale la o recentă întrevedere, dar uite ce greu merge cu un om din popor. Însă generalul era încăpăţânat şi când avea convingerea că trebuia să facă un lucru, nu lăsa pentru nimic în lume treaba la jumătate.

— Vă iartă, că nu v-aţi pornit voi aşa de capul vostru.

— Nu, domnule general?!

— Nuuu! Ţăranul nostru este bun şi blajin, cu suflet curat şi cu respect pentru ordine, pentru tradiţie, pentru mai-marii ţării… Se ştie azi precis că aţi fost puşi la cale şi aţâţaţi de tot felul de venetici, de vântură lume, de oameni fără căpătâi, pescuitori în ape tulburi, străini de credinţă, de Dumnezeu şi de dragoste de neam. Instigatorii ăştia care ne-au stricat ţara…

— Vi-i dăm noi pe mână, domnule general. Vi-i dăm noi pe mână. Împuşcaţi-i, spânzuraţi-i, făceţi-le ce vreţi, să nu-i mai auzim şi să nu mai vedem!

Aproape să-şi frece mâinile de bucurie generalul. De fapt, asta urmărea şi iată că şi ajunsese aici.

— Aşa îmi placi, bădie! Zi-le pe nume la lichelele alea, să terminăm cu ele.

— Pe nume, domnule general, pe nume. Toate pe nume.

— Te ascult!

— Păi foamea… frigul… obida… nedreptatea… fonceria… claca… bătaia… sărăcia şi amarul.

— Mi se pare că am în faţă chiar un instigator!

— Toader, instigator? Domnule general…

— Atunci cine? Poate dumneata!

— Nici eu, nici el, niciunul din câţi vedeţi aici. Ţărani amărâţi, domnule general.

— Dumneata parcă n-ai fi dintre ei.

— Bătut cu ei, legat cu ei, dintre care alţii aş putea să fiu?

— De bătaie n-avem ce să mai facem, dar povestea asta cu legatul se mai poate aranja… O eroare a dumitale, o eroare a noastră? Important este să reparăm ce se mai poate repara.

— Ce se mai poate repara?

— De fapt cine eşti dumneata, amice?

— Mă numesc Iancu Visalom.

— Visalom… Visalom… Ce-mi spune mie numele ăsta? Nu e al unei familii de proprietari?

— O familie care s-a stabilit aici în vremea lui Caragea Vodă. Şi-a făcut rost de un petic de moşie, pe care l-a tot lăţit şi l-a tot lungit…

Aghiotantul arăta că nu-l mai interesează nimic din tot ce se întâmplă. Sta alături băţos şi plin de orgoliu, dar generalul nu uitase de el.

— Mi se pare că v-aţi găsit un compatriot, căpitane!

O aluzie foarte grosolană, care nu trebuia să rămână fără răspuns:

— Strămoşii mei au venit imediat după căderea Bizanţului, Excelenţă.

— Ca să vezi… Istoria familiilor nu este punctul meu cel mai forte. M-au interesat mai mult domnitorii.

— Am avut şi domnitori.

— Ei, da… Şi trebuie să recunoaştem că fanarioţii au fost nişte domni foarte rafinaţi.

— Se poate, dar epoca fanariotă s-a instalat după noi. Ştefan Cantacuzino era văzut ca un domn pământean şi de boieri şi de Sublima Poartă.

— M-ai prins, nu sunt tare la istorie…

— Dealtfel – vru să pună lucrurile la punct aghiotantul – eu sunt un Cantacuzin numai după mamă. Pe linie bărbătească provin din Basarabi.

— Ca Brâncoveanu, mi se pare… Că Brâncoveanu, tot aşa… De ce i s-o fi tăiat capul, domnule căpitan, de prea multă minte, sau de prea multă înfumurare?

— De prea multă nobleţe, Excelenţă. Era mai nobil decât toţi şi asta nu i s-a putut ierta.

— Aşa, deci… Sunt atâtea lucruri pe care nu le ştiu… Cine le ştie pe toate? Poate că am să găsesc timp într-o zi să vă mulţumesc, domnule căpitan. Dar, deocamdată, să ne întreţinem cu domnul Iancu Visalom… Dezlegaţi-l!

*
* *

— Nu te bucuri, domnule Iancu?

— Să vedeţi, domnule general…

Generalul îi face semn să se întrerupă, pe când el începe să se plimbe câţiva paşi la stânga, câţiva paşi la dreapta, ca unul care meditează profund sau ca un orator care îşi calculează efectele.

— La urma urmei, ce cauţi dumneata aici, domnule Visalom?

— E greu de explicat, domnule general. Şi fără importanţă. Pot să iau totul asupra mea. Daţi-le drumul la oamenii ăştia!

— Nu ştie ce vorbeşte, domnule general – zice Toader – nu vedeţi că are fierbinţeală?

— Ba ştie, bade Toadere, parcă aşa te cheamă, ştie, nu e aşa, domnule Visalom?

— Ştiu ce vorbesc şi ce fac, sunt în toate facultăţile mele mintale.

— Vezi, bădie?

— Omul ăsta aiurează. De trei zile îi merge mintea aiurea. Maşinăria lui s-a cam stricat.

— Dumneavoastră mă înţelegeţi, domnule general?

— Te înţeleg, domnule Visalom. Şi sper să ne înţelegem bine amândoi până la capăt.

— Ştiţi că sunt conştient de ce spun, nu?

— Ştiu.

— Lucrurile sunt foarte simple. Îl căutaţi pe instigator. Eu sunt cel căutat. Daţi drumul celorlalţi.

— Să le dau drumul? Dar dacă lor nu le convine? Ei nu vor, dumneata nu vrei, ce e de făcut?

— Cum să nu vrea? Daţi-le drumul!

— Ia să vedem. Să-i întrebăm şi pe ei: Măi oameni buni, v-a îndemnat omul acesta să faceţi răzmeriţă?

— Nuuuu!

— Vezi, domnule Iancu! Acuma să te întreb pe dumneata: Te-au împins ei la răscoală?

— Nu, categoric nu.

— Uite cum se încurcă treaba…

— Domnule general, armata este o instituţie, operativă, după cum s-a şi văzut, dumneavoastră la fel, ce vă mai încurcaţi în formalităţi?

— Operativă, dar lucrează cu precizie. Şi în privinţa dumitale, eu nu ştiu de unde să te iau, cine eşti dumneata, domnule Iancu? Te mai întreb: Ce eşti? Şi ţăran şi boier, sau nici ţăran, nici boier? Eşti venetic sau băştinaş? Te cheamă Iancu, dar şi Visalom, nu umbli desculţ, dar bocancii dumitale sunt grosolani, nu umbli în cioareci, dar hainele îţi sunt de dimie, încă o dată: cine eşti?

— Aţi făcut un portret perfect al instigatorului, aşa cum îl vedeaţi dumneavoastră, domnule general. Ce vă mai trebuie?

— Se poate să ai dreptate, dar pentru asta nu trebuie să mă convingi pe mine, trebuie să-i convingi pe ei. Ei decid… Vezi dumneata, domnule Visalom, ar fi prea simplu şi prea frumos să prinzi un aţâţător la răscoală, să-l trimiţi pe

lumea ailaltă, şi totul să se termine cu bine. Numai că eu am cam obosit de când tot fac treaba asta. S-o mai facă şi ei, că la urma urmei e treaba lor, nu a mea.

— Domnule general…

— Poate că ai chiar fierbinţeală, domnule Iancu. În orice caz ai foarte multă fantezie… Dar ia stai, ia stai, nu cumva eşti scriitorul Iancu Visalom?

— Din când în când… Dar îmi câştig existenţa din slujbă.

— Nu am avut timp să citesc din cărţile dumitale. Ştii, noi, militarii, ca militarii, nu prea ne permitem distracţii… Dar ele s-au citit la mine în casă. Mi s-ai spus că au fost foarte gustate… Aşa că, într-un fel, noi doi ne-am întâlnit cu mult mai înainte… Am putea să colaborăm, domnule Iancu.

— Eu v-am făcut o propunere…

— Nu aşa, nici chiar aşa… Dumneata, domnule Iancu, ai şi dumneata misiunea dumitale pe acest pământ. De ce să mori? Şi încă aşa, prosteşte? Nu, domnule, dumneata trebuie să trăieşti, să scrii, că ce frumos scrii! Să fii fala noastră… Propunerea dumitale e prea de tot. Eu am una din care să nu moară nimeni.

— Ce propuneţi?

— Să punem amândoi umărul ca să-i ajutăm pe aceşti bieţi oameni să-şi găsească drumul cel adevărat!

— Dar eu asta fac, numai asta fac.

— Domnule Visalom, domnule Visalom, cum să-i ajuţi dacă nu-i convingi?

— Ce vreţi să spuneţi?

— Oamenii aceştia, domnule Visalom, sunt victima unei mari erori, sau mai degrabă au fost împinşi, au fost împinşi într-o mare eroare. Atâta timp cât nu se conving de acest adevăr, atâta timp cât mai rămâne în conştiinţa lor un grăunte de idee că îşi pot rezolva problemele prin nesupunere, dezordini şi anarhie, nu vor fi nişte oameni fericiţi… Ar fi tentaţi să mai încerce. Dumneata, ca

intelectual, îţi dai seama că dacă acuma am fost luaţi cam prin surprindere, a doua oară n-o să se repete. Şi orice semn, cât de mic, de împotrivire, va fi crunt reprimat. Alt sânge vărsat, alte mii de vieţi secerate. Domnule Visalom, cred că este un teren pe care ne putem întâlni ca doi colaboratori. Ştiu că nu mă poţi aproba pentru tot ce s-a petrecut până acum, nici nu-ţi cer, dar dincolo de persoanele noastre se află interesul ţării, al acestor nenorociţi. Să nu mai curgă sânge, nicio picătură.

— Domnule general…

— Singura cale, şi cea normală, este să rămână convinşi că răul nu pleacă de la proprietari şi nici de la ei nu pleacă, să rămână convinşi că a fost adus de alţii, de aventurieri, de veleitari, de diferiţi tipi care aveau interesele lor, destul de tulburi şi dubioase. Să redevină paşnici şi cumsecade, cum le stă bine lor, să se roage lui Dumnezeu, să aibă încredere în Rege şi în guvernul Majestăţii-Sale, să trăiască în pace cu proprietarii, care sunt nişte adevăraţi părinţi pentru ei.

— Dumneavoastră, domnule general, sunteţi chiar convins?

— Convingerea mea, domnule Visalom, este totuna cu misiunea mea. Parlamentul, guvernul, regele, istoria, domnule Visalom, providenţa, mi-au dat misiunea să pacific ţara. Nenorocita asta de ţară, însângerată, rănită, arsă, sfâşiată…

— Jucaţi tare, domnule general.

— În schimb, dumneata nu prea te arăţi dispus.

— Ce să fac, nu sunt obişnuit să joc după cum îmi cântă alţii.

— O să înveţi, domnule Visalom, totul se învaţă pe lumea asta. Dacă ţii cu adevărat puţin la consătenii dumitale trebuie, trebuie să te prinzi şi în alt joc decât cel pe care-l ştii.

*

* *

Iancu Visalom se întâmplase să fie de faţă când oamenii politici şi de afaceri îl scoteau pe general de la naftalină.

Tot căutându-1 pe Barbu Delavrancea, nimerise în salonul fastuos al unui palat de pe Calea Victoriei. Scriitorul nu era acolo, dar restul merita să fie văzut.

— Domnilor, începu un bătrânel, ne-am adunat pe acest teren neutru, şi ca să zic aşa, neoficial, ca să dăm posibilitatea să participe nu numai consilieri de coroană, miniştri, deputaţi, senatori şi persoane cu funcţii în conducere, ci si alţi proprietari, industriaşi, comercianţi, bancheri, conducători ai unor partide şi organizaţii minoritare, care nu au încă reprezentanţi în parlament şi în guvern. Într-un cuvânt, toţi bărbaţii care în acest moment poartă răspunderea bietei noastre ţări şi au posibilitatea să contribuie cu ceva. Nu facem din asta un secret, vine cine vrea, rămâne cine poate, dar este necesar să construim de urgenţă un fel de comitet al Mântuirii Publice.

A cerut cuvântul unul destul de sfrijit, dar tot pe atât de focos:

— Sunt cel care aruncă de 30 de ani cu lănci şi săgeţi în rândurile adversarilor. Am făcut deputaţi şi miniştri să-şi dea demisia, am răsturnat guverne. Nu am iertat niciodată corupţia, incapacitatea, reaua intenţie, escrocheriile de tot felul. Dar ne aflăm într-un moment când trebuie să dăm uitării toate animozităţile. Azi când ţara arde… că arde, domnilor, nu e o figură de stil… Şi parcă n-ar fi de ajuns, ţăranii au mai şi intrat cu plugurile în moşiile proprietarilor, au început să-şi împartă pământul… Ţara, domnilor, nu poate tolera să se calce în picioare dreptul sfânt al proprietăţii… Într-un asemenea moment nu mai suntem conservatori şi liberali, deputaţi şi senatori, miniştri şi consilieri de coroană. Toţi câţi ne aflăm aici nu mai suntem nimic altceva decât părinţii ţării şi cu toţii purtăm pe umeri răspunderea ei. În numele grupului meu,

în numele intereselor majore care trebuie să ne unească pe toţi, vă întind mâna peste prăpastia care ne-a despărţit!

Deputaţi, senatori, secretari de stat, miniştri, consilieri ai tronului îşi întindeau mâinile, se strângeau la piept, se sărutau după cum se vedea de acolo, de sus, de la locurile rezervate publicului, parcă şi plângeau cu sughiţuri, nu se ştia prea bine de ce.

Apoi dintre ei se ridică alt orator, cu gesturi mari, cu vocea în cascade:

— Primesc oferta de împăcare şi colaborare a colegului nostru! Da, domnilor, este clipa când trebuie să uităm tot ce ne desparte şi ne învrăjbeşte. Da, domnilor, ţara nu a trecut niciodată printr-un pericol mai mare. Nici pe vremea barbarilor… că ce erau altceva vizigoţii, gepizii, avarii, hunii, pecenegii, cumanii decât nişte hoarde care dădeau năvală, luau ce luau pe apucatelea şi treceau mai departe sau făceau cale întoarsă? Barbarii de azi, domnilor, barbarii noştri nu s-au pornit ca să treacă, şi nici nu ar avea unde şi încotro. Ei au intrat în moşiile noastre strămoşeşti ca să rămână acolo, ei vor, nici mai mult, nici mai puţin, decât să ne dea pe noi afară din pământul nostru pe noi, care din moşi-strămoşi am fost stâlpii societăţii. Năvălitorii, domnilor, după cum ne învaţă istoria, îşi aveau turmele lor de vite, caii lor de călărie, vitele lor de povară, cuibul lor pe roate. Cei de azi nu au nimic, sau aproape nimic şi vor totul-totul de la noi. Ne iau oile din saivane, porcii din cocini, vacile din grajd, caii de la trăsuri şi caii cu şaua pe ei. Şi plugurile, grapele, tot inventarul agricol. Şi pământul, domnilor… Pământul…

Un alt domn, negricios, zvelt, cu vesta albă, ţâşneşte din scaun:

— Domnilor… Domnilor… Sunt ca fiecare emoţionat de tot ce s-a spus aici, răscolit de tot ce se întâmplă… Toate acestea sunt adevărate. Dar ce

facem? „Ce facem?“ iată întrebarea. Stăm aici şi ţinem cuvântări până ne trezim cu ei că urcă Dealul Mitropoliei? Trebuie să luăm o hotărâre fermă şi urgentă. Chiar acum, chiar în această clipă. Până mâine, până astă-seară… să fie înăbuşită răscoala. Întârziem, se întinde focul şi e mai greu de stins. Întreb guvernul dacă are un plan concret de măsuri operative!

— Am iniţiat tratative pentru trupe cu guvernul împăratului de la Viena, dă răspuns ministrul.

— Mă opun! strigă apăsat unul pântecos în timp ce aleargă spre mijlocul salonului.

Ajuns aici îşi tamponează chelia cu batista şi îşi roteşte ochii peste spectatori.

— Mă opun! Sunt ţăranii noştri, domnilor! De ce să ni-i împuşte alţii?

— Mă asociez, domnilor – ia altul cuvântul – mă asociez şi mă opun şi eu. Ar fi, într-adevăr, un semn de slăbiciune. Vecinii noştri ar crede că nu suntem în măsură să ne facem singuri ordine în casa noastră. De aici până la tentaţie nu mai e decât un pas.

— Dacă intră imperialii în ţară, nu-i mai scoatem.

— Prefer o ocupaţie civilizată decât să trăiesc sub teroarea ţăranilor răsculaţi.

— Să ne ocupe cine o vrea, numai să se termine odată.

— Domnilor, vă chem la raţiune, domnilor! Nu avem armata noastră, tunuri, puşti mitraliere, ofiţeri, muniţie, garnizoane, state majore? În fiecare an am votat bugete militare din ce în ce mai mari, domnilor. Am fost de atâtea ori asiguraţi că dispunem de o armată dintre cele mai moderne şi mai eficiente din Europa. Cum, dacă nu poate să facă faţă unor gloate care luptă aproape cu mâna goală? Să ne împrumutăm de la alţii? Ruşine!

— Generalii, puneţi-i pe generali la treabă! De treizeci de ani iau leafa degeaba, să arate ce ştiu.

— Cunosc un general care a spus: „Daţi-mi mie armata pe mână şi în câteva săptămâni pacific ţara!“

— Daţi armata pe mâna acestui general şi o să vedeţi cât are el mâna de lungă.

— Mai bine trupele Kaizerului decât să ne vâre un general pumnul în gură!

— Chemaţi-l pe general! Vom avea noi grijă să iasă din scenă exact la momentul potrivit.

*

* *

— Nu te simţi bine, domnule Visalom?

Când i se dăduseră lanţurile jos, parcă scăpase de toată greutatea pământului. Se simţea atât de uşor, că ar fi putut să plutească. Sângele îi pulsa în încheieturi, membrele se dezmorţeau cu o furnicare plăcută. Dar nu trecuse mult şi durerile deveniră şi mai atroce decât înainte. Apoi şi sfârşeala asta din capul pieptului, negura care i se aşternuse în faţa ochilor…

— Ia loc, ia loc şi te odihneşte, nu e nicio ruşine, suntem cu toţii foarte obosiţi. Dar trece şi vremea asta de zăpăceală şi o să ne odihnim noi.

— Ce-o să ne mai odihnim, maica mă-si, domnule general!

— Dumneata, bade Toadere, eşti ca un urs. Ia te uită ce piept lat, ce umeri puternici, ce braţe vânjoase! Dumneata rezişti cât o sută ca noi. Ursul nostru din Carpaţi.

— … în lanţuri, domnule general.

— Se lămureşte şi asta. Tocmai aşa ceva căutăm acuma, cum să facem să vă dăm drumul acasă.

— Şi e greu, domnule general?

— Greu, bădie!

— Ca să ne trimiteţi aici, s-a hotărât ceva mai repede.

— Voi aţi vrut-o. Şi ce-şi face omul cu mâna lui… Le-aţi încurcat rău de tot, bade Toadere, voi le-aţi încurcat, eu să le descurc?

— Dumneavoastră vă bateţi capul, domnule general, şi noi… uite Voicu… Voicule, ce faci, mă? Te scarpini, hai? Domnul general îşi bate capul cum să te scoată de aici, fir-ai al naibii să fii, şi tu te scarpini! Nu ţi-e ruşine?

— Un pahar de apă, domnule Iancu?

— Vă mulţumesc, domnule general.

Iancu Visalom înghiţi câteva guri de apă, dar se învârti din nou lumea cu el şi nu mai ştiu de nimic.

*

* *

Frumosul căpitan de cavalerie făcuse toată această campanie tocmai pentru a bate gongul care să anunţe că a sosit timpul ca domnul general să iasă din scenă. Şi timpul sosise. Imediat ce va avea pământul sub picioare, tânărul ofiţer va da semnalul care va anunţa că s-a terminat un coşmar şi s-au întors timpurile frumoase de altă dată. Şi din nou baluri, sindrofii, agape… Şi mica Henrieta, cu mâna ei diafană pe fruntea lui, ca de câte ori el cade pe gânduri. „Iar ai ceva pe conştiinţă?“ „Hei, nu, de data asta nu cine ştie ce, un mic general.”

Căpitanul regreta că amânase. De ce naiba nu se oprise acolo? De ce-i mai trebuia tâmpita asta de călătorie?

O făcuse mai mult din curiozitate. Să vadă de ce mai este în stare generalul. Omul pe care-l avea în pază rămânea pentru el în bună parte o enigmă. Şi nu-i venea să se despartă până când nu şi-l lămureşte. Să ştie, la urma urmei, lângă cine a petrecut atâta timp, alături de cine a bătut atâtea drumuri, împreună cu cine a mâncat o bucată de pâine, pe cine expediază la plimbarea de pe urmă. Descendentul familiei care dăduse domnitori pe

tronul ţării fusese dominat de atâtea ori de acest militar de carieră, ca de pildă atunci când îl silise să tragă cu mitraliera în ţărani, încât chiar numai pentru asta şi n-ar putea să-l cruţe. Dar ca în teatrul clasic, trebuia ca încă să şi-l mai ocrotească înainte de a-l doborî, pentru că eşti cu atât mai mare cu cât cel pe care l-ai învins a fost mai puternic.

Îl iscodise înainte de-a se urca în trăsură:

— Ne retragem în cazărmi, Excelenţă?

— Încă nu, prinţe!

Era pentru prima dată când i se adresa astfel. „Explicabil, nu-şi mai încape în piele, şi printre argumentele măreţiei lui mă enumăr şi eu. Nu orice general, mai ales unul când a pornit de jos, poate să aibă aghiotant un prinţ veritabil."

— Credeam că totul s-a terminat.

— Nu s-a terminat încă.

— Dar au fost lichidate toate punctele de rezistenţă.

— Ca să fii cu adevărat învingător nu este suficient să baţi pe câmpul de luptă. Mai trebuie să-i şi supui pe cei care i-ai bătut. Şi supuşi cu adevărat sunt de-abia atunci când îşi pleacă fruntea în ţărână şi te aclamă ca pe un binefăcător.

Deci generalul mai voia, ca supliment de regie, nişte frunţi în ţărână, nişte aclamaţii, de ce nu, dacă este dorinţa lui de pe urmă? Merită şi el hatârul ăsta. Să fim mai generoşi, nu se ştie niciodată…

Însă când au ajuns pe şlep, prinţul-aghiotant n-a mai înţeles cu adevărat nimic. Plăcerea de-a se încununa ca un învingător absolut şi-o putea încerca generalul fără să mai fie nevoie de atâta osteneală. Avea la dispoziţie atâtea sate, şi cu ţărani, de toate vârstele, şi cu ţărână în mijlocul drumului, de ce ţinuse el să mai dea o reprezentaţie pe o estradă atât de înghesuită şi cu nişte oameni care în niciun caz nu mai erau în stare de niciun fel de gimnastică?

Dar, deocamdată, căpitanul nu avea altceva de făcut decât să aştepte.

Îi părea sincer rău, chiar pentru general, că l-a lăsat să-şi prelungească spectacolul. Nu s-ar fi putut spune că nu are pentru el un pic de admiraţie. În orice caz i-ar fi dorit din toată inima un sfârşit de act în apoteoză. Şi când colo, un prolog mizerabil, şi lung, şi plicticos… Săracul general!

*

* *

— Nu te juca cu focul, unchiaşule! Să ştii că şi răbdarea mea poate să aibă o margine.

— De, domnule general, răbdarea lungă ne-aţi hotărât-o numai nouă. Răbdarea şi tăcerea.

— Ne ţinem de şotii, şi timpul trece.

— Pentru noi, care nu mai avem altceva de făcut, asta ar putea să fie aşa, ca o distracţie.

— Poate că şi până în seară aţi fi ajuns acasă, în satele voastre.

— Mai avem noi sat, mai avem noi case?

— Mai aveţi, nu mai aveţi, doar nu v-aţi decis să putreziţi aici de vii?

— Dacă ar fi fost după noi…

— Numai şi numai de voi depinde.

— Auzi, Voicule, Miroane, Ilie, Marine, auziţi, bă, nu depandă de noi. Haide, bă, ce ne mai tolănim pe aci? Poate că domnul general ne face rost şi de nişte căruţe, ne încarcă soldaţii în căruţe ca pe saci, că pe tălpile noastre nu mai putem noi să călcăm cât e vara de lungă… Ne încarcă soldaţii în căruţe şi gata… Şi noi cu ce plătim domnului general?

— E foarte simplu, bădie, foarte simplu, eu vă pun frumos în libertate, poate o să avem şi nişte căruţe, voi vă duceţi frumos acasă, vă prezentaţi la primărie, vă înfăţişaţi proprietarului, îi cereţi iertare…

— În genunchi?

— Poate şi în genunchi, după cum este cazul. Spuneţi că vă căiţi, că v-aţi pocăit…

— Şi să jurăm că nu mai facem?

— Şi să juraţi, dacă vrea! Vă obligaţi să-i plătiţi pagubele pe care socoteşte că i le-aţi făcut… Şi dacă v-a iertat ţara, poate vă iartă şi proprietarul. Am să intervin şi eu, să vă susţin.

— Auzi, Marine, Miroane, Voicule, Ilie, Pătrule, Stane, Vasile, Marcule, Anghele, auziţi? Să mergem, mă, să ne târâm în genunchi în faţa boierului, să-i sărutăm vârful cizmei şi să-i jurăm pe Evanghelie, bate-ne, boierule, ia-ne fetele şi pământul pe care îl mai avem şi vitele care ne-au mai rămas, şi sufletul, cât mai este, fă ce vrei cu noi, boierule, că noi te mai şi despăgubim, boierule… Mergem, Marine?

Marin are capul umflat cât o ciutură, buzele crăpate, ochii învineţiţi, dar clatină din cap în semn că nu.

— Mergem, Miule?

Din buza de jos, despicată, a lui Miu, peste scoarţa de sânge uscat, răzbeşte un firicel roşu de sânge proaspăt. Şi el clatină în semn de dezaprobare.

— Tu, Voicule?

Voicu ridică o mână cu pielea roasă la încheietură şi zăngăne lanţul în semn de negaţie.

— Tu, Ilie? Ilie nu aude, domnule general, că are urechile sparte…

Ilie dă şi el din cap că nu.

— Pătrule, Stane, Tănase, Marcule, Tincule, Ioane, Gheorghe… Băăă, a dat ordin domnul general! Şi are domnul general tunuri, puşti mitraliere… Vedeţi şi dumneavoastră că nu vrea niciunul… Şi nici eu, domnule generai. Că de ce am mai făcut noi ce am făcut?

— Nebunia aia pe care aţi făcut-o v-a costat peste zece mii de vieţi.

— Zece mii… Niciodată n-am avut ce să numărăm până la numărul ăsta… Poate frunza de

pe copaci, poate firele de iarbă, poate lacrimile plânse, dar cine a stat să le socotească? Zece mii…

— Zece mii şi tot mai vreţi? Nu vă ajunge? Nu v-aţi învăţat minte?… Noi gloanţe mai avem, obuze, iarbă de puşcă…

— Aveţi, domnule general, cum să nu aveţi? Aveţi de toate, s-a văzut. Dar noi, şi noi, nişte oameni acolo, de, ca oamenii, omul e om, când are el dreptate şi când vrea să se ţină de ea, nu-i mai e frică de moarte, nici de nimic…

*

* *

Domnul Iancu simţea că vine de undeva dintr-un întuneric fără margini, unde nu era nimic-nimic şi în care fiinţa lui se dizolvase ca o bucată de zahăr în paharul de ceai. Acum se trăgea afară din groapa aceea cât o veşnicie, plutea spre suprafaţă, prindea contur, lua cunoştinţă de sine, de la vârful picioarelor până în creştet, ăsta sunt, eu sunt, îşi reaminti locul unde se află, da, vocea lui Toader, vorbeşte acum generalul, peste pleoapele închise, chiar aşa închise, ghicea căzută umbra militarilor cu baionetele în gura puştii şi cu puştile gata de tragere… Mâinile mele, picioarele mele, ochii mei, buzele mele… Dar nimic nu mai voia să-l asculte, nici pleoapele să se ridice, nici degetele să se îndoaie, nici buzele să murmure. Şi iar se scufunda, nu cine ştie ce, se scufunda în necunoştinţă ca într-o apă, nici caldă, nici rece, pe care nici n-o simţi altfel decât că nu mai există nimic altceva, şi iar ieşea spre suprafaţă, dar nu cine ştie ce, nu cine ştie cât. Şi tot aşa, şi tot aşa, un joc fără sfârşit, până când prinse, cum prinse, un crâmpei de imagine sau un fir de gând, sau ce să fi fost, de care se agăţă încet, ca să nu se destrame, dar cu speranţa naufragiatului care se apucă şi de un fir de pai.

Era o amintire neutră şi poate foarte veche, nu mai ştia cât de veche, dar neutră, oricum ar fi preferat altceva, cu totul altceva, cum să preferi când nu ai de ales?

Se văzu domnul Iancu pe Calea Victoriei, în costumul lui cel bun, pe care îl ţinea la un prieten, vatman la tramvaie, din piaţa Matache măcelarul. Costum cusut, pe măsură, pentru care nu-i ajunseseră banii de pe o pereche de boi mari, mereu ca nou şi uşor parfumat, care putea să facă faţă în orice ocazie, chiar dacă era singurul, şi pentru stradă, şi pentru interior, şi pentru nunţi, şi pentru parastase, şi pentru zi, şi pentru seară, şi pentru toate anotimpurile. Ieşise cu o oră şi ceva mai devreme, se plimba domnul Iancu bine dispus, da, azi va fi primit la Palat, cine ar putea să creadă acolo, în satul lui, că băiatul ăla care călărea toate gardurile şi se hârjonea cu toţi câinii şi se tăvălea în ţărâna drumului cu puradeii ţiganilor şi da cu pietre după argaţii de la curte, cine şi-ar fi putut închipui că bietul băiat ăla o să ajungă să fie primit la Palat şi nu aşa, oricum, desigur că Majestatea-Sa îl va pofti pe un jilţ şi îl va trata cu cafele, şi, sorbind din ceaşcă, picior peste picior, au să stea de vorbă ca nişte vechi şi buni prieteni, el şi Suverana.

Domnul Iancu insistase timp îndelungat şi chiar se zbătuse pentru această ocazie. Vlahuţă nu avea acces la Palat, Delavrancea îl ducea cu vorba, Coşbuc îi spusese în felul lui delicat: „Vezi dumneata, domnule Iancu, eu sunt un alt fel de ţăran, îmi ajunge o bancă sub un copac şi prietenii pe care îi am“. Până la urmă aranjase totul – după multe amânări şi tergiversări – Alexandru Brătescu-Voineşti, care îl luase de mult sub aripa sa ocrotitoare.

Mai avea mai bine de o oră şi se abătu puţin şi pe Lipscani. Lume multă, parcă toţi se uitau la el ştiind cine îl aşteaptă. Se putea ca pe aici să dea nas în nas cu unul, cu altul, de pe la el din sat. Că

ăia mai dau câte o fugă pe la Piaţa Naţiunii cu un miel în paporniţă, cu nişte pui, cu un curcan, controlorii de bilete sunt oameni şi ei, trebuie să trăiască şi ei, că dacă Matei, ori Pantele, ori Ilinca şi-ar pune mintea să scoată bilete la tren unde ar mai ajunge? Şi poate că dă cu vreunul aşa, nas în nas, „ptiu, domnule Iancu, dumneata eşti? Nu te mai cunoşteam, dar und'te duci gătit aşa?“ „Nu cine ştie unde, până aici, la Palat, am, uite, o invitaţie de la Regină.” Dacă s-ar întâmpla să fie primarul, că ştie să citească, ori notarul, ori popa… „Am văzut cu ochii mei, taică, am văzut invitaţia Reginei.” Hei…

Domnul Iancu a fost într-adevăr primit la Palat, unde se aflau mai mulţi domni şi mai multe doamne, unde s-a băut ceai, s-au citit poveşti şi s-a cântat la pian. Domnul Iancu îşi pregătise şi un mic discurs: „O, Regină între poete şi poetă între regine…” Citise tot ce a publicat Suverana sub frumosul ei pseudonim de Carmen-Sylva, aproape că ştia pe de rost pagini întregi, asta creează o impresie bună. Dar Augusta stăpână nu avea pe cap nici coroană regală, nici diadema poeziei, iar în rest o femeie ca oricare.

*

* *

La ora prânzului, generalul, urmat de aghiotantul său, se retrase pe remorcher pentru un mic dejun rece. Comandantul şef al forţelor armate expediţionare scăzuse mult în ochii însoţitorului său în ultimele ceasuri. Parcă se făcuse mai mic chiar şi la trup, parcă i se încovoiaseră uşor umerii. Arăta într-adevăr ca un bătrânel aproape de pensie, dar unul dintre cei cărora încep să li se împuţineze puterile, să li se arate oboseala.

— Îmi pot permite o întrebare, Excelenţă?

— Vă puteţi permite, domnule! Un aghiotant îşi poate permite foarte mult, dumneavoastră sunteţi

chiar prea modest.

— Mi-aş permite să vă întreb, Excelenţă – să nu mi-o luaţi în nume de rău – ce rost a avut toată… toată călătoria asta?

— Toată mascarada asta, vrei să zici.

— A, nu, Excelenţă, departe de mine…

— Domnule căpitan, orice v-aş spune eu, dacă n-aţi priceput până acum, tot n-o să pricepeţi nimic… Până una alta, mulţumiţi-vă să consideraţi că e vorba de un mic voiaj de sfârşit de săptămână. Am muncit destul, nu? Am muncit pe rupte amândoi în ultima săptămână, era timpul să ne mai relaxăm şi noi puţin. Un voiaj de agrement pe baltă… nu e splendid? Aer curat, linişte… Nici împuşcături, nici miros de praf de puşcă, nici fum, nici ţipete, nici înjurături… Poate că mirarea dumneavoastră vine de acolo că nu vă explicaţi cum eu, care toată săptămână am dat ordin să se tragă în nişte oameni, am făcut azi, într-o zi de sfântă duminică, un drum atât de lung să salvez viaţa la alţii – că vă este clar că asta mă străduiesc să fac. Domnule căpitan, sunt pe lume şi lucruri care nu se pot explica. Ia-o şi pe aceasta ca pe o nevoie de schimbare a preocupărilor, aşa cum tăietorul de lemne se duce sărbătoarea la pescuit, iar pescarul se apucă să toace lemne.

Restul mesei îl continuară în tăcere.

„N-o să iasă nimic altceva – se gândea generalul – din berbecul ăsta cârlionţat care nu ştie decât să behăie şi să se bată cap în cap cu alţii în vremea căldurilor. Dar toate erbivorele pe care le reprezintă el aici sunt convinse că dumnealui ţine de lanţ un dulău care muşcă în locul lor, latră, urlă şi muşcă… Ce surpriză în rândul rumegătoarelor când au să constate că socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din pădure.”

„A început, într-adevăr, să dea semne evidente că intră în declin. El, care nu comunica decât foarte scurt, ţine adevărate discursuri, el, care era atât de dur şi fără echivoc, începe să devină

maliţios, cinic şi de o subtilitate mizerabilă. Am adus cu mine un dulău şi mă întorc acasă cu o biată javră. Nu a fost făcut să alerge decât într-o singură cursă. A alergat bine ce e drept, dar asta a fost tot ce a putut să dea… Uită-te la el, cred că-l dor fălcile când mestecă."

Şi prinţul nu mai avea niciun dubiu că imediat ce va fi în măsură să comunice îşi va expedia ultimul mesaj privitor la general „Finita la comedia".

*
* *

— Hei, cum mai e, bade? Pe unde am mai ajuns?

— Păi tot p-aci, domnule general, unde să ajungem?

— Batem pasul pe loc, îl batem pe loc.

— Poate dumneavoastră, domnule general. Că noi, noi nu mai putem să călcăm pe tălpi.

— Hei, cine ştie? Dacă încercăm… Copăcel-copăcel… Ce nu se poate? Dar deocamdată ne aflăm în discuţie, pe urmă mai vedem noi. Ori despre ce discutam? Unde am rămas, bădie?

— Păi eu mai ţin minte, păcatele mele? Cred că am rămas acolo, pe la Rege şi pe la Guvern, când v-au chemat Regele şi Guvernul.

— Şi Regina, unchiule. Chiar Regina, căci se ştie cât de mult îi iubeşte Majestatea-Sa pe ţăranii ţării, m-a chemat să mă binecuvânteze la plecare…

Nu exagera generalul. Chiar îl chemase Suverana, ca să-i dea binecuvântarea ei.

— Majestate – insistă de dincolo de uşă prima doamnă de companie – generalul aşteaptă să-l primiţi înainte de-a pleca în misiune.

— A, da, generalul…

Regina ieşise în vestibul, închizând repede uşa în urma ei. Generalul o salutase bătând din călcâie şi înclinându-şi uşor capul.

— La poruncă, Majestate!

— Soarta ţării se află în mâna dumneavoastră, generale! i se adresase Suverana de-a dreptul patetic.

— Îmi voi da toată osteneala să fiu la înălţimea încrederii ce mi s-a acordat, Majestate!

— Pace şi linişte, generale! A curs destul sânge.

— N-o să mai curgă, Majestate, decât atâta cât trebuie. Niciun strop mai mult!

— Să fiţi neînduplecat cu ei, generale, dar bun. Nu sunt decât nişte copii proşti şi răi şi atât.

— Vă asigur, Majestate.

— Să-i dojeneşti cum se cuvine, dar să nu le mai faci niciun rău inutil. Pentru liniştea noastră…

— Îi sperii puţin cu tunurile şi puştile şi apoi, după ce se liniştesc, mai trag puţin în vânt de câteva ori, ca să ţină minte, după care bag soldaţii în cazărmi.

— Drum bun, generale, şi Dumnezeu să te ajute!

— Dumnezeu să vă ocrotească, Majestate!

*

* *

— Da, chiar Majestatea-Sa Regina, care se ştie cât de mult ţine la ţăranii ţării, mi-a dat binecuvântarea sa şi mie şi vouă. Şi la ora asta fiţi siguri că se roagă pentru voi.

— Auzi, Voicule! Chiar Regina, bă, Majestatea-Sa Regina aprinde lumânări la icoane şi face mătănii pentru tine. Bucură-te, Voicule! Săi în sus şi ţopăie de fericire!

*

* *

Povestea de care se lăsase furat domnul Iancu era una destul de amuzantă. Ieri, alaltăieri, chiar azi de dimineaţă ar fi apreciat-o cum se cuvine, dar

acum nu a făcut altceva decât să se îngrijoreze. Toate evadările lui de până acum se aflau sub control, mai exact îşi alegea amintirea sau gândul sau imaginea pe care şi le dirija tot timpul după bunul său plac. De data aceasta a fost stăpânit, a fost o jucărie într-un joc care nu era făcut de el. Se smulsese într-adevăr din acel loc şi din acel prezent, însă ca într-un fel de preludiu al ultimei plecări.

— O picătură de rom, domnule Iancu? îl întrebă generalul văzând că a început să clipească.

Un om din anturaj deşurubă imediat capacul bidonului, îl umplu şi îl duse la buzele celui care începuse să-şi revină.

— Reconfortează! spusese generalul. Apoi adăugase fără nicio legătură: Ce să facem, domnule Iancu, prietenii dumitale nu sunt de înţeles.

„Îl ia tare – constată aghiotantul – nu-l lasă pe ăla nici să se dezmeticească, îl ia tare, altceva nici nu i-a mai rămas."

— Ce ne facem, domnule Iancu?

— Dacă ar fi după mine, domnule general…

— Mă tem că am pierdut timpul degeaba. Nu pot să fac nimic pentru nenorociţii ăştia dacă ei nu mă ajută… Nici dumneata nu vrei să mă ajuţi, domnule Iancu. Îl pun pe plutonier să cureţe puntea de ei, şi gata! Nu poţi să-i faci nimănui bine împotriva lui… Mă ajuţi să-i salvez?

— Luaţi-mă pe mine! V-am mai spus. Eu port toată vina. Şi nimeni în afară de mine.

— Eu te cred, dar ei? Sunt nevoit, domnule Iancu, să-ţi repet, că dacă vrei să-i salvezi trebuie să-i convingi. Şi, din păcate, nu mai avem prea mult timp la dispoziţie. Soarele a început să coboare pe cer. De aici înainte, fiecare minut contează. Convinge-i, domnule Iancu, şi pe urmă fiecare ne vedem liniştiţi de treburile lui!

— Îmi cereţi ceva care mă depăşeşte, domnule general.

— Iar o luăm de la cap, domnule Iancu? De ce te cramponezi dumneata de o simplă formalitate? Din moment ce te-ai oferit să te sacrifici ca să-i salvezi pe ei, ce importanţă mai au amănuntele pentru dumneata? În rest, ştii dumneata cum să-i iei, doar scrii nişte poveşti atât de frumoase… Cite minute să-ţi dau?

— Nu m-aţi înţeles, domnule general…

— Tot eu…

— Am acasă zece copii…

— Zece? Să-ţi trăiască! Băieţi sau fete?

— Şi băieţi şi fete… Şi dacă pot să-i las orfani de tată, nu pot să-i las şi fără nume. Cum aş putea eu să-i conving pe oamenii ăştia că eu anume i-am împins la nenorocire? Că din pricina mea au fost împuşcaţi ai lor şi le-au ars casele, şi ei au fost bătuţi la tălpi şi li s-au sfărâmat trupul os cu os şi au zăcut atâta în sicriul ăsta pe apă? Care dintre ei ar mai putea să dea cu inimă bună o bucată de pâine unui orfan al meu, care ar putea să-l mângâie cu inimă bună pe creştet sau pe obraz?

— La toate astea trebuia să te fi gândit mai înainte, domnule Iancu, cu mult mai înainte. Acuma e târziu, prea târziu să mai dai înapoi. Zic şi eu: păcat de copiii ăia, dar ce să-i faci? Fiecare cum îşi aşterne aşa doarme, ţi-ai aşternut rău, domnule! Cât ai lucrat la ce-ai lucrat, de ce nu te-ai gândit la copii, la ai dumitale, la ai lor? Dumneata, om deştept şi cu ştiinţă de carte, nu se poate să nu-ţi fi dat seama că stăpânirea are să ia măsuri de represalii. De ce nu te-ai oprit la timp?

— Domnule general…

— Hei, nu, domnule Visalom, jocul ăsta nu mai ţine! Dumneata, domnule Visalom, ai fost un instigator şi căpetenie în răscoală! Am ştiut-o de la început, dar am fost curios să văd până unde mergi cu vanitatea dumitale. Şi văd că mergi până acolo, încât eşti gata să-i dai morţii şi pe cei care au mai rămas. Ce vrei, adică, să demonstrezi? Să-ţi dovedeşti dumitale că ce teribil eşti dacă nişte

oameni sunt în stare să meargă la moarte fără să te dea în vileag? Îţi împingi infatuarea şi ambiţia chiar până la absurd?

*
* *

Plutonierul Frosa Eftimie îşi văzuse conştiincios de treaba lui, adică îi supraveghease pe soldaţii din detaşament să fie cu ochii în patru şi asupra ţăranilor scoşi pe punte şi pe tot întinsul bălţii. În rest, nu era treaba lui. Ştie el, generalul, ce face, d-aia e general. Dar iată că totul se prelungeşte, vine seara, nu s-a rezolvat nimic, încă o noapte cu ţânţari, cu ochii galbeni ai soldaţilor bolnavi de gălbenare, cu accesele celor care aveau friguri. Şi el care crezuse că până în seară detaşamentul are să se şi pună în marş sau are să se îmbarce într-o gară oarecare, cu destinaţia spre cazarmă.

Patru copii. Toţi băieţi. Şi face madam Frosa nişte plăcintă cu brânză dulce şi cu mărar, acuma, primăvara… Şi nişte drob de miel… Şi începe la magazia regimentului inventarul cu ocazia sfârşitului anului bugetar. Şi avea şi el nişte mantăi noi-nouţe puse deoparte şi nişte bocanci, la fel. Bocancii nu chiar toţi, că îl rugase colonelul „ia vezi, dragă, am nişte oameni la vie şi nu prea au cu ce să se încalţe…“ Şi mantăile nu chiar toate, că ordonanţele maiorului veneau de câte trei-patru ori pe iarnă cu mantăi rupte, ca să ia altele de la naftalină, şi avea maiorul două ordonanţe. Da, mă rog, era perioada reformărilor, când cu o jumătate de guler puteai să pui de-o parte una neîmbrăcată.

Şi domnul Iancu ăsta ce-o mai fi vrând şi el? De ce se tot încontrează cu generalul? Până când ne ţine ăsta aici?

*
* *

„Asta e, s-a ramolit de tot! gândea aghiotantul despre generalul său. Se încăpăţânează ca un catâr pentru un fleac oarecare, numai bătrânii zaharisiţi şi obsedaţi procedează aşa. A devenit de-a dreptul maniac şi tare mă tem că o să ne prindă noaptea pe aici. Şi tipul ăla, alt maniac, s-au găsit doi, nu mai e nicio speranţă.”

*

* *

Sergentul îşi lăsa greutatea când pe un picior, când pe altul. Şi pentru că nu avea ce face şi pentru că trebuia să tacă, rostea întruna în gând: „Mişcă-mişcă-mişcă…“

Înainte de-a pleca încoace, tocmai se pregătea să-şi depună actele de reangajare. Avea să scape, în sfârşit, de muncă, de sărăcie, de nevoi. Fiind copilul cel mai mic, acolo, acasă la ei, îi porunceau toţi şi îl trimiteau la treburi toţi, îl lăsa unul de obosit şi îl lua altul de odihnit, îl băteau toţi şi băgau toţi lingura în strachină înaintea lui şi îşi alegeau toţi bucăţile cele mai mari, dacă erau şi bucăţi în zeamă, nici nu-şi aduce aminte să fi gustat şi altceva din vreo găină decât gheare şi coaste. Tatăl lui, om văduv un timp, apoi cu nevasta de-a doua, un om nevoiaş şi oropsit, era îmbrâncit de toţi bogaţii din sat, şi de perceptor, şi de primar, şi de oamenii boierului… Şi iată că aici putea să poruncească şi el la alţii, ba chiar să-i atingă cu nuiaua peste vine, „mişcă-mişcă-mişcă“, şi ăştia îl ascultau mai ceva decât se dăduse cuiva ascultare acolo, la el în sat; dacă zicea „culcat”, ei se aruncau cu faţa la pământ, dacă zicea „târâş-marş”, ei se târau ca şerpii prin iarbă sau prin ţărână. Colonelul îi făcuse o propunere încă de astă-iarnă, „am nevoie de un băiat deştept ca tine la moşie, logofătul meu a îmbătrânit şi s-a înmuiat, după ce te liberezi vii la mine, casă, masă, leafă…” N-ar fi fost de ici de colo. Dar tot mai bine în

armată. În armată, unde nu se discută şi nu se cârteşte. Când vrei să auzi musca, o auzi cum bâzâie. Doar atâta zici „musca!“, şi nu mai suflă nimeni.

Sfântă e armata asta, domnule! Dar dascălul ăla ce e cu el? Ce e cu el de se pune chiar cu domnul general?

*
* *

— Poate că în nicio altă parte răzmeriţa nu a fost pusă la cale atât de metodic şi cu atâta perseverenţă cum ai făcut-o dumneata, domnule Iancu.

— Eroare, domnule general!

— Ia spune, domnule Visalom, este adevărat că adunai ţăranii în serile de toamnă şi de iarnă pe la câte o casă şi le făceai lecturi?

— De adunat se adunau, singuri, cum o făceau din moşi-strămoşi, să cânte, să asculte poveşti, să spună ghicitori, să le mai treacă timpul şi să se mai distreze şi ei. Adevărat este că mă duceam şi eu cu câteva cărţi subsuoară.

— Şi ce le citeai, dacă nu e cu supărare?

— Poveşti, aşa, mai uşoare, pe care să le înţeleagă.

— Ca „Tănase Scatiu”.

— Şi „Tănase Scatiu”.

— Unde era vorba de nişte ţărani care se răsculau şi îşi ucideau proprietarul… Păi vezi, domnule Visalom…

— Cartea aceasta n-a fost scrisă de vreun ţăran, ea este a ministrului nostru la Roma, domnul Duiliu Zamfirescu, şi se găseşte în librării.

— Domnul ministru al nostru la Roma a scris cartea pentru cine ştie s-o citească. Nu s-a gândit s-o dea pe mâna unor oameni primitivi, cu instincte primare şi care ar putea să fie incitaţi de anumite pasaje asupra cărora dumneata ai insistat cu mult

zel. Şi ce le-ai mai citit? „Ciocoii vechi şi noi“, nu e aşa?

— Din Creangă, din Ispirescu, din domnul Alexandru Brătescu-Voineşti, din domnii Vlahuţă şi Delavrancea…

— Şi din serbările şcolare ce ai făcut dumneata! Ce ai făcut din fiecare serbare şcolară, domnule Visalom?

Îi era limpede că generalul voia să-i vâre în copcă. Trebuia să se ţină tare. Dar tocmai atunci afurisita aia de sfârşeală… când aproape că îşi pierdea cunoştinţa.

… Moş Ion Roată era băiatul lui Pricop, de pe uliţa Mare şi pe boier îl juca feciorul lui Luca, de la marginea satului.

„Da’ greu de cap, mai eşti, bade Ioane“, zice băiatul lui Luca, ţinând amândouă mâinile împreunate pe pântece, peste perna vârâtă sub cămaşă.

„Greu de cap, dar cu burta goală, conaşule”, îi răspunde al lui Pricop, privind în vârful opincii lui enorme, ca să nu izbucnească în râs.

„Ia du-te ma-ta-le şi adă pie-tro-iul ăla de colo!“ porunceşte silabisit şi apăsat al lui Luca.

„Hî-î-î-î-hi!“ se aude din culise vocea băiatului lui Pricop.

„Da’ ce faci acolo, Moş Ioane?“

„Ia, mă opintesc, cucoane, şi degeaba!“

„Păi ai văzut, moş Ioane, că unde-i unul nu-i putere?“

„Văzut, boierule!“

„Ia mergi şi matale, bădie, şi matale, şi matale, şi matale… Aşa… Hai, toţi odată: Hî… î-î-îp… Ei, vezi, moş Ioane, că unde sunt mai mulţi puterea creşte?“

„Păi cum nu, boierule! Noi cu opinteala şi Măria-ta cu scremutul. Noi cu umărul, Măria-ta cu porunca. Păi cum vine asta, boierule?“

Odrasla lui Luca avea pe cap un cilindru de carton de o jumătate de metru, învelit în hârtie

poleită şi îşi dăduse, nu se ştie de ce, cu roşu în obraji şi pe buze, poate în semn de trai bun, boieresc, iar burta şi-o umflase bine cu o pernă de fulgi. Şi tot nu se ştie de ce, avea la şold o spadă de lemn, vopsită şi ea în roşu, pe care o purtase şi de Crăciun, pe când făcea pe Irod împărat, iar izmenele şi le vopsise în dungi cu zeamă de dude negre, întinsă cu degetul arătător. În picioare, nişte ghete mari şi scălâmbale ale învăţătorului, din care ţurloaiele lui ieşeau subţiri ca nişte răşchitoare. Iar moş Ion Roată avea o barbă mare de lână albă, care îi atârna pe piept şi sub nas avea mustăţi răsucite din fuior de câlţi.

*
* *

„O să facem varice cu toţii! gândea prinţul. Dobitocul ăsta cu cap de fier a pierdut orice măsură. O să facem varice cu toţii, de atâtea ore stăm în picioare. Ne ţine în picioare, ca la slujbă. I s-au cam îndoit şi lui genunchii, dar se face că nu observă… Într-o jumătate de oră a ras de pe suprafaţa pământului Slobozia din groapă, la Ioneşti, şi Bucuroaia nici n-a coborât din şaua calului. Aici stăm de trei ore fără niciun rost în picioare. Doamne, cât orgoliu!“.

Un caporal dintre cei care îşi fac armata mai mult cu un cearşaf alb în jurul şoldurilor se apropie de aghiotant, nu tocmai reglementar, ca să anunţe, ca o confidenţă, că se poate servi cafeaua. Căpitanul cel zvelt şi înalt se aplecă spre urechea generalului, ca şi cum ar fi avut de împărtăşit o taină.

„A… m-da!“ făcuse generalul. Apoi încă o dată ceva mai hotărât: „Da!“ După care cu o frumoasă întoarcere la stânga împrejur porni spre remorcher. După general venea aghiotantul, după aghiotant caporalul, toţi trei în acelaşi pas, de se clătina pasarela aşezată între cele două vase.

După un timp veniră doi soldaţi din anturajul generalului.

— Care eşti domnul Iancu?

— Domni suntem toţi aici, răspunde Toader, dar domnul Iancu nu mai e nici pe jumătate.

— Care eşti domnul Iancu, leatule, că eşti invitat la o cafea?

Şi poate că ştiau dinainte, poate că ghiciră, îl săltară pe învăţător, se vârâră sub subsuorile lui şi îl luară mai mult târâş. Ordinul este ordin, se execută fără murmur şi cârtire.

Pe domnul Iancu îl aşezară pe un şezlong de croazieră, care mai avea şi un fel de salteluţă umplută cu lână sau cu puf. Zile şi nopţi, trupul lui plin de vânătăi nu cunoscuse decât scândura tare a şlepului.

„Sculă dumnezeiască, cine te-a inventat?“ Cafeaua caldă aburea, avea şi caimac şi mirosea atât de frumos, Doamne, de când nu mai băuse domnul Iancu o ceaşcă de cafea…

— Până la urmă cred că noi doi tot o să ne înţelegem.

Generalul, aşezat şi el pe alt şezlong, îşi sorbea pe îndelete cafeaua. Ai fi zis că sunt doi vechi şi buni prieteni, care îşi fac siesta după prânz şi stau de vorbă despre una, despre alta, despre tot felul de nimicuri, ca să omoare timpul.

*

* *

Plutonierul Frosa Eftimie nu pusese nimic în gură, la fel şi soldaţii lui. După anunţarea sosirii generalului nici nu se mai gândea la acest lucru, dealtfel nu mai avea nicio importanţă, până seara vor fi departe de aici, măcar undeva într-o gară unde poţi să te saturi de apă de fântână. Dar începuse să dea soarele devale şi nu se arăta niciun semn de ducă. Şi azi nu a pus nimeni de mămăligă, şi nu a pus nimeni de ciorbă de fasole, şi nu a pus

nimeni la fiert apă de băut. Ţăranii scoşi pe punte trebuiau păziţi cu străşnicie, balta trebuia supravegheată mai mult decât oricând, generalului, ca generalii, îi putea sări ţandăra din orice, şi când îi sare ţandăra unui general te poţi trezi repede faţă în faţă cu bătrânul Petrache care ţine la brâu cheia raiului, dacă apuci tu la rai.

Băgase toţi oamenii în post, niciunul liber pentru schimbul următor, cum o să fie, Doamne, schimbul de noapte, cu soldaţii ăştia nemâncaţi şi nebăuţi, care stau stană de piatră de atâta vreme, şi unii sunt zgâlţâiţi de friguri şi unii sunt topiţi de gălbenare, domnul general o să plece pe aici încolo, dar noi ce ne facem, ce ne facem la noapte, cu balta asta întinsă şi puturoasă, peste care parcă ar pluti stafii, cu trupurile din apă ale morţilor care bat în coastele vasului, cu bufniţele şi cu liliecii? Îl luă aşa un fior, ca un fel de presimţire. „Dacă mai scap şi de la noapte, înseamnă că mi-a murit moartea, scapă-mă, Doamne!“ Îşi cercetă pe rând soldaţii, cum îi mai storsese de vlagă aceste câteva ceasuri – sau poate că aşa erau mai de mult şi nu băgase el de seamă? — cum îi obosise şi chiar îi îmbătrânise, nişte arătări de soldaţi, buni să-i pui la cânepă de speriat păsările cerului. Unul din ei poartă în mâini moartea lui, de asta e sigur, numai că nu ştie care, îi vine să întrebe „care eşti, mă?“ dacă l-ar şti el ce i-ar face. „Uite că nu ştiu ce i-aş face, parşivă viaţă, domnule!“

Şi parcă nimic nu mai avea să se întâmple, ţăranii zac în lanţuri pe scândură, soldaţii se ţin cu puştile la ei, pe puntea remorcherului, ca doi prieteni, generalul şi domnul Iancu stau răsturnaţi pe şezlonguri, beau cafele, fumează ţigări scumpe, au la îndemână pahare cu apă, care chiar dacă n-o fi prea rece, este limpede şi bună, şi s-au pus pe taifas, şi parcă timpul s-a oprit pe loc.

„Dacă pe vreunul din soldaţii mei îl prind că stă de vorbă cu un răsculat, sunt obligat să-l împuşc pe loc. Dacă pe mine mă prinde un superior că stau de

vorbă cu un răsculat, este obligat să mă împuşte pe loc. Pactizarea cu inamicul este o crimă pentru care nu există altă pedeapsă decât pedeapsa cu moartea. Dar domnul general stă de vorbă cu ei şi le spune că vrea să se împace. Domnul general… asta nu mă priveşte pe mine… Dar domnul general stă de vorbă prieteneşte cu ei, sub ochii soldaţilor mei, şi le dă apă de băut şi le dă ţigări în faţa soldaţilor mei, care n-au pus în gură un strop de apă limpede de când se află aici, care n-au mai pipăit între degete o ţigare şi care erau siguri că pleacă azi, că totul adică s-a sfârşit, şi care la noapte rămân cu mine, eu cu ei, ei cu mine.“

Toate acestea veneau de dincolo de înţelegerea plutonierului Frosa Eftimie şi treceau dincolo de înţelegerea lui, însă frica i se instala încet şi sigur în ţeastă, în coşul pieptului, de-a lungul coloanei vertebrale, de-a lungul picioarelor, în măduvă, în toate oasele.

„Iar domnul general stă şi bea cafele!“

Şi gândul acesta făcu să-l cuprindă o spaimă şi mai mare. Ca şi cum ar fi putut să fie auzit. Ca şi cum ar fi putut să fie aflat.

„Bu-bu-bu!“, buhaiul de baltă.

Croncăne pe sus un corb.

Ori îl pune generalul la stâlp, ori îşi spală vreun soldat baioneta în el la miezul nopţii.

„Să ştii că mă ia frigurile. Ori gălbenarea, ori frigurile, altceva ce să fie?“

Şi timpul parcă a înţepenit şi el.

Numai nenorociţii ăia de ţărani… Numai ei… Dracu să-i ia… Din ce-or fi clădiţi? Nu se mai tem de nimic… Uită-te că unul s-a pus pe cântat… Mai mult mormăie decât cântă printre buzele lui crăpate… Dar vorba e că nu-i e frică… Doamne, cum se ţin…

*

* *

— Domnul Iancu al nostru bea tutun şi cafele cu generalul.

— Ei, şi?

— Şi dacă… Dacă ceva, cumva…

— Înghite-ţi limba, dacă mai ai limbă în gură!

— Nu că zic, da'… de…

— Nu te prosti, bă! Om bătrân şi te prosteşti.

— Dacă-l momeşte, dacă-l sperie?

— Ce poţi să-i faci? Poţi tu să te ţii să nu-l sperie, să nu-l momească?

— Tocmai d-aia…

— Tocmai d-aia n-ar trebui să vorbeşti. Până nu vezi nu ştii şi până nu ştii n-ai voie să bănuieşti.

— Ei, şi eu, ca omul, de…

— Ca omul prost, Miroane! Nici în gând şi nici în vis nu trebuie să lăsăm bănuiala să se strecoare între noi. Că dacă ne ţinurăm tăria până aici – de se tot miră ăia că ce dracu ne ţinem aşa de tari – e că avem încredere noi înde noi unul în altul. Şi dacă văzură ei că nu ne sperie nici cu puşca, nici cu bâta, nici cu lanţul, nici cu temniţa de pe apă, se apucară să prefire între noi bănuiala.

— Este? Vezi? Sunt deştepţi… daţi dracului.

— Deştepţi, nedeştepţi, dar să nu fim mai proşti. Să nu te mai prind că te prosteşti, Miroane!

*

* *

— Nu mi-ai spus, domnule Iancu, ori în legătură cu ce ai fost dumneata anchetat astă-vară?

— Ştiu eu, domnule general? Poate că se cam plictisea maiorul de la legiunea de jandarmi.

*

* *

… O mică scenă improvizată pe câteva bănci de şcoală. Pe o sfoară întinsă, două cearşafuri prinse cu ace de siguranţă, ca rufele puse pe culme la

uscat, se numea aici cortină. Aşeziat într-un colţ, domnul Iancu trage cu arcuşul pe corzile viorii, în timp ce bate ritmul cu vârful piciorului în duşumea. Vioara e hodorogită, aproape discordată, stăpânul ei mai mult exersează decât cântă, dar atâta este de ajuns pentru cele câteva perechi de dansatori care şi aşa joacă mai mult după melodia pe care şi-o cântă singuri în ureche. „Şi de brâu şi de curea / Şi de cingătoarea mea.“ Băieţii şi-au sumes pe dinăuntru pantalonii părinţilor, prea lungi pentru ei, şi i-au cusut cu aţă groasă de tort, ca să ţină, iar fetele şi-au îndoit, şi ele, fotele mamelor sau bunicelor. Iile şi cămăşile cu flori atârnă, ce e drept, cam largi, dar sunt strânse bine în brâie şi în bete.

„Dragă mi-e mândruţa-naltă / Că-mi dă gura peste poartă / Dar mândruţa mărunţea / Se-ntindea şi n-ajungea.”

Lume multă, din ce în ce mai multă. Cântă acum un nod de fată, dar cu buclă de păr negru întors pe tâmplă sub marama de borangic. S-a spart şi hora de la cârciuma de peste drum, lume de nu mai are loc în şcoală.

— Ce e, mă, ce zice?

— Ia, prostii, cu un moş care îi cerea la o fată mare ceva din sânul ei, ascultă şi tu.

„Fată mare, moş bătrân / Iaca-iaca-iac-aşa / Cere fetei mere din sân / Iaca-iaca-iac-aşa. “

— Bă, al dracului moşu, bă!

Şeful de post, printre oameni, ronţăie seminţe de floarea-soarelui şi trage cu urechea.

— Auzi, domnule major, pe mine altădată m-a dat afară.

— Cine te-a dat afară?

— Păi cine, domnul Iancu.

— Şi ce-mi spui mie?

— Păi cui? Că dumneata…

— Oi fi făcut tu ceva, cumva, ca să te dea afară.

— N-am făcut nimic… Adică, aşa, ca dumneata, mâncam şi eu tot aşa nişte seminţe şi scuipam

cojile pe jos. Şi zice: „Băăă, aici e şcoală, nu cocină de porci“, şi cum să nu fie aşa, domnule major, porcii la porci, oamenii la oameni…

Şeful de post nu avu timp să dea răspuns, că văzu cum oamenii sunt înghesuiţi de o pereche care tocmai intrase.

— Ia te uite-l şi pe domnul primar, pe coana primăriţă, bine-aţi venit, daţi-vă, bă, la o parte, nu staţi ca nesimţiţii!

— Ce e aici, şefule?

— Ce să fie, se distrează lumea.

— Păi dacă se distrează ea, să ne distrăm şi noi.

Şi le făcură loc şi primarul şi primăriţa se aşezară în prima bancă. Şeful de post, la capul băncii, în picioare, cu spatele rezemat de perete, zornăind în pumn seminţele de foarea-soarelui, pe care nu se îndura să le arunce.

Urmă iar un joc cu strigături.

Parcă tot satul se adunase acolo.

Îşi descreţeau babele punga gurii şi râdeau cu gingiile lor ştirbe.

„Cine are patru boi / Capu-i urlă de nevoi / Eu că n-am nicio pereche / Pun căciula pe-o ureche.”

— Ne distrăm, domnule primar?

— Ne distrăm, şefule.

Veni apoi sceneta cu moş Ion Roată şi Unirea. Primarul se dumiri cam greu, la fel şi şeful de post. Până la urmă n-ar fi fost cine ştie ce, se şi cam încheiase, domnul Iancu chiar începuse să cânte la vioară, dar cine ştie ce îi veni băiatului care îl făcea pe ţăran, că puse mâna pe o mătură şi începu să tragă peste ţilindrul de carton poleit al boierului şi pe unde nimerea. Şi dă-i şi dă-i, de-i curgeau fulgii, adică chiar ieşeau fulgii din boier, pentru că i se spărsese perna care îi umfla pântecul. Şi râdea toată lumea de se prăpădea de râs, dar cine hohotea şi chicotea mai tare şi mai tare, primăriţa, căreia îi curgeau lacrimile pe obraji.

— Eu, domnule primar, eu…

— Vezi ce faci, că dai de dracu…

Şeful de post trecu în fugă drumul la cârciumă, unde lăutarii rămaşi fără clientelă moţăiau cu capul pe instrumente.

— Bă, ciorile dracului, aţi adormit? Drepţi! Cu „Trăiască regele” după mine înainte marş!

Sar muzicanţii care de pe unde se află, de parcă a dat strechea peste ei, îşi înhaţă instrumentele şi pornesc grămadă, călcându-se pe călcâie, în urma şefului de post. Dar cum niciunul nu ştie imnul regal şi cum au poruncă să-l cânte, şi cum n-au încotro, şi cum le ţâţâie guşa de frică, începe fiecare în legea lui. Gorcea trage cu arcuşul pe corzile viorii „Pusei briciul să mă raz, of-of, moare mândra de necaz, of!“, Buzilă scarpină cobza pe burtă cu un „Bine-ţi pare, soacră mare, c-a fost nora fată mare“, Samson bate pe ţambal „Să trăiască taica socru, că-mi dă fata şi-mi dă porcul”, iar Mălai dă cu batacul în pielea tobei fără niciun fel de Dumnezeu. Şeful de post – cu pieptul bombat, cu obrajii umflaţi ca nişte cimpoaie – două versuri ştie, două le cântă, luând-o mereu de la cap: „Trăiască regele / în pace şi onor”. Îşi croieşte pârtie până la scenă şi îi urcă pe lăutari pe băncile care se hâţână şi scârţâie sub greutatea lor. Găman este rătutit de parcă s-ar fi ridicat cu avionul în nor, Gorcea, ca să-şi ţină echilibrul, bate din coate, şi cum face el aşa, parcă chiar ar fi un pui de cioară care se învaţă să zboare, dar nu poate, că este cam golaş. Lumea a dat-o dintr-un râs în alt râs, mai cu seamă primăriţa, roşie ca o sfeclă şi cu ochii gata să-i iasă din găvane şi cu toate măselele de aur, de se miră şi ea că nu leşină, aoleu, nu mai pot, hi-hi-hi şi ha-ha-ha, caraghioşi mai sunt, zău, ţiganii ăştia speriaţi, că se surpă pământul sub ei, şi cum mai scârţâie scena, hâţa-hâţa ca un pat când vine beat bărbatul şi e dat dracului.

— Gratis, bă! strigă majurul. Gratis! Să joace toată lumea şi să se veselească! Să joace toată lumea.

Nu joacă nimeni, dar nici nu se mişcă nimeni să plece. Şi nici nu se mai veseleşte. Toată mulţimea aceea de lume stă tăcută, care unde se află, femeile cu braţele încrucişate la piept, bărbaţii schimbându-şi greutatea trupului când pe un picior, când pe altul. Numai primăriţa mai răbufneşte din când în când, ca un cazan cu capacul săltat de aburi, ba râde, ba sughiţe, ba cârâie ca o găină care e cât pe-aci să se înece cu dumicatul de mămăligă moale.

— Trage, baragladină! Trage tare cu arcuşul… Tare şi vesel… Vesel, că te stâlcesc în pumni… Mai tare toba, bate tare… Să se veselească lumea şi să se distreze… Joacă, lume, distrează-te şi te veseleşte, că e de pomană. „

Şi majorul se duce în jumătatea de clasă unde nu sunt bănci şi pocneşte din degete şi bate din călcâie „hop… hop… hop… hop… şi-aşa. Cine joacă lângă mine, toată vara-i merge bine, hop… hop“, dar nu se prinde nimeni să lege horă, se uită toţi la el ca la un circar de la bâlciul de Sântămărie.

O prinde cu mâna de mijloc pe Catinca, vădana ochioasă şi focoasă care bagă bărbaţii în boale, asta n-o să-l refuze. A mai avut de-a face cu el, cine i-a găsit coteţul plin cu găini de la iubiţi şi o salbă de mahmudele de la un tăntălău pe care nu-l putuseră însura nici babele? Ştie Catinca ce palmă grea are şeful de post, cum o să-l refuze?

Dar tocmai atunci se opresc lăutarii. Din câţiva paşi, plutonierul major este lângă ei.

— Ce-aveţi, bă?

— Se sparse toba, domnule şăf, uită-te, mânca-ţi-aş gura, să vezi cu ochii, ca să nu zici…

— Se sparse toba, hai? Şi mai ce?

— Şi plesni o coardă la vioară, că prea ne-ai pus să tragem tare, că şi arcuşu’ uite-l cum ajunse…

— Să vezi tu, Gămane, cum îţi duc ţurloaiele la gură, să sufli în ele ca în cavale şi să vezi tu, Gorceo, cum îţi întind eu pielea aia zbârcită şi

nespălată pe tobă, să bubuie toţi dracii în ea, să vezi tu, Buzilă…

În vremea asta, o gâgâlice de băiat apăru în faţa cearşafurilor pe care le trăsese şeful de post ca să nu vadă satul cum se ciorovăieşte cu ţiganii şi le scăpă pumni pe sub fălci. Băiatul făcu o plecăciune din cap şi strigă tare, să-l ia lumea în seamă: „Noi vrem pământ“ de George Coşbuc. Mai repetă încă o dată titlul şi numele autorului şi se făcu într-adevăr linişte.

„Flămând şi gol, făr-adăpost / Mi-ai pus pe umeri cât ai vrut / Şi m-ai scuipat şi m-ai bătut / Şi câine eu ţi-am fost!“

Dar ce mai era şi asta? Şeful de post ciuli urechile. „Ciocoi pribeag adus de vânt / De ai cu iadul legământ…“ Când auzi cuvântul ciocoi, pe plutonierul major îl arse la ficaţi. Care va să zică chiar acolo în faţa lui, la doi paşi de el, ce-o să zică şeful legiunii de jandarmi, ce o să-i facă boierul…

— Domnule Iancu, răcni el din toţi bojocii.

Dar domnul Iancu îşi acorda vioara, liniştit şi atent la ea, de parcă n-ar fi ştiut că se mai întâmplă şi altceva pe lume. Până una alta, şeful de post se repezi să-l înhaţe pe copil, să-i pună mâna la gură, să-i dea câteva la fund, să facă naibii ceva cu el. Dar chiar în clipa aceea cineva din sală îl săltă pe băiat de subsuori, îl ridică deasupra capului şi îl trecu vecinului. „O coajă de mălai de ieri / De-o vezi la noi tu ne-o apuci / Băieţii tu-n război ni-i duci / Pe fete ni le ceri / Înjuri ce-avem noi drag şi sfânt / Nici milă n-ai, nici crezământ! / Flămânzi copii-n drum ne mor / Şi ne sfârşim de mila lor…“

Majurul dă să-şi facă loc cu umerii, cu coatele, întinde mâinile după copil, să-l apuce.

— Nu te mai necăji, domnule şef, că plesneşte pipota în dumneata, pipotos mai eşti!

Purtat din mâini în mâini pe deasupra capetelor, băiatul răsare mereu din mulţime, deasupra capetelor, de fiecare dată cu câte un vers pe buze: „Aţi pus cu toţii jurământ… Să n-avem drepturi,

nici cuvânt / Bătăi şi chinuri când ţipăm… obezi şi lanţ când ne mişcăm… şi plumb când istoviţi strigăm… că vrem pământ!“

E leoarcă de sudoare majorul, i s-au boboşat ochii în cap, chipiul i s-a întors cu cosorocul pe-o ureche, dar el se smuceşte mereu, nici nu mai ştie ce spune, poate se roagă, poate înjură, în orice caz parcă ar grohăi. Copilul, uite-l ici, uite-l colo, ia-l de unde nu e!

„Voi ce-aveţi îngropat aici? Voi grâu? Dar noi strămoşi… şi taţi… şi mame… şi surori… şi fraţi… În lături, venetici!“

Gâfâie majorul şi se împiedică pe unde calcă şi se izbeşte bezmetic de oameni ca o muscă ameţită în geam şi copilul ăla nu mai tace, nu mai tace…

„Pământul nostru-i scump… şi sfânt… Că el ni-e leagăn… şi mormânt… Cu sânge cald… l-am apărat… Şi câte ape l-au udat… Sunt numai lacrimi… ce-am vărsat…”

Şeful de post simte că e la capătul puterilor, dar un şef de post nu trebuie să fie niciodată la capătul puterilor, el nu trebuie să renunţe, el trebuie să dea mereu înainte, dă-i şi dă-i, ce te faci cu boierul, ce te faci cu comandantul legiunii de jandarmi, care va să zică chiar sub nasul tău, n-ai fost în stare… trebuie să fie în stare… se buşeşte în dreapta, se buşeşte în stânga… ba se crapă un cerc în jurul său, ba se închide altul.

„Să nu dea Dumnezeu… cel sfânt… să vrem noi sânge, nu pământ… când nu vom mai putea răbda… când foamea… ne va răscula… Hristoşi să fiţi… nu veţi scăpa… nici în mormânt!“

*

* *

Aghiotantul nu avea şezlong. Şi nimeni nu se îngrijise să-i aducă altceva pe care să se aşeze. Şi nici el nu ceruse. Stătea în picioare la un pas de general. Îi trecuse os prin os de atâta stat în

picioare. „Nu mai are nicio măsură, ce mă fac eu cu el?“ Ar fi trebuit luat de acolo. Era timpul să se înapoieze. „Sunt atâtea lucruri importante în ţara asta şi noi stăm să-l privim pe rebel cum doarme!“ Că domnul Iancu aţipise, într-adevăr. Iar generalul îi supraveghea somnul, cu răbdare. „A înnebunit de-a binelea! Şi când te gândeşti că toată povestea asta ar fi putut să ia sfârşit de ieri, de alaltăieri… Ca să vezi cum poate să stea în loc istoria. Să stea în loc ori să întârzie. Nu pentru că un general a luptat o zi mai mult, nu pentru că o armată de răsculaţi a pregetat o zi cu depunerea armelor. Nu, ci pentru că un rebel doarme într-un şezlong, după ce a băut o cafea caldă, şi pentru că un general din alt şezlong îi veghează somnul ca o dădacă bună şi grijulie.”

„Şi cum va rămâne cunoscut în istorie momentul acesta? Că istoria nu se poate să facă abstracţie de el… Nicio grijă, se va găsi cineva s-o aducă din condei, ca să sune frumos.”

Şi mai erau atâtea lucruri de făcut pe lume… Trebuia aşezată ţara, după cataclismul care a trecut peste ea, aşezată în toate compartimentele ei, în finanţe, în politică, în armată, în comerţ, în relaţiile internaţionale, în transporturi, în exploatările forestiere şi în industria morăritului. Ce o să mai fie, ce bâlci o să mai fie, să vezi înghesuială la avere şi la putere, să vezi cum se face praf frumoasa coaliţie, să-i vezi cum se încaieră pe cei care îşi căzdeau în braţe plângând şi se sărutau şi se numeau părinţii ţării, să vezi scandaluri, să vezi ziare în ediţii speciale… „Mă aşteaptă atâta lume ca să dau semnalul de începere!” Da, el era marele maestru aşteptat pe scena lumii. La un singur semn al lui se va dezlănţui cel mai formidabil spectacol din câte s-au putut vedea vreodată. Dar marele maestru întârzie, şi reprezentaţia se amână, pentru că un învăţător de ţară are chef să doarmă şi pentru că un general este dispus să-i cânte nani-nani. Ce-ar putea să facă? Să dea pur şi simplu ordin şefului

de echipaj să pornească motoarele? Să-l declare pe general bolnav? Iresponsabil? Nebun? Sau chiar trădător? Ar însemna să-şi rişte viaţa. Şi nu e vorba numai de viaţă, ci de misiunea pe care o are. Ar însemna să strice un joc, poate unul dintre cele mai mari jocuri politice din câte s-au jucat în ţara asta. Să pună chiar în primejdie existenţa unei clase, cea mai veche şi mai nobilă. Burghezia stă la pândă, asta o ştie prinţul bine, stă la pândă să-i doboare pe marii feudali şi să le ia locul. Soarta aristocraţiei depinde acum, în aceste zile, de cum va şti şi cum va putea această clasă să iasă tare din catastrofa naţională. Şi în toată treaba asta un cuvânt greu de spus avea el, un cuvânt care trebuia spus la timp şi cum trebuie. Dar ce poate să facă? Una e să-l lucrezi pe un general oricât de aprig, de puternic şi de viclean, alta e să ai de-a face cu unul care s-a sclerozat şi s-a senilizat brusc sau a înnebunit pur şi simplu. Un maniac sau un nebun are reacţii foarte imprevizibile şi nu-i exclus să pună capăt într-un mod cât se poate de stupid unei cariere şi unei misiuni. „Trebuie să fiu foarte atent, un gest mic mă poate costa totul.“ Ar fi fost tentat să încerce… Orice în afară de aşteptarea asta absurdă. Dar nu are voie să încerce. Nu are voie decât să meargă la sigur. Mersul ţării va depinde de jocul pe care îl face el. Se poticneşte el, şchioapătă ţara. Piere el, se pune în primejdie întreaga clasă din care face parte. Şi un neam. Neamul lui care a dat ţării în atâtea rânduri, vistiernici, hatmani şi domni în scaun.

— Prinţe, vreţi să faceţi ceva petru mine?

Aghiotantul ia poziţie de drepţi, lovindu-şi călcâiele.

— Ordonaţi, Excelenţă!

— Fiţi bun şi deplasaţi-vă puţin! Nu observaţi că-mi faceţi umbră? V-aţi aşezat exact în dreptul soarelui meu.

Aghiotantul se sperie ca unul care a fost prins asupra unui fapt plin de gravitate. Aproape că sări

din locul acela, ducând instinctiv mâna spre pistolul de la şold. „Oare mă suspectează?“ Se ştie că nebunii au uneori nişte intuiţii extraordinare. Va fi intuit bătrânul ce-l aşteaptă? În cazul acesta prinţul era pierdut. Şi nu numai el… Şi nu-i mai rămânea altceva decât gestul disperat, să-l culce la pământ cu câteva gloanţe. Pe urmă ce va mai fi, va mai fi. Tot mai este o şansă.

Dar văzu că, într-adevăr, obrazul generalului era acum bătut de raze.

— Hei, nu trebuie să vă faceţi probleme! Ştiu că aţi vrut să mă protejaţi…

„Vorbeşte oare drept, sau, ca vechii nebuni de la curţile regilor, dă drumul la vorbe cu două înţelesuri?“

— Excelenţă…

— Da, soarele e tare pe baltă, chiar acum la începutul primăverii usucă şi pătează… Dar unui militar aşa îi stă bine, mai ales când se întoarce dintr-o campanie, cum a fost a noastră… Lăsaţi, prinţe, doar am luptat cot la cot amândoi şi am făcut treabă bună, lăsaţi să ne pârjolească soarele pe amândoi, în măsură egală.

*

* *

— Zâmbeşti, domnule Iancu!

— Un vis foarte nostim, vă asigur.

— Eu mă străduiesc să rezolvăm o problemă, care ne priveşte pe amândoi, şi dumneata îţi permiţi să visezi.

— Din obişnuinţă, domnule general. Obişnuinţa este a doua natură. Că de când suntem închişi în temniţa asta pe apă, nu avem nicio altă posibilitate de ieşire, decât să mai dăm câte o fugă din asta.

— E frumos, ce zici, să mă laşi singur? Să tragi chiulul?

— Nimeni nu e perfect, domnule general.

— Şi ce-ai visat, domnule, atât de nostim? Poate că găsim în asta un punct de plecare şi ne urnim din punctul ăsta mort… Ce-ai visat, domnule?

— Se făcea aşa, că… Dar ce să vă mai spun? Cred că şi dumneavoastră aţi visat acelaşi lucru.

— Domnule, eu nu dorm niciodată la datorie!

Şi generalul făcu semn să mai vină un rând de cafele.

De fapt, evadarea aceasta a lui Iancu Visalom nu mai fusese ca cele de mai înainte când fugea el pe unde dorea şi cât dorea şi cu cine dorea.

Îl văzuse pe general cum încearcă să-l prindă în priviri ca în două suliţe şi pe aghiotantul proţăpit alături, gata să ducă mâna la pistol. „Nu puneţi voi mâna pe mine, nu mă prindeţi voi.“ Şi se scufundase în acel fel de vis ca o apă caldă şi bună, bâlbâdâc la fund, cum fac copiii când joacă leapşa pe bătute.

… Şi se făcea că era cu copiii de la şcoală la scăldat, chiar aşa, cu copiii, se scăldau în iaz, când colo cine se lăsa pe apă, ca o pasăre de pradă? Generalul în persoană, sau dacă nu e el, e şeful de post din comună. Oricum, un fel de căpcăun, cu chipiu şi cu fireturi, care bâjbâie din mâini să-i înhaţe pe copii. Dar băieţii bâlbâdâc-bâlbâdâc în apă, doar fundul gol le mai rămâne câte o clipă deasupra, şi creţul rozaliu dintre fese, ca o nemaipomenită sfidare şi bătaie de joc.

Apoi se face că tot domnul Iancu şi tot cu ei, copiii de la şcoală, se află pe un deal înalt, numai ei între ei, fără general, fără şef de post, fără niciun fel de lighioane şi orătănii. Şi domnul Iancu le pune aripi la mâini să zboare. Şi ei îşi pun aripile să zboare, dar nu sunt tocmai gata măştile, mai au să le coasă nişte dinţi din boabe mari de fasole, puse de seara la muiat, mai au să le lipească nişte mustăţi de câlţi, nişte bărbi de lână. Că vezi bine, ei au mers cu steaua şi cu brezaia. Să cânte cântecul stelei: „Steaua sus răsare, ca o taină mare, steaua străluceşte şi lumii vesteşte”. Şi să cânte

cântecul brezaiei, adică al caprei: „Ţa-ţa-ţa, căpriţă, ţa, vine capra de la munte, cu steluţe albe-n frunte şi cu aur pe copite”. Şi să joace capra care clămpăne din fălcile ei de lemn şi împunge cu coarnele ei poleite şi îşi zăngăne clopoţeii de acioaie. Şi aveau de făcut, vezi bine, un drum lung, departe, până în stele, şi domnul Iancu le punea aripi la mâini copiilor, ca să zboare. „După dealul ăla mare, velerim şi veler, Doamne, răsărit-a mândru soare, velerim şi veler, Doamne, dară soare nu era, velerim şi veler, Doamne, dară soare nu era…”

Şi urcă pe deal generalul, pe un cal mare de lemn, de lemn vopsit şi poleit şi cu zurgălăi, dar care scârţâie din încheieturi la fiecare pas.

— Eu sunt Irod împărat, din picior când am dat, pământul s-a cutremurat!

Dar copiii nu au timp de el, când să-l mai asculte, de-abia şi-au potrivit măştile cu dinţi de fasole, cu nas de ardei, cu mustăţi de cârlţi, cu bărbi de lână seină. Şi au de făcut un drum lung, acolo între stele…

Eu sunt
Irod împărat
14 mii
de copii
am tăiat!
De la trei ani
în jos
şi cu ei
pe Cristos

Şi unde nu trage generalul sabia de la brâu, şi unde nu dă pinteni calului său de lemn, şi unde nu dă năvală în copii…

Şi unde se întorc copiii la el, şi unde îşi trag săbiile lor de lemn, şi unde râd din dinţii lor de boabe de fasole, şi unde se strâmbă din nasul lor de păstaie de ardei, şi unde îl pălesc, şi unde îl doboară de pe calul lor de lemn, de moare generalul de frică, se scapă pe el şi moare de frică.

„Fiţi cuminţi, copii, fiţi cuminţi!“ dar cine să-l mai asculte pe domnul Iancu, băieţii dau cu săbiile lor de lemn în general şi joacă brezaia pe el, aşa cum se joacă, ţa-ţa, căpriţă, ţa… be-he-he… clampa-clampa-clampa.

— Ce zici că visai, domnule Iancu? Ţin foarte mult să aflu.

— Se făcea, domnule general, că eraţi pe jos, împuns de-o capră.

Aghiotantul de-abia se putu abţine să nu bufnească în râs. Se ştia că pentru barbişonul lui cărunt şi mătăsos şi pentru fruntea mereu încreţită de parcă se pregătea în permanenţă să împungă porecla generalului, cunoscută din saloane şi până la soldaţii din cazarmă, era cea de ţap. Ţapul de general, cu ţăcălie, pus jos de o capră, ce amuzant…

— Vedeţi că e nostim, domnule general?

— Şi care era capra, domnule Iancu?

— N-aş putea să spun. Era o capră măruntă de carnaval. Dar vă împunsese rău, vă doborâse la pământ şi vă juca în picioare. Şi în picioare parcă avea nişte cizme cu pinteni, că prea se înfigeau în coaste.

*

* *

— Acuma începi tu, Costeo, începi tu acuma?

— Păi ce făcui eu, eu nu făcui nimic, eu văzui şi eu cum că bea la cafele domnu nostru Iancu şi cum bea tutun cu generalul şi stă la taclale cu el şi spusei ce văzui.

— Văzuşi c-un ochi, Costeo, văzuşi cu unul, că dacă vedeai cu doi, vedeai şi dincolo de ce se vedea… De ce, mă Costeo, fi-ţi-ar frica a fiarelor să-ţi fie, de ce ţi-ar fi ţie frică de domnul Iancu al nostru?

— De, ştiu eu?

— Adineaori Miron, acuma tu, că de momeală, că de încolţeală… Hai să ne cântăm singuri prohodul şi să ne tragem clopotele… Trage de funie, Marine, trage de funie, Costeo…

— De, domnu' Iancu e domnu' Iancu… Domnul Visalom… Păi?!

— Mă, ia vezi…

— Păi, asta e! Nu se judecă el cu boierul? Ca să-i dea şi lui pământ? Să-i dea avere? Să-i dea din conac şi din vite şi de toate? Nu se judecă el, că adică e neam din neamul boierului şi să-i facă şi lui parte?

— I-a dat?

— Şi dacă-i da pământ din ăla bunul şi dacă-i da acareturi şi vite şi toate alea, crezi că le împărţea cu tine? Ori cu mine? Na, mă Costeo, şi ţie un pogon, na, mă cutare, şi ţie un bou, ori o tânjală de boi, ori o oaie… Împărţea cu cineva?

— Ştiu eu?

— Nu-mpărţea… Şi dacă nu împărţea, se făcea şi el, domnul Iancu, boier? Se făcea! Şi dacă se făcea boier?

— Dacă se făcea, se făcea!

— Dar dacă se face acum? Uite, îi dă generalul o moşie de la el, de la miniştri, de la Rege ori Regină… Ia, domnule Iancu, şi fă-te boier, că meriţi, că te-ai judecat, meriţi, fă-te boier, domnule Iancu.

— Dacă e s-o luăm aşa…

— O mai luăm şi aşa, o mai luăm şi pe dincolo… Mai punem şi noi ţara la cale, ce, avem altă treabă? Şi acuma spune tu, dacă ar fi fost el, domnul nostru Iancu, boier adică, dacă nu-i venea numele de pe unde i-a venit băiatului ăl mare al grecului…

— Păi, bă, aşa şi eu, dacă aş fi fost boier, m-aş fi purtat ca boierii, şi tu şi oricare, şi ei dacă ar fi fost ţărani s-ar fi purtat ca noi. Boierul îşi are interesul lui, ţăranul pe al lui şi să nu-şi închipuie nimeni că

o să ne dea cineva pământ de la el, aşa, ’tui pomana mă-si.

— Dar cu domnul Iancu cum rămine? Şi între noi şi între boieri… cum o să stea el aşa, de ce să se ţină? În ce ţărână îşi înfige el rădăcinile şi încotro bat lăstarii? Taci, Toadere?

— Tac!

*
* *

— Dumneata, domnule Iancu, aveai cu proprietarul o răfuială mai veche, foarte veche. Se spune că încă din copilărie.

— S-ar putea spune că încă dinainte de-a mă naşte, domnule general.

— Ia haide să lămurim noi lucrurile, aşa, gospodăreşte.

Domnul Iancu ar vrea să-şi ţină mintea trează. Dar îl prinde din nou valul acela de fierbinţeală, când se aprinde carnea pe el, îi vâjâie urechile, i se aşază o ceaţă deasă pe ochi, i se usucă buzele, i se încleiază limba în gură.

*
* *

Băiatul e desculţ, cu picioarele prăfuite, cu părul crescut sălbatic, fără nasturi la cămaşă, cu pieptul murdar, cu ochii, şi ei, de mică sălbăticiune. Întărâtă toţi câinii din sat, sare toate gardurile, se bate cu toţi copiii, şi nu poate să-l întreacă nimeni nici la pumn, nici la fugă, şi ştie de mic să înjure de Dumnezeu, şi se caţără în copacii cei mai înalţi şi nu-şi frânge gâtul, şi se aruncă de sus de pe mal în cele mai adânci bulboane din gârlă şi nu crapă fierea în el, şi azvârle după oamenii de la curte cu pietre, ba şi după trăsura boierului, şi se jură că dacă ajunge mare dă foc la conac.

Şi stă băiatul ăla în faţa bărbatului cu încheieturile roase de lanţ.

„Venişi să mă vezi, băiete?“

„Venii să te văd, domnule Iancule.“

„Şi nu prea arăt bine, aşa e?“

„Nu prea!“

„I-ascultă, nu mi-ai făcut şi tu niţel vânt încoace, nu m-ai împins şi tu puţin, ce zici?“

„Nu ştiu, nene, eu de unde să ştiu? Eu venii aşa, să te întreb, că ce ai făcut matale cu mine?“

„Cum adică ce am făcut eu cu tine?“

„Că eu m-am jurat, pe sufletul mamei mele m-am jurat, că dacă ajung mare să-i dau foc conacului.”

„Hei, şi tu, minte de copil…”

„Vezi ce faci, domnule! Vezi măcar acuma ce faci! Să nu faci vreo prostie! Că omul când e încolţit, cine mai ştie ce e în stare să facă! Ai grijă, domnule Iancu… nene… vezi ce faci, frăţioare!“

„Lasă, ţâcă, lasă, mă, că nu te fac eu să plângi de ruşine.”

Şi vine un băiat mai mare, care, uite, a ajuns la şcoală mai târziu, dar a ajuns şi se miră şi este uluit învăţătorul de el şi spune cu mâna pe inimă că aşa ceva n-a mai văzut, cât de repede prinde el literele şi deprinde socotitul. „Ce-mi aduci în traistă, prietene?“

„Merindă, domnule.”

„Ce merindă, prietene?“

„O carte, domnule!“

„Ce scrie în carte, prietene?“

„Despre viaţă şi despre moarte, domnule.”

„Şi cum e viaţa, prietene?“

„Cum şi-o face omul, domnule!“

„Şi cum e moartea, prietene?“

„După cum ştie să moară omul, domnule!“

„Şi cum ştie să moară omul, prietene?“

„Cinstit sau necinstit, domnule!“

„Şi la ce-ai venit tu, prietene?“

„Ca să mori frumos tu, domnule!“

Şi după el vine unul şi mai răsărit, şi mai împlinit. „Cu ce te ocupi tu, băiatule?“

„Cu munca pământului, domnule.”

„La cine munceşti tu, băiatule?“

„La cine se întâmplă, domnule!“

„Pe ce munceşti tu, băiatule?“

„Pe ce mi se dă, domnule!“

„Munceşti pe bani, băiatule?“

„Şi pe bani şi pe datorie. Şi mai ales pe mâncare, domnule, şi pe băutură.”

„La curte nu lucrezi, băiatule?“

„Nu mă primeşte, domnule!“

„Şi unde locuieşti, băiatule?“

„Pe afară, domnule!“

„Şi ce-ţi aşterni, băiatule?“

„Paie şi coceni şi fân şi nimica, domnule.”

„Şi cu ce te acoperi, băiatule?“

„Cu cerul, cu stelele, domnule!“

„Şi în rest ce faci, băiatule?“

„În rest citesc şi iar citesc, domnule. Şi vreau să scriu un roman.”

„Ce fel de roman, băiatule?“

„Romanul vieţii mele, domnule!”

„Şi ce cauţi aici, băiatule?“

„Să văd dacă mă mai aminteşti, domnule!“

„Te mai amintesc, băiatule!“

Şi după el vine unul şi mai răsărit, şi mai împlinit.

„De unde vii tu, flăcăule?“

„De la Bucureşti, domnule!“

„Cum ai ajuns la Bucureşti, băiatule?“

„Pe banii învăţătorului şi din cutia milelor de la biserică, domnule.”

„Ce să faci la Bucureşti, flăcăule?“

„Să învăţ meserie, domnule!“

„Unde să înveţi meserie, flăcăule?“

„La atelierul I.T.B.-ului, domnule!“

„Şi ce faci acolo, flăcăule?“

„Ce mă pune, domnule. Şi fel de fel de născociri care îmi trec mie prin cap.

„Să nu te mute, flăcăule!“

„M-au şi mutat, şi mân caii la tramvaie, domnule!“

„Şi pe aicea, flăcăule?“

„Ca să te văd, domnule!“

„Tot cum am fost, flăcăule!“

„Să văd dacă te mai poţi uita în ochii mei, domnule!“

„Mă mai pot uita, flăcăule!“

„Ferice de noi, domnule!“

Apoi vine un tânăr, dar ce tânăr, cu obrazul bărbierit, cu părul pieptănat, cu hainele periate, cu ghete cu elastic.

„Bună ziua, omule!“

„Cu cine am onoarea, domnule?“

„Cu învăţătorul satului, omule.“

„Învăţător-învăţător, domnule?“

„Suplinitor, cu liceul în particular, omule.“

„Şi ce mai faci altceva, domnule?“

„Mă judec, omule.“

„Pe cine chemi în judecată, domnule?“

„Pe stăpânul satului, omule”.

„Pentru ce, domnule?“

„Pentru dreptate, omule!“

„Ce dreptate, domnule?“

„Dreptatea mamei mele, omule!“

„Ce e cu mama dumitale, domnule?“

„S-a spânzurat mama, omule!“

„A înşelat-o boierul, domnule?“

„Şi m-a făcut pe mine, omule.”

„Şi pe-aicea, domnule?“

„Să n-o uiţi pe mama, omule!“

— Cu cine stai de vorbă, domnule Iancu?

— Eu cu mine, domnule general.

*

* *

Îl aude că zice boierul: „Ai venit să intri în neamul meu, domnule Iancu?“

Îl aude că zice Toader: „Ai vrut să te îndepărtezi de noi, domnule Iancu?“

*
* *

Şi el geme şi scrâşneşte şi nu are voce să strige, nu-nu-nu!

Era plină ochi sala cea mare a tribunalului. Un proces care promitea lucruri senzaţionale şi despre care scriseseră şi ziarele.

— Aveţi apărător?

— Onorată instanţă, eu nu mă aflu aici să mă apăr.

— Vă menţineţi plângerea de la dosar?

— Întocmai… şi fără abateri.

— Partea pârâtă are întrebări?

— Rog onorata instanţă să-l întrebe pe pârâtor pentru ce solicită numele familiei clientului meu, domnul Visalom.

— Aţi înţeles întrebarea?

— Îl solicit, pentru că mi se cuvine.

— Deci nu este al dumneavoastră!

— Deocamdată, nu!

— Aţi folosit acest nume în mai multe împrejurări, în scris şi verbal. Ba chiar v-aţi publicat poveştile în reviste şi în edituri sub acest nume. Ştiaţi că este o ilegalitate?

— Ştiam că orice om poate să folosească un pseudonim.

— Dar nu un nume aflat în dispută şi care să aducă prejudicii unei familii ilustre.

— Un nume pe care nu l-am făcut de ocară.

— Vom vedea în alt proces ce spune legea despre uzurparea de nume. Deocamdată, am dori să-l mai întrebaţi pe pârâtor dacă are cunoştinţă unde se întâlneau cei doi.

— Protestez…

— Instanţa vă cere să răspundeţi!

— Nu am cunoştinţă.

— Dacă poate să facă dovada că s-a produs vreo răpire sau ceva în genul acesta…

— Nu pot să fac o asemenea dovadă.

— Dacă poate să producă probe că mama domniei sale nu a mai avut şi alte relaţii în acest timp…

— Domnule preşedinte, onorată instanţă… Am depus la dosar un act autentic dat în prezenţa notarului de la primărie, a parohului şi altor trei martori, care au fost citaţi şi audiaţi aici de faţă şi au confirmat sub prestare de jurământ că au întărit cu semnăturile lor hotărârea domnului Leon Visalom prin care mă recunoaşte drept fiu al său, cu toate drepturile care decurg de aici…

— Dacă pârâtorul ştie ce s-a mai întâmplat cu prezumtivul său părinte după actul cu pricina.

— Ştie toată lumea, a fost logodit cu o fată de familie bună şi trimis într-o călătorie în arhipelagul grecesc, unde desigur i s-a întâmplat un accident din moment ce nu i s-au mai găsit decât hainele pe plajă.

— Cadavrul nu a fost identificat?

— După câte ştiu eu, nu!

— Dacă ne poate dovedi că tânărul era în toate facultăţile mintale.

— Onorată instanţă, eu am impresia că se exercua presiuni asupra mea.

— Acest lucru îl stabilim noi, domnule!

*

* *

— N-am urmărit altceva, maică-măicuţă, decât să-ţi dau un nume, decât să şterg stigmatul de pe fruntea ta, decât să te aduc în rândul oamenilor care nu au de ce să le fie ruşine, şi atâta tot.

— Domnule general, persoana şi-a pierdut uzul raţiunii, vorbeşte fără şir şi trece timpul…

— Nu vă temeţi pentru timp, domnule căpitan. Remorcherul are reflector şi semnalizatoare, iar echipajul este de elită şi cunoaşte bine zona. Cât despre persoană, şi-a pierdut uzul raţiunii încă de atunci de când s-a pornit să facă ce s-a pornit să facă. Ceea ce pentru noi nu prezintă vreo importanţă. Important este să ne atingem scopul pentru care ne aflăm aici… Şi cu asta cred că aveţi toate informaţiile necesare.

*
* *

Plutonierul Frosa Eftimie se uita cum scapătă soarele spre seară. Undeva, pe baltă, se târa un fel de ceaţă bolnavă din care parcă se încropeau şi se destrămau fel de fel de lucruri şi de fiinţe ciudate. Racii fojgăiau pe lângă vas şi peştii aşteptau cu gurile mari.

Petrecuseră atâtea nopţi pe baltă, dar cu ţăranii legaţi şi închişi în cală, cu puntea spălată şi curată, cu soldaţi odihniţi în post, cu alţi soldaţi la odihnă pentru schimburile următoare.

Morţii de peste zi zăceau stivuiţi la pupa, pentru că nu se primise niciun ordin în legătură cu ei, desigur că mai erau şi alţii pe lanţ, morţi sau aproape să moară, dar generalul nu se sinchisise de aşa ceva. Şi toate acestea trebuiau făcute după căderea serii, la lumina felinarelor, cu soldaţii aceştia care de-abia se mai ţineau pe picioare, el, singur, în mijlocul bălţii şi la miezul nopţii, cu ţăranii, cu soldaţii, cu ceaţa şi cu felinarele. Şi din nou îl încercă o neagră presimţire. „Dacă mai scap şi din noaptea asta înseamnă că nu mai mor o sută de ani.“

O sută n-or fi fost ei, dar atâţia câţi erau, ce liniştiţi erau acolo, la magazia regimentului, cu perechile de bocanci, de obiele, de pantaloni, de indispensabili… Şi iar simţi cum se ridică în el un fel de revoltă din adâncul măruntaielor şi până sus,

în vârful mărului lui Adam. Împotriva vieţii ăştia nedrepte şi parşive, comandantului de regiment, generalului, guvernului, regelui, nenorociţilor ăstora de ţărani care l-au scos pe el din culcuşul lui cald. Ce caută el aici? Nu e subofiţer de jandarmi, nu e temnicer, nu e nici măcar un militar combatant. El face parte din partea sedentară, din serviciile de spate, unde nici măcar în timp de război nu miroase a praf de puşcă şi nu se trage cu arma… Şi cât aşteptase de la ziua de azi şi câtă speranţă în sosirea generalului! Dar lucrurile s-au încurcat mai rău ca niciodată. Generalul... Ce-i pasă lui? Fumează ţigări aromate şi bea cafele cu domnul Iancu, lăfăiţi amândoi în şezlonguri… Şi soarele care dă devale…

*

* *

„Ţin-te bine, omule!“

Creşte şi se răsuceşte în domnul Iancu omida îndoielii, îşi ia viaţa de la cap, încă o dată de la cap, încă o dată, încă…

„Nu eşti ţăran“, zice o voce.

„Nu sunt ţăran“, răspunde o voce.

„Nu ai fost niciodată ţăran.“

„Nu am fost niciodată ţăran.”

„Nu ai vrut niciodată să fii ţăran.”

„Nu am vrut niciodată să fiu ţăran.”

„Ai vrut o dată să fii boier.”

„Minţi, n-am vrut niciodată să fiu boier.”

„Poate că nici nu ţi-ai dat seama, dar ai vrut.”

„Mi-am dat seama şi nu am vrut.”

„N-ai visat altceva cât ai fost copil decât să ajungi mare, ca să dai foc la curte.”

„Nu am visat altceva decât să dau foc la curte,”

„Şi n-ai putut s-o faci.”

„Şi n-am putut s-o fac.”

„Singur?“

„Singur.”

„Şi atunci ai îndemnat oamenii.”

„Nu i-am îndemnat eu.“

„I-ai pregătit încetul cu încetul, în ani şi ani de zile…“

„Să nu-l crezi pe general… ce spune generalul.“

„Lasă-l pe general, nu de el e vorba! Le-ai sădit ţăranilor şi le-ai crescut ura pentru boier. “

„Ura asta se afla în ei de mii de ani.“

„Dar tu ai cultivat-o… Cu poveştile şi cărţile citite la şezători, cu serbările pe care le făceai.”

„Dă-mi pace, să mă gândesc.”

„Nu mai e timp de pace, am intrat în vrajba cea mare. Ştiai ce faci?“

„Ştiam ce fac!“

„Tot timpul ai ştiut ce faci?“

„Tot timpul am ştiut ce fac.“

„Şi că-i pregăteşti pe oamenii aceia să pună foc, să distrugă şi să ucidă?“

„Mergi prea departe.”

„Suntem la ceasul judecăţii şi trebuie să stai drept şi cinstit în faţa ta.”

„Sunt la ceasul judecăţii şi stau drept şi cinstit în faţa mea!“

„Ştiai că-i pregăteşti pe oamenii aceia să fie ucişi, să se tragă cu puştile şi tunurile în ei, să moară, copiii, şi bătrânii, şi pruncii care încă nu s-au născut, să le fie ras satul de pe faţa pământului?“

„Nu, la asta nu m-am gândit.”

„Tocmai la asta nu te-ai gândit. Şi tocmai aşa s-a întâmplat.”

„Dar s-a întâmplat peste tot în ţara asta, în zeci şi zeci de sate, ai auzit bine, peste zece mii de suflete…”

„Aşa e, dar în satul tău putea să nu se mai moară. Ştiai bine că în satele vecine generalul a făcut prăpăd, ştiai bine că aşa se va întâmpla şi cu voi dacă vă agitaţi, ştiai foarte bine că n-aveţi nicio şansă şi totuşi v-aţi pornit, prea târziu aţi pornit, ca să ai vreo justificare.”

„Nu i-am îndemnat eu, jur!“

„Dar puteai să-i opreşti.”

„Nu puteam să mai fac nimic.”

„Şi totuşi, dacă n-ai fi fost tu, atunci, acolo…”

„Da, dacă n-aş fi fost eu atunci, acolo…”

„Recunoşti?“

„Recunosc!“

„Te acuz!“

„M-a acuzat mai înainte generalul.”

„Lasă-l pe general, nu-mi pasă de el. Eu te acuz de aici din-năuntru, sunt conştiinţa ta, mai mare decât toţi generalii şi toţi judecătorii din lume… Te acuz!“

„Acuză-mă, surioară!“

*

* *

Bubuiau tunurile la Bărăceni, la Vişina, la Sălcuţa, la Deleni, la Şonca Mică, la Tufăneşti, la Didu. Ardeau satele, cu fum înalt ziua, ca vetre mari noaptea. Mai mult nu se putea şti ce se petrece acolo. Nu putea să intre nimeni, nu putea să iasă nimeni, satele ursite pieirii erau înconjurate.

Oamenii din satul lui Iancu Visalom stăteau toată ziua pe uliţe, se adunau la răscruci, umblau în cete, aşa, parcă fără niciun rost. Dispăruse şi boierul, şi şeful de post, şi primarul de la primărie, şi vechilul de la conac. Era aşa ceva ce nu se văzuse niciodată, nu-ţi zicea nimeni nici dă-te mai încolo, să fi şi vrut nu aveai în faţa cui să-ţi ridici căciula de pe cap, nu suna goarna vătăşelului, nu bătea toba, nu se auzeau nici măcar clopotele bisericii şi toaca din clopotniţă.

— Băăă, ’tui pe mă-n c… ce linişte, domnule! Eu zî’că aşa a fost în prima zi când ne făcu Dumnezeu pe noi, că el n-a făcut nici boieri, nici jandari, nici logofeţi. Ne-a făcut oameni-oameni pe toţi. Bă, dacă n-ar ghiorăi maţele lui Dinică, mai

c-aş crede că ne-am dus în rai, dar al dracului îi mai ghiorăie maţele ăstuia. Or în rai nu e voie.

— Ei, na, c-o fi cineva să tragă cu urechea şi pe acolo…

— O fi, n-o fi, Dumnezeu, care le ştie pe toate, ce-ar zice el? Ar zice, mă, ce e, mă, cu ăsta, nu cumva a mâncat din mărul ăla oprit, ia adu-l, Sfinte Petre, la cumătrul Sarsailă să-l cate el de ou, haţ, dracu ăl bătrân îl strânge pe ăsta în braţe, de i se fac ochii în cap ca la broscoi, şi, spârc, mărul din el, te dăduşi la lucruri oprite. Dinică, fire-ai al ciorilor!

Şi aşa le trece ziua, mai c-o vorbă, mai c-o glumă, mai pe tăcute, mai mult pe tăcute. Uitau să mai facă şi focul sub tuciul de mămăligă. Uitau să mai arunce şi coceni în iesle la vite, tălăzuind toată ziua de colo până colo, parcă numai aşa, să se bucure de libertatea asta cum nu s-a mai pomenit şi cu care nu ştiu ce să facă, decât să se bucure de ea.

— O facem şi noi, domnule Iancu?

— Mă oamenilor, staţi cuminte, ce era de făcut s-a făcut pe unde s-a făcut, acu', la ce, numai aşa, ca să ne bată tunurile şi să ne dea foc la case?

Şi ba se mai înverşunau oamenii, ba se mai potoleau, numai de plecat acasă nu se îndurau să plece.

Şi când era aşa liniştea aia mare şi pacea aia adâncă şi bucuria aia fără margini de libertate cum nu s-a mai văzut, a intrat în sat călare boierul cu nişte soldaţi călări în urma lui. Şi oamenii s-au tupilat prin ogrăzi şi prin case şi prin oleaburi, cum se ascund puii mici de găină prin buruieni când se vede pe cer umbra uliului, şi au rămas uliţele pustii, şi au rămas porţile închise şi ciuturile goale deasupra fântânilor, şi totul era încremenit ca mai înainte de ziua când s-a apucat Dumnezeu să facă lumea şi pământul. Şi a pus boierul să se tragă clopotele de la biserică, toate clopotele, să le tragă tare, până s-or sparge, şi vuiau clopotele să-ţi

spargă urechile, şi a pus boierul să sune goarnele, toate goarnele din sat, şi cele pe care le poartă vătăşeii de la primărie când umblă cu porunci, şi cele din care cântă la hore şi la nunţi muzica cu fanfară, şi cele din care cântă dricarii la înmormântări. Şi a dat poruncă straşnică să se adune toţi ţăranii la curte, şi ieşiseră, nu se ştie de unde, ca din pământ ieşiseră şi şeful de post, şi primarele, şi notarul, şi logofeţii, şi alţi oameni de curte.

— Din pământ, din gaură de şarpe să mi-i scoateţi şi să mi-i aduceţi, în dinţi să mi-i aduceţi, unul să nu rămâie şi să lipsească, ori să întârzie, că vă jupoi de vii.

Obicei vechi în sat, când plecau oamenii de acasă se pleca cu ceva în mână, un băţ, un bici, un ciomag, un otic, un arac, te mai aperi de câini… te mai sprijini în el, te mai ţii la o vită speriată… Şi la primărie, şi la biserică, şi la târg, unde mergeai, ei erau cu ciumegele. Aveau şi de toate zilele, dar aveau şi de sărbătoare. Cu flori cioplite, cu flori arse.

Toader nu-şi luă băţul nici de purtare, nici de duminică, numai când să sară şanţul rupse o nuieluşă din dud, ca să aibă ceva în mână. Dar văzându-i pe alţii cu mâinile goale, rupse nuiaua în două şi o aruncă în marginea drumului. Să nu aibă boierul de ce să se lege, că e ca turbat, îi poate sări ţandăra din orice. Şi când se repezi un câine să-l apuce de picior, nu culese Toader nici măcar o piatră de jos să azvârle după el şi nu avu încotro decât să se apere cu căciula din cap, adică mai rău s-o întărâte pe potaia care pretindea curaj.

În costum de călărie, lovindu-şi uşor carâmbul cizmei cu vârful cravaşei, cu picioarele uşor îndepărtate şi bine înfipte în pământ, boierul aştepta. În spatele lui, soldaţii cu capelele trase pe urechi şi cu armele curăţate. Ţăranii îşi iau căciulile de pe cap şi se înghesuie unii în alţii, dar el parcă nici nu vede, nici nu aude. Îşi tot şfichiuie

carâmbul cizmei cu vârful cravaşei uşurel, ca o mângâiere, şi priveşte în gol.

*

* *

Tot născocind domnul Iancu fel de fel de lucruri, şi cu folos şi fără folos, făcuse un fel de maşinărie care arăta mersul soarelui, al pământului şi al celorlalte planete.

Învârteşte încet de manivelă Ică al lui Petrică şi se pune toată lumea în mişcare şi cât ai înhăma caii la căruţă trece un an, adică pământul dă ocol o dată soarelui şi se învârteşte de 365 de ori şi încă pe un sfert în jurul său. Şi Ileana lui Ilie, cu părul frumos pieptănat în codiţe, cât are ea mânuţele de mici, duce şi ea lumea cu încă un an mai departe. Şi Radu al lui Miron, aşa cum este el cu opinci mari, cu obiele multe, cu izmene de tort în tort şi cămaşa încinsă cu sfoară peste mijloc, cu o flanelă ruptă în coate, Radu al lui Miron pune planetele să umble. Pământul, care e cam pe jumătate cât Venus, pământul nostru şi cu Luna care îi dă târcoale, Marte cam tot cât Pământul de mare, celelalte, Neptun, Saturn, Jupiter… nu mai ştie exact care e una, care e cealaltă, dar dă de manivelă şi ele umblă în univers şi este aşa ca o vrajă de cântece şi descântece… şi uşa sare din ţâţâni şi intră logofătul tropăind:

— Domnule Iancu, la curte!

— Ce treabă am eu la curte?

— Poruncă!

— Ce poruncă, domnule logofăt?

— Porunca boierului, toţi oamenii din sat, la curte! Haide!

— S-o luăm mai domol, domnule! Mai întâi că aici nu plouă, aşa că scoateţi pălăria de pe cap…

— Domnule…

— În al doilea rând, aici se vorbeşte frumos şi nu zbiară nimeni, aşa că lasă vocea mai moale.

— Îţi dai seama ce faci?

— Bineînţeles că-mi dau seama ce fac!

— O să te văd eu, în faţa boierului tot aşa faci pe grozavul?

— În al treilea rând, porunca boierului nu mă priveşte!

— Ce?! Ai înnebunit?

— Nu mă priveşte! Eu nu sunt dijmaş pe moşia lui, nu împrumut cereale de la el, nu am datorii, nu-i muncesc, nu mă plăteşte, mă rog, nu avem niciun fel de relaţii şi de obligaţii unul faţă de altul nici oficiale şi nici ca persoane particulare.

— Boierul a dat poruncă să se adune toţi oamenii la curte. Absolut toţi. Aşa că şi dumneata!

— Ascultă, domnule, boierul dumitale este cumva revizor şcolar, inspector, consilier, este ministrul instrucţiunii publice? Eu nu primesc ordin decât de la şefii mei şi cu asta am încheiat discuţia, poftim afară!

*

* *

„A fost momentul meu de orgoliu, se gândeşte acum Iancu Visalom, aşa cum şade în şezlongul generalului, cuprins de fierbinţeală. Dacă m-aş fi prezentat supus atunci poate că nu s-ar fi întâmplat ce s-a întâmplat. Dacă mă arătam umil în faţa lui, dacă mă aşezam în genunchi în faţa lui, dacă…“

*

* *

Pe rând, ţăranii, care cum venea:

— Sărut mâna, boierule!

— Sărut mâna, conaşule!

— Sărut mâna!

Boierul. Parcă nu vede, parcă nu aude. Stă ţeapăn acolo, cu ochi goi, ca o spaimă de moarte cu înfăţişare de om.

A scăpat bine. În zarva care a fost, toţi proprietarii din ţinut au avut stricăciuni, unii şi-au pierdut chiar şi viaţa. De la el nu s-a atins nimeni cu nimic, niciun fir de pai nu i-au mutat de la locul lui. Asta înseamnă să ştii să te porţi cu ţăranii. Se simţea puternic. Mare şi puternic. Boieri de spiţă veche şi cu mult mai bogaţi, cu armate întregi de slugi şi paznici cu arme, oameni politici, senatori, miniştri au fost călcaţi de ţărani. Până şi domeniul regal a fost devastat. Chiar regele, că e rege, nici Majestatea-Sa nu a fost cruţat. Un singur om şi-a dovedit autoritatea în tot ţinutul. Numai şi numai de averea lui nu a îndrăznit nimeni să se atingă. Mai autoritar şi mai temut decât senatorii şi miniştrii, decât chiar regele. La urma urmei, el este rege pe moşia lui. Numai că regii sunt şi ei unii mai moi, alţii chiar blegi, atât de blegi, că le suflă oricine în borş. Pe când el era un rege fără pereche.

— Aţi vrut să vă răsculaţi, ai? Aţi vrut să vă răsculaţi?

— Nu ne-am răsculat, boierule!

Boierul se apropie de ţărani, se face că îi mângâie barba moşneagului care a vorbit.

— Aţi vrut, dar v-a fost frică, mă!

Îi strânge bătrânului barba în pumn şi îl trage de ea, la stânga, la dreapta, încet, încet de tot, răsucindu-i capul pe gâtul său subţire şi cu multe zbârcituri.

— V-a fost frică, mă… Că ştiaţi voi că eu nu sunt d-ăia de fac pe ei în pat… Şi ştiţi de frică, mă…

Ochii bătrânului Pătru lăcrimau de durere. În spatele lui, un ţăran îşi încleştase pumnii, dar vecinul îl atinsese uşor cu cotul.

„Stai cuminte! Nu vezi că atâta aşteaptă?“

— Asta e, să-i dai ţăranului peste bot şi peste ochi, ca să nu mârâie şi să nu privească mai departe de vârful opincii.

Îşi scoase o mănuşă şi îi lovi pe câţiva cu degetele ei moi peste faţă.

— Peste bot şi peste ochi… Să nu mârâie… Mârâie cineva? Mârâie? Nu? Dacă nu mârâie nimeni, ia să vedem noi cum mai stăm cu socotelile alea… Logofete, registrele!

Apare ca din pământ o masă chiar acolo, în mijlocul curţii, şi pe ea un teanc de condici.

— Cântă, logofete!

Logofătul, în picioare, aplecat peste masă, deschide registrul şi tună cu vocea lui de buhai:

— Anton-Aron, opt baniţe de grâu.

— Eşti gata să-ţi plăteşti datoria, Antoane-Aroane? întreabă boierul aproape mieros.

— Sunt, boierule! Dar mai la vară, cu muncă, după cum a fost învoiala.

— E mult până la vară. Dacă îţi pierzi până la vară potcoavele, Antoane-Aroane?

— Cum o vrea Dumnezeu, conaşule.

— Cum o vrea Dumnezeu, dar nu în hambar la mine. Dacă nu-ţi mai rămân decât ciolanele până la vară, eu cu ce mă aleg? Acuma plăteşti!

— Dar cu ce, boierule?

— Mârâi, Antoane-Aroane?

— Nu mârâi, conaşule, dar cu ce să plătesc?

— Cu ce garantează Anton-Aron, logofete?

— Cu o vacă şi un purcel!

— Trimite să-i ia vaca şi purcelul.

Vechilul face semn. Câteva slugi se reped să împlinească porunca.

— Dai să mârâi, Antoane?

— Nu dau să mârâi, boierule!

— Mai departe, logofete!

— Gheorghe Răpan, 15 baniţe!

— O-ho! Cu ce garantează!

— Cu un pogon şi jumătate de pământ.

— Mâine îi iei pământul… E legal, domnule notar?

— Legal, boierule!

— Atunci să fie actele gata.

— Gata, conaşule, răspunde notarul, care stă într-un grup de partea boierului, cu faţa spre

oameni.

— Floarea Ene, cinci baniţe, n-are cu ce să garanteze.

— Dacă n-are, de ce s-a dat?

— Este în garanţia lui Miron Simion.

— Să se ia de la Miron Simion cu ce garantează. Este legal, notarule?

— Legal, conaşule!

— Actele!

— Se face!

— Buuun… Şi ce s-o mai lungim? Să se ia de la fiecare cu ce s-a garantat. Cât se face, logofete?

— 34 de vaci, boierule!

— 34 de vaci să-mi dai, domnule primar! Nicio coadă mai puţin.

— 52 de porci, socoteşte logofătul.

— 52 de porci, domnule primar… Ai soldaţi, îţi mai dau şi oameni de la curte… 52 de porci…

— 114 pogoane de pământ! citeşte ca din pomelnic logofătul.

— 114 pogoane de pământ, repetă boierul. Are cineva ceva de spus?

Oamenii tac. Privesc în jos ca să nu li se vadă ochii, şi tac.

— Poate vărul Iancu… Dar unde este vărul nostru Iancu?

— La şcoală, cu copiii, boierule.

— Cum la şcoală, logofete, când ţi-am dat poruncă să mi-i aduni pe toţi?

— A zis că porunca nu-l priveşte şi pe el, că nu are pământ în dijmă şi nici datorii la curte, că este slujbaşul statului, că nimeni nu poate să-l scoată de la lecţie, că nu primeşte ordin decât pe linie de servici…

— Logofete!

— Poruncă!

— Mi-l aduci legat de şaua calului. În trap mărunt, ca la manej!

*

* *

Iancu Visalom închisese încet uşa în urma logofătului, care ieşise repezit.

— Noi ne vedem de treaba noastră, copii!

Şi copiii îşi vedeau de treaba lor, adică făceau planetele să umble în univers, cu cântecele şi descântecele lor, un an şi încă un an şi încă un an…

— Pe unde am mai ajuns?

— Am ajuns peste o sută de ani.

— Acuma uite ce facem, fiecare duce lumea până unde vrea el şi când ajunge unde vrea ne povesteşte cum vede el că este pe atunci aici la noi pe pământ, sau cum ar vrea el să fie.

Primul se opri Pipăruş, în anul 2500:

— Eu vreau ca oamenii să ajungă nevăzuţi.

— Cum adică nevăzuţi?

— Cum adică nevăzuţi?

— Uite-aşa, să nu-i mai poată vedea nimeni.

— Eu nu vreau ca oamenii să ajungă nevăzuţi, sare Ileana lui Ilie. Că ce oameni mai sunt ei dacă nu le vezi ochii, fruntea, obrajii, ce fel de oameni mai sunt ei?

— Eşti o proastă!

— Eşti un prost!

— Eşti o proastă… Eu vreau să ajungă nevăzuţi, ca să nu-i mai vadă boierul, logofătul, jandarmii…

În anul în care ajunsese Ileana, oamenii aveau aripi să zboare. „Să zboare toată lumea în afară de cine-ştiu-eu. Şi să nu poată să prindă pe nimeni cine-ştiu-eu. Să se scape lumea de cine-ştiu-eu. Şi să nu mai poată să facă rău la nimeni cine-ştiu-eu. Şi să moară de necaz cine-ştiu-eu.

În anul în care ajunse Vasilică, oamenii nici nu mai aveau măcar aripi, umblau pe deasupra pământului numai aşa cu trupul lor mânat de gând, doreai s-o iei în sus, o luai în sus, la fel în jos, la dreapta, la stânga, cu faţa spre cer, cu faţa spre pământ, ca fulgul, ca pana, ca vântul, ca gândul,

după cum îţi era voia şi dorinţa. Casele pluteau şi ele tot aşa, în aer, fără nicio uliţă, albe, frumoase şi scăldate de soare. Mai ales uliţe nu voia Vasilică să mai fie. Că dacă este uliţă, este şi noroi. Dacă este uliţă, este şi praf. Dacă este uliţă, sunt şi câini care muşcă. Dacă este uliţă, are pe unde să vină şi jandarmul, şi logofătul boieresc, şi perceptorul care pune sechestre.

Dode vrea şi el tot aşa în anul lui, dar şi în apă, adică oamenii să umble şi să locuiască prin mări şi prin oceane ca păsările şi ca peştii.

În anul ei, Dina ar fi vrut ca pământul să rămână tot pământ şi omul tot pe pământ, dar să fie altfel, numai şi numai grădini cu pomi din care să nu se scuture florile niciodată, şi să aibă mereu fructe în pârg, o floare înflorită, un măr în pârgă, o floare înflorită, o cireaşă în pârgă, o floare înflorită, o căpşună în pârgă, o floare înflorită, o poamă care se coace şi izvoare cu apă limpede, şi păsări care să cânte, şi niciun rău pe lume.

Şi e rândul lui Uţă; şi pune Uţă lumea în mişcare, este Uţă un mic Dumnezeu care pune lumea în mişcare, şi Soarele, şi Luna, şi Pământul. Mercur, Venus, Marte, Jupiter, Saturn, Neptun, şi Uţă vrea să pună şi el oameni peste tot, şi pe planete şi pe stele, pe toate stelele să pună oameni, dar Uţă nu mai apucă, un ropot repezit de copite pe uliţă, nişte cai care se opresc şi fornăie pe nări, nişte paşi zdupăriţi pe poteca pe care copiii au podit-o cu pietre aduse din prundul gârlei şi uşa sare din ţâţâni şi intră logofătul şi după el câţiva militari şi oameni de la curte.

— Domnule Iancu, mergi cu mine!

— Domnule, ţi-am mai spus că aici nu se intră cu pălăria pe cap şi ţi-am mai spus că nu am de-a face în niciun fel cu dumneata, nici cu stăpânul dumitale.

— Mi-ai mai spus, domnule Iancu, dar eu nu primesc porunci decât de la cine mă plăteşte. Pe

mine mă plăteşte boierul, m-a trimis să te iau şi te iau.

— Domnule, la fel ca şi dumneata, zic şi eu. Nu primesc porunci decât de la cine mă plăteşte, şi pe mine mă plăteşte statul, să-i învăţ carte pe copii, dumneata mi-ai întrerupt lecţia, ai să răspunzi, deocamdată ieşi afară din clasă!

— Fiecare cu stăpânul lui, domnule Iancu, al cui o fi mai tare, al dumitale unde este că nu se vede? Al meu e azi mai puternic, dealtfel este şi singurul stăpân pe aici.

— Domnule, îţi atrag atenţia…

— Umflaţi-l! porunceşte trimisul boierului şi zăplanii se reped şi îl leagă şi îl târăsc afară, sub ochii mari ai copiilor, şi-l târăsc pe uliţă, şi-i înnoadă funia de şaua calului, şi pornesc în trap mărunt.

Pământul şi luna şi planetele toate s-au oprit din drumul lor, de parcă ar fi dat peste ele un frig mare care le-a îngheţat şi le-a înţepenit. Şi se ofileau pomii din grădinile cu flori şi cu fructe în pârgă, şi se năruiau casele construite deasupra pământului, şi cădeau pe pământ oamenii aflaţi în zbor, şi cădeau pe fundul mărilor şi oceanelor oameni care cântau, şi cine-ştiu-eu era un căpcăun urât, şi rău, şi prost, cu gheare ascuţite, cu colţi ascuţiţi, cu duhoare şi cu flăcări pe gură şi pe nări.

Copiii îşi strâng cărţile, îşi pun traistele pe umeri şi pornesc, înghesuiţi unul în altul, pe uliţele pustii, printre casele pustii, prin satul în care nu a mai rămas nici ţipenie de om, pornesc pe urmele domnului lor, prin praful stârnit de copite.

*

* *

Logofătul intră în trap mărunt pe poarta conacului. Legat de şaua calului, domnu Iancu, fără pălărie, leoarcă de sudoare şi plin de praf, cu

picioarele lovite de pietrele de pe drum. Logofătul îl lasă în faţa boierului şi trimite calul la grajd.

Boierul face o plecăciune şi vorbeşte cu glas mieros:

— Bine ai venit, vere Iancule! Să te servesc cu o cafea? De ce taci? De ce taci, vere Iancule? Nu-i pui pe ţărani să se răzvrătească?

— Nu-i pun!

— De ce, vere Iancule? Mă iubeşti chiar aşa de mult? Te judecaşi cu mine şi mă câştigaşi la judecată, şi-ţi luaşi numele nostru, d-aia mă iubeşti? Te ţii mare, vere Iancule! Eşti fudul!

Învăţătorul se clătina pe picioare, iar ţăranii se ţineau cu greu să nu-i sară în ajutor, să-l sprijine.

— Eşti fudul, taci? Şi nici nu eşti curios să afli cum scot eu fudulia din tine? O scot, vere Iancule, că judecata noastră nu s-a terminat. A fost atunci, când ai câştigat tu, un timp de lege, dar nu mai este. Voi aţi călcat-o în picioare şi nu mai este lege. Şi până una alta îşi face fiecare de cap, cum vrea şi cum poate. Şi dacă tot a rămas ţara fără lege, de ce să nu profit ş: eu de ocazie, vere Iancule? O chingă de căi, logofete… Şi mi-l îndoiţi pe masă şi-i daţi pantalonii jos.

Prin mulţime trecu un freamăt, dar domnul Iancu se întoarse cu faţa spre ţărani şi găsi destulă putere să vorbească tare şi răspicat:

— Oameni buni, ce are boierul cu mine şi ce am eu cu el, asta e socoteala noastră. Pe voi nu vă priveşte. Voi să vă vedeţi de treburile şi necazurile voastre.

— Îţi veni glas, vere Iancule? Şi să vezi ce-o să-ţi mai vină… Să vezi ce o să zbieri acum, cum orăcăie broasca în gura şarpelui… Cât despre vitele astea, nu te mai îngriji, lasă că am eu grijă de ele. Mârâie cineva, mă? Vezi că nu mârâie nimeni, vere Iancule? Şi dacă nu mârâie, merită şi ei un spectacol, nu?

— Orice-ar fi, orice-aţi vedea, voi să staţi liniştiţi, oameni buni! Boierul asta vrea să vă

întărâte cu mine, ca să pună să vă omoare, dar să staţi liniştiţi, orice aţi vedea. Şi voi, copii, daţi-i imediat drumul la şcoală!

— De ce, vere Iancule? Lasă-i şi pe ei. Nu le dai şi lor dreptul să se distreze un pic? Azi le dau eu o serbare. Tu ai dat destule. E serbarea mea. Să se distreze toată lumea… Jos pantalonii!

Câţiva gealaţi îl înhaţă pe învăţător, îl târăsc până la masa pe care pusese registrele, îl îndoaie peste ea, caută catarama de la cureaua pantalonilor, iar logofătul a şi ridicat chinga de cal, gata să dea cu ea în dungă. Boierul îşi bate uşor carâmbul cu vârful cravaşei. În spatele lui, soldaţii, cu puştile încărcate.

— Trage-i, logofete!

Dar mulţimea se urneşte ca un vuiet mut, ca o pornire şi o surpare de deal.

Când este ridicat de pe masă, domnul Iancu îi vede pe soldaţi dezbrăcaţi până la cămaşă şi izmene, iar locul unde se afla boierul şi logofătul doar o urmă de mâzgă şi tăvălitură. Primarul se tot căzneşte să sară un gard, şi cade mereu înapoi, şi nu se atinge nimeni de el, doar este hăituit cu vorba, huo-huo-huo, prinde-l, mă… pe el, mă… Notarul s-a aşezat în genunchi şi se târăşte aşa de la unul la altul şi le cere iertare.

— Făcut-aţi tocmai ce nu trebuia să faceţi, oameni buni.

— Ba făcurăm tocmai ce trebuia să facem, domnule Iancu.

— O să vă împuşte acum pe toţi.

— O să ne împuşte, domnule Iancu.

— Trebuia măcar la copiii ăştia să vă gândiţi, să nu-i lăsaţi orfani…

— Ba chiar la ei ne gândeam, că, spune şi dumneata, cum am fi trăit noi în ochii lor dacă ei ar fi văzut cum stăm şi îl lăsăm pe boier să te omoare în bătaie şi să te batjocorească? Păi mai morţi am fi fost aşa, domnule Iancu, mai morţi decât aşa nu se mai poate.

*

* *

— Din cauza dumitale, domnule Iancu?

— Din cauza mea, domnule general.

— Recunoşti?

— Recunosc.

— Eşti convins?

— Sunt convins.

— Ţi-am spus eu că noi doi o să ne înţelegem bine? Iată că până la urmă tot ne-am înţeles. Nu mai ai decât să semnezi o declaraţie şi să stăm de vorbă cu oamenii. Şi totul este bine când se termină cu bine. Scrieţi dumneavoastră declaraţia, domnule căpitan? Scrieţi: „Eu, subsemnatul Iancu Visalom, învăţător suplinitor, recunosc de bună voie şi nesilit de nimeni şi în toată deplinătatea facultăţilor mele mintale, că i-am instigat pe ţărani la răscoală şi am fost căpetenia lor. Îmi asum toată răspunderea pentru toate dezastrele care au avut loc şi pierderile de vieţi de om. Declar că am făcut totul din motive personale. Declar că am avut o veche răfuială cu domnul proprietar şi că de mulţi ani nu urmăream decât să mă răzbun. Declar că am folosit ignoranţa şi credulitatea oamenilor din sat în acest scop. Declar că eu şi numai eu sunt vinovat pentru toate câte s-au petrecut… Data şi semnătura…“ Prinţul execută sârguincios ordinul comandantului.

Zgâlţâit de frisoane, învăţătorul nu putuse să urmărească dictarea.

— Hei, domnule Iancu! Hei, păi ce faci? Declaraţia este gata, vrei s-o semnezi? Aplecaţi-vă dumneavoastră puţin, domnule căpitan, că nu avem pe ce să aşezăm coala!

Prinţul se înghemui pe cât putu şi, pe coala pe care generalul i-o aşezase între spete, domnul Iancu îşi aşternu semnătura lui frumoasă de învăţător.

*

* *

Domnul Iancu luase cumva conducerea de-abia după întâmplarea de la curte. Adică tot ce a făcut el a fost să dea un sfat: „Risipiţi-vă, fraţilor! Să ne ascundem prin pădure, prin zăvoaie, care pe unde poate, dacă stăm aici ne ia ca din oală“. Dar oamenii erau prea înfierbântaţi. S-au apucat să taie şi să dărâme, au îngrămădit paie şi lemne de jur împrejurul casei şi a celorlalte clădiri, au dat drumul la vite din grajduri şi au pus foc din toate părţile. Iar când au vrut să plece erau deja înconjuraţi din toate părţile. Pe toate drumurile şi de-a dreptul peste câmp veneau armatele care îşi terminaseră treburile prin restul satelor.

Tot ce a mai făcut domnul Iancu a fost să-i convingă pe oameni să trimită soli ca să ceară generalului să-i lase pe copii, pe femei şi pe bătrâni liberi şi să se răfuiască numai cu bărbaţii. Dar generalul a pus să se tragă asupra oamenilor care se apropiau cu năframe albe, după care a aşezat tunurile în poziţie de tragere, să bată la metru pătrat. Domnul Iancu nu a mai avut altceva de făcut decât să-şi aducă puşca de vânătoare de acasă şi să vină târâş ca şarpele prin iarbă lângă oamenii care trăgeau cu puştile de la soldaţii dezarmaţi. Domnul Iancu se străduia, într-adevăr, să-l prindă în cătare pe general. Dar generalul se ţinea departe de bătaia puştii, îşi juca armăsarul sur pe un dâmb tocmai în spatele bateriilor de tunuri.

*

* *

— N-am putea să punem un tun, domnule general?

— Am putea, dar nu punem, domnule căpitan.

„Războiul nostru rece continuă, se gândeşte aghiotantul. Asta este tactica lui, să nu-mi dezvăluie niciodată intenţiile. Bătrânul ţap împunge, behăie şi nu dă explicaţii.”

„Dobitocul ăsta parfumat îşi vâră nasul peste tot! constată generalul. Dar ce poate el să înţeleagă? Şi cu cât înţelege mai puţin, cu atât mai bine. Într-o zi poate că am să-i tai frumosul lui nas bizantin, să vezi ce o să se mire.“

Un grup de răsculaţi se apăra foarte bine pe un bot de deal. Un tun cu tragere directă ar fi putut desigur să facă treabă bună şi aveau atâtea tunuri la dispoziţie, şi tocmai aceasta nu pricepea aghiotantul, de ce trebuie să stea o armată pe loc, o armată condusă chiar de generalul ei, să stea pe loc în ploaie, cu general cu tot, din cauza celor zece-cincisprezece ţărani, mai mulţi nu puteau să fie.

Şi parcă ar fi trecut de atunci un secol, domnul Iancu şi generalul, două persoane în vârstă şi respectabile, care stau în şezlonguri la soare pe puntea unui vas de croazieră şi îşi deapănă amintiri comune. Chiar peste el, peste aghiotant, parcă ar fi trecut un secol, în orice caz o experienţă ca aceasta ar putea să ajungă pentru mai multe vieţi. Or prinţul-aghiotant nu are decât una singură. Una singură, şi aceea la dispoziţia perfidului general, care, iată, nu face cu el altceva decât să-l ţină în picioare, să-l ţină aşa, fără niciun rost sau poate în bătaie de joc.

*

* *

— Bea domnul nostru Iancu, bea cafele şi tutun cu generalul.

— Ia mai taci!

— Tac, uite că tac, dar auzi, mă Toadere, de ce ne-am lăsat să pună mâna pe noi câtă vreme aveam câte o puşcă în mână şi câte o căciulă de gloanţe? De ce nu le-om fi tras noi, gloanţele, pe toate în ei?

Că ce mai aveam noi de pierdut? Nimic nu mai aveam de pierdut şi trebuia să ne batem până la ultimul cartuş, măcar să rămânem în amintirea oamenilor, că am fost ăia care nu ne-am predat.

— Nu ne-am predat!

— Dar n-am mai tras, ne uitam la ei cum vin peste noi, şi aveam puştile în mână, şi aveam cartuşe pe ţeavă, şi stăm cu degetul pe trăgaci, şi de tras nu trăgeam. Că l-am ascultat pe domnul Iancu al nostru care a zis că „nu tragem, bă, în ei, de ce să tragem?“ De ce să nu tragem, Toadere, te întreb eu acuma pe tine?

*

* *

„Hei, domnule general, dacă te prindeam eu în cătarea puştii, alta ar fi fost situaţia acuma. În orice caz n-am mai fi stat noi răsturnaţi în şezlonguri, cum stăm, şi n-am mai fi băut cafea amândoi. Alta ar fi fost situaţia. Nu că am fi câştigat bătălia, mai rămăsesem doar noi dintre toţi răsculaţii, chiar dacă aveam puşti şi ceva cartuşe, câţiva ţărani cu toată armata împotriva lor… Te împuşcam pe dumneata, îţi lua altul locul, oricum soarta noastră, ca persoane, era pecetluită. Dar dacă ar fi căzut un general, ba chiar comandantul forţelor expediţionare, ar fi însemnat că am ştiut să ne apărăm, că am luptat frumos, că am fost cineva, de care trebuie să se ţină seama. Dar te-ai ţinut departe, vulpe bătrână, i-ai trimis pe soldaţi, rânduri după rânduri de soldaţi, să moară ei, tot nişte ţărani la urma urmei.“

„Dacă l-aş fi ascultat pe căpitan, să pun măcar unul dintre tunurile mele în poziţie de tragere, nu mai era nici oscior din oasele dumitale, domnule Iancu. Dar prinţul… el ce ştie? Ce poate el să înţeleagă?“

*

* *

Dacă n-ar fi morţii care plutesc pe apă…

— Am auzit, prinţe, că vă aflaţi în posesia unui bazin splendid.

— Nu cine ştie ce, domnule general, dar satisfăcător pentru pretenţiile mele modeste.

Ceea ce îi lipsise mai mult prinţului în această campanie fusese tocmai bazinul de înot, minunatul său bazin de înot, sub cupolă de sticlă şi cu nuferi exotici, care costase aproape o avere.

— De ce să fiţi modest dacă nu aveţi de ce?

Trecea într-adevăr drept un înotător excelent. Se avânta în mare până când nu mai putea fi urmărit nici cu binoclul, înotase de mai multe ori de la Brăila la Galaţi, traversase Dunărea la Cazane, ba se vorbise chiar despre o aventură peste Canalul Mânecii. Era, de asemenea, recunoscut pentru eleganţa plonjărilor, pentru scufundări şi pentru înotul pe sub apă.

— Aţi avut, după câte ştiu, şansa unei instrucţii foarte interesantă. Dealtfel se şi vede.

Deşi vlăstar al unei familii aristocrate cu mare vechime, prinţul nu prezenta niciun semn de regres biologic. Tip de sportmen în formă, bine hrănit şi bine antrenat, viguros şi zvelt fără ostentaţie, ca într-o reclamă dintre cele făcute cu oarecare discreţie. Era un bun schior, făcea scrimă şi călărie, juca golf şi ieşea la vânătoare, dar nici unui sport nu-i rămăsese atât de fidel ca nataţiei.

— Dacă vreţi să faceţi o baie, nu am nimic împotrivă.

Generalul spunea toate acestea cu o voce albă şi cu faţa impasibilă.

— Poate găsiţi că nu este apa destul de caldă, domnule căpitan!

— Apa este destul de caldă, domnule general.

De câteva săptămâni, prinţul avea senzaţia că i se reduc muşchii şi i se anchilozează articulaţiile.

Nici schiuri, nici golf, nici alpinism, nici înot, nici măcar o partidă de biliard, numai deplasări mai mult la pas, în şaua calului. Când ajunsese la fluviu, începuse să freamăte carnea pe el. Desigur că nu se poate să nu se ivească un prilej să se arunce de câteva ori în valuri.

— Încercaţi, prinţe?

— Cu voia Excelenţei voastre mă abţin, domnule general.

Avea umor ţapul bătrân. Şi încă un umor macabru.

Da, ce mult îşi dorise o asemenea ocazie! De atâtea săptămâni nu se spăla decât din pumni, cu apa turnată de ordonanţă deasupra ligheanului, sau direct peste pământ şi mereu în pripă.

Apă, cât vezi cu ochii.

— Sau poate vă temeţi de peştişorii ăia… Să ştiţi că sunt inofensivi… N-ar trebui să pierdeţi momentul. Cine ştie când vă mai întâlniţi cu el… Sau nu v-aţi adus ce vă trebuie? Nu-i nimic, noi avem altă treabă, nu ne uităm. Şi de ce atâta pudoare? Nu vedeţi că pe aici nu-şi mai face nimeni probleme?

Trupurile despuiate ale morţilor, înălbite de apă, poleite de soarele ce da în amurg. Unele pe spate, altele cu faţa în jos, niciunul pe rână. Şi destinse ca după efortul unei eliberări, dar toate stâlcite de lovituri cu parul, cu bâta, cu patul armei, cu vârful şi cu tocul cizmei, toate cu răni de gloanţe, de gârbace, de lanţuri. Alunecau pe apă încoace şi încolo, aproape imperceptibil. Parcă se căutau, parcă se adunau, să se afle aproape unul de altul, să nu rămână niciunul singur.

— Ori te temi, prinţe?

— Recunosc, Excelenţă.

Numai la gândul unui contact direct cu stârvurile acelea plutitoare, prinţul dârdâia de un tremurat nervos şi se făcuse palid.

— În popor se spune că de ce ţi-e frică nu scapi… Aşa că făceţi-vă curaj, domnule căpitan.

„De ce ţi-e teamă nu scapi!“ Oare de ce vor fi născocit ei zicala asta?

O umbră de zâmbet rău în colţul buzelor generalului de tuci.

*

* *

„Se împacă, ăştia se împacă precis, îşi zicea plutonierul. Mai beau o cafea, mai fumează o ţigară, pe urmă îi vezi cum se ridică şi se iau la braţ şi vin încoace, pe puntea şlepului, slavă în cer şi pace pre pământ. Şi eu… eram obligat să împuşc cu mâna mea pe soldatul care ar fi schimbat vreo vorbă cu vreun ţăran, să-l împuşc pentru pacifism; şi eu care trebuia să fiu împuşcat fără nicio judecată dacă aş fi fost prins că schimb vreo vorbă cu vreunul dintre ţărani, să fiu împuşcat pentru pacifism. Şi ei stau acolo la taifas şi beau cafele. Şi acuma-acuma au să treacă pe şlep. „Hei, băieţi, cum aţi dus-o cu foamea?“ „Rău, domnule general, nu am primit decât o dată pe zi câte o cană de zeamă chioară.” „Hei, băieţi, cum aţi dus-o cu setea?“ „Rău, domnule general, nu ne-a dat să bem decât o dată pe zi câte o cană de apă din baltă.” „Hei, băieţi, cum aţi dus-o cu sănătatea?“ „Rău, domnule general, nu se scoteau lanţurile decât la cei morţi, ne-au ros lanţurile carnea la încheieturi, până la os, după cum se vede!“ „Hei, băieţi, cum aţi dus-o cu moartea?“ „Rău, domnule general, morţii erau aruncaţi în apă, îi vedeţi şi dumneavoastră cum bântuie apa, mâncaţi de raci şi de peşti, dar care nu i-au mâncat de tot…” „Hei, băieţi, cum o duceţi cu plutonierul?“ „Rău, domnule general, toate câte vi le-am spus de la domnul plutonier au fost.” „Ai avut ordin de undeva, domnule plutonier, să le dai hrană la oamenii aceştia numai o dată pe zi? Câte o cană de zeamă chioară?“ „Să trăiţi, domnule general, nu am avut ordin să le dau hrană la oamenii aceştia

numai o dată pe zi câte o cană de zeamă chioară!“ „Ai avut ordin de undeva, domnule plutonier, să le dai de băut numai o dată pe zi câte o cană de apă din baltă?“ „Să trăiţi, domnule general, nu am avut ordin să le dau de băut numai o dată pe zi câte o cană de apă din baltă!“ „Ai avut ordin de undeva, domnule plutonier, să-i ţii în lanţuri până când li se roade carnea la încheieturi până la os?” „Să trăiţi, domnule general, nu am avut ordin să-i ţin în lanţuri până când li se roade carnea la încheieturi până la os.“ „Ai avut ordin să-i arunci pe morţi în apă, unde să fie mâncaţi de raci şi de peşti, care nu i-au mâncat de tot?“ „Să trăiţi, domnule general, nu am avut ordin să-i arunc pe morţi în baltă, unde să-i mănânee racii şi peştii, care nu i-au mâncat de tot.” „Atunci?“ „Să trăiţi, domnule general, nu am avut ordin nici pentru contra, de fapt nu am avut niciun fel de ordin!“ „Asta e altceva, cu totul altceva, deocamdată trebuie să răspunzi pentru ceea ce ai făcut de capul dumitale, adică fără să ai ordin. Înţeles?“ „Înţeles, domnule general, trebuie să răspund pentru ceea ce am făcut de capul meu, adică fără să am ordin!“ „Buuun!“, are să încheie generalul. „Luaţi-l!“ are să dea el poruncă. „Domnule general…" „Peştii şi racii, domnule plutonier."

*

* *

„Războiul nostru rece. Îmi calcă pe nervi. Mereu s-a amuzat pe seama surprizelor care mi le punea la cale, nu-mi împărtăşea niciodată ce are de gând să facă, mă punea mereu în faţa faptului împlinit, sau măcar început şi întotdeauna irevocabil. Dar totul era la el atât de simplu, atât de clar şi de simplu, că se reducea la câteva scheme, şi era suficient să prind un capăt de fir ca să ştiu exact la ce trebuie să mă aştept.” Iniţiativele, deciziile şi acţiunile generalului erau foarte precise

şi de o logică pe cât de limpede, pe atât de elementară… Cele patru puncte cardinale – cum îi plăcea să le spună, cu emfază – ale strategiei şi tacticii lui în acest război ţărănesc, cele patru puncte cardinale erau: „Să nu aud de prizonieri! N-am venit aici să umplem spitalele de răniţi! Nu primim nicio soluţie! Nu cruţăm nimic”. Dar ce l-a apucat acolo, sub botul acela de deal, să stea în ploaie cu întreaga armată pentru o duzină sau două de ţărani, care aveau ceva arme, dar probabil că nici nu prea ştiau cum să le folosească? Este adevărat că nu primise solia lor. Este adevărat că nu cruţase în rest nimic, bătând cu tunurile satul la metru pătrat. Dar de ce voia neapărat să-i prindă vii pe ţăranii aceia fixaţi pe botul de deal, din moment ce tot avea să-i împuşte? De ce trimitea plutoane după plutoane de soldaţi împotriva lor, dar având ordin strict să nu tragă? A căpiat. În mod sigur a căpiat. Campania asta l-a sclerozat prematur şi pe acest fond s-a instalat beţia puterii. Bătrânul se vede un fel de demiurg, care, iată, poate să dispună, după bunul plac, de nişte vieţi de om. Îi place grozav să se joace de-a vieţile de om. Pentru botul acela de deal, care trebuie cucerit fără să se tragă un foc, a planificat deocamdată trei sute de soldaţi. De oameni. De vieţi. Şi câte va mai fi nevoie. Un nebun care joacă moartea şi viaţa pe degete. Şi pe care încă nu-l putea opri. Pentru că rolul lui nu se încheia atunci. Ţara nu fusese încă pacificată… Lăsaţi nebunul să treacă!

*

* *

„Domnii aristocraţi şi-au trăit traiul şi şi-au mâncat mălaiul, gândea generalul. Iar domnii care se tot încearcă să le ia locul nu sunt în măsură să o facă. Numai dacă ar fi fost aici, să-i plouă, să-i bată vântul şi să-i bată soarele, cum m-a plouat şi m-a bătut pe mine, să-nţepenească în şaua calului,

să miroase a sânge şi a praf de puşcă, poate că ar fi înţeles şi ei ceva. Sau poate că n-ar fi înţeles nimic. Marele secret este că de-acum înainte ţara asta nu o mai poate conduce decât cine îi conduce pe ţărani. Dar ca să-i conduci pe ţărani, trebuie în primul rând să-i cunoşti. Şi la ora asta nu-i cunoaşte nimeni pe ţărani dintre cei care au condus sau vor să conducă. Unii îi cred maimuţe cuminţi pe craca lor, alţii, dimpotrivă, au văzut în ei nişte fiinţe la fel de rudimentare ca primele, dar cu înclinaţii şi apucături bestiale. Fals! Nu sunt şi ei decât nişte oameni, ca toţi oamenii. Pe care nici eu nu mă pot lăuda că-i cunosc îndeaproape, dar am să fac tot ce pot ca să-i cunosc. Mai mult ca sigur că nu-i poţi avea în mână, ca pe oricare alţi oameni, adică să-i faci să se teamă, dar să te şi respecte. Cu biciul într-o mână şi cu bucata de zahăr în cealaltă mână. Ce mai trebuie ştiut, dar aşa, aritmetic, este care sunt punctele lor cele mai slabe şi care sunt cele mai tari. Şi când ştii toate acestea… În orice caz, şi încă o dată pentru totdeauna, acesta este adevărul, de acum înainte n-o să stăpânească în ţara asta decât cine îi stăpâneşte pe ei, iată ceea ce n-au să poată să înţeleagă niciodată fosilele şi acriturile acelea înţepenite în conservatorismul lor şi nici secăturile pomădate de teapa prinţului, care este aghiotantul meu. Şi nici domnii din burghezime, care nu ştiu altceva decât să umble cu gura căscată după chilipiruri şi după bani. Or, ca să stăpâneşti o ţară, trebuie să ştii şi să vrei să faci din asta mai mult decât o chestiune de ocazie şi de afaceri. Şi n-am decât să fac eu treaba asta.“

*

* *

„Nu-i deloc ramolit şi nici sclerozat, şi cu atât mai puţin nebun, gândea aghiotantul. Nu-i decât un ins vanitos şi plin de ambiţii şi atâta tot. Cât de

bine îl pricep, în fine, îi văd de data aceasta în toată nuditatea lui, care, ce e drept, nu e deloc splendidă. Socoteala pe care şi-o face este foarte simplă: «O bătălie pe care ai câştigat-o fără pierderi înseamnă că a fost una atât de uşoară, încât putea s-o câştige oricine». Şi nu se poate spune că s-a umplut de glorie pe câmpul de luptă un general care nu are mantaua găurită de niciun glonţ, la picioarele căruia nu a explodat niciun obuz, sub care nu a murit niciun cal, care nu a pierdut niciun nasture de la manta, şi care se întoarce în cazarma lui cu efectivul intact. E adevărat că toată chestia cu mantaua şi calul şi nasturele s-ar mai fi putut aranja, dar ce te faci cu soldaţii? Cine să-ţi împuşte câteva sute de soldaţi, acolo, dacă ţăranii nu dispun decât de ciomege, de bâte, de pari smulşi din garduri, de furci, de topoare, de coase? Şi cum să ajungă ei până la soldaţi să le ia gâtul cu coasa ori să le crape capul cu securea, dacă soldaţii au puşti, tunuri şi mitraliere?“

De-abia acum îşi dă seama că nu întâmplător generalul mai rătăcise câte un pluton, mai rătăcise câte un tun… Să vină nişte ţărani să-i secere pe soldaţii aceia cu secerile lor, să pună mâna pe arme. Un tun, ei, da, măcar un tun ar fi fost ceva splendid, ţăranii au tras cu tunurile în noi, cu tunurile şi cu obuzierele, război ca toate războaiele. Şi se ivise, în sfârşit, prilejul… Măcar 300 de soldaţi, măcar 200, fie şi 150, numai să fie şi nişte soldaţi împuşcaţi de ţărani.

*

* *

„Dacă te-aş fi prins eu în cătarea puştii, domnule general… Dar nu te-am prins. Stăm cu patul puştii lipit de obraz şi ne uitam cum vin soldaţii în turmă spre noi şi cum am fi putut să-i culcăm la pământ, să-i facem stivă ca de lemne,

dar am înţeles că tocmai pentru aia sunt trimişi aşa ca o turmă, să-i omorâm noi, îi convenea cuiva să-i omorâm noi, nu trageţi, proştilor, am zis, nu vedeţi că ei nu trag, noi cum să tragem? Şi n-am tras.“

*
* *

A fost, se gândeşte aghiotantul, prima lui înfrângere în această campanie. Spre stupoarea noastră, ţăranii aceia, când au fost prinşi, aveau puştile asupra lor şi aveau cartuşe în cartuşiere. Şi nu au tras. Cu toate că se ştia că nu mai au nimic de pierdut, că nu mai au nimic de câştigat, nu au tras. Cine să-i mai înţeleagă?“

*
* *

I-au capturat, dar generalului nu-i plăcuse cum s-a încheiat jocul. I-a făcut scăpaţi într-o pădure, după care i-a ameninţat că-i jupoaie de vii pe cei care trebuiau să-i păzească dacă nu-i prind… A pus să se tragă în ei de la distanţă, ca gloanţele care îi ajung să nu-i rănească de moarte, apoi i-a hărţuit prin nişte mărăcini şi prin nişte smârcuri, cum se hăituie vânătul, cu câini, cu gonaci şi cu vânători.

Şi pe care puneau mâna, era dus şi aruncat în oborul vitelor de pripas al primăriei, unde au fost bătuţi trei zile şi două nopţi. După care o zi şi încă o noapte nu i-a mai bătut nimeni, dar nu aveau voie la nimic altceva decât să stea nemişcaţi, întinşi pe spate, şi numai pe spate, cu faţa în ploaie, că le-a tot plouat Dumnezeu pe ochi şi a tot curs apa pe sub ei. Şi după patru zile şi trei nopţi au fost ridicaţi pe tălpile lor.

*

* *

Apasă pe cazma, Toadere! Nu prea ai făcut tu de multe ori treaba asta, îţi plăcea mai mult să umbli cu caii, la arat cu plugul şi în cărăuşie, cu căruţa, dar nu e chiar aşa de greu, totul e să apeşi zdravăn pe cazma.

Apasă pe cazma. Ioane! Nu prea ai făcut de multe ori treaba asta, cum erai tu, ciobanul satului, dar nu e prea greu de învăţat.

Apasă pe cazma, Andrei! Nici tu nu ai făcut de multe ori treaba asta, aşa cum eşti, mai mult un băiat decât flăcău, de-abia învăţai cum se face.

Apasă pe cazma, Voicule! Tu ştii cum se face treaba asta, ai săpat atâtea gropi pentru stâlpii de gard şi pentru stâlpii de poartă.

Apasă pe cazma, Miroane! Tu ai săpat atâtea fântâni, toate fântânile la care îşi astâmpără setea călătorii şi oamenii locului sunt săpate de tine.

Apasă pe cazma, domnule Iancu! Ai săpat atâtea gropi de pomi în curtea şcolii.

Apasă pe cazma, Ilie! Tu ai săpat atâtea şanţuri pentru temelie de casă, pentru temelie de biserică, de clopotniţă, de troiţă.

Apasă pe cazma, groparule! Tu ai săpat toate gropile de morminte ale satului, atâtea gropi, că nici nu mai ştie lumea cum te cheamă, din gropar nimeni nu te scoate.

Pârâie tăişul cazmalei în ţesătura ierbii. Pământul de deasupra este negru şi gras ca untul şi intră cazmaua în el de ţi-ar fi mai mare dragul să sapi, dacă ar fi săpătură curată.

Şi vine apoi pământul viu, care n-a mai fost atins de unealtă, care n-a mai fost bătut nici de soare, nici de ochi de om. Pământul viu, ce tare este el… Apasă bine pe cazma!

Mai aveai drumuri de umblat, mai aveai brazde de arat, mai aveai cai de mânat, Toader al maichii, Toadere.

Mai aveai oi de păscut şi cântece de cântat şi câini de chemat, Ioane al maichii, Ioane.

Mai aveai hore de jucat şi fete de strâns la piept, Andrei al maichii, Andrei.

Mai aveai atâţia stâlpi de gard şi atâţia stâlpi de porţi pe care să-i pui în picioare, Voicu maichii, Voicule.

Mai aveai atâtea fântâni de săpat, atâtea izvoare de căutat, Miron al maichii, Miroane.

Mai aveai atâţia meri de sădit, atâţia zarzări de semănat, atâţia măcieşi de altoit, domnule Iancu.

Mai aveai atâtea temelii de casă, şi de biserică, şi de clopotniţe, şi de troiţe, Ilie al maichii, Ilie.

Nu mai ai de săpat decât o groapă, groparule, groapa în care să te culci.

Nu mai aveţi de săpat decât o groapă, oameni buni.

O groapă mare şi lungă şi adâncă, să ajungă pentru toţi.

Apasă pe cazma, Toadere, Ioane, Andrei, Voicule, domnule Iancu, Miroane, Ilie…

Apasă pe cazma…

*

* *

O groapă lungă şi galbenă, ca o rană a pământului. Pe mal, oameni care se clatină pe picioare.

Ţin-te bine, Miroane, să nu cazi de viu în groapă!

Ţin-te bine, Ioane, să nu arunce pământ peste tine de viu.

Ţin-te bine, Andrei, să nu mori cu pământul în gură!

Facem tot ce putem, facem şi noi ce putem.

Ţineţi-vă bine, oameni buni, s-o mai găsi în noi atâta putere şi atâta curaj ca să murim în picioare.

S-o mai găsi, domnule Iancule, s-o mai găsi atâta putere şi atâta curaj, se mai găseşte…

Părintele Ioachim face slujbă, nu se încurcă. Slujba toată ca la carte. Parc-ar fi plătit, aşa slujeşte. Slujbă da mort pentru oameni vii.

— Auzi, Ioane, ce de iarbă e p-acolo, pe unde ne ducem! Te bagi naibii la nişte oi, îţi faci o stână, ţârca-ţâr de ţâţa oii, dacă e iarbă e şi lapte, în rest nici tristeţe, nici durere…

— Îţi arde de glumă, nea Toadere!

— Păi dacă ăstora nu le arde, să ne ardă nouă?! Cineva tot trebuie să mai şi glumească pe lumea asta.

— Cu groapa la picioare, neică Toadere?

— Asta e o glumă tâmpită, Ioane, dar nu trebuie să iei în seamă toate tâmpeniile de pe lume.

Părintele nu are dascăl. Trebuie să ţină singur toată slujba. Şi face şi el ce poate. Când cântă partea cântăreţului, o ia pe glas subţire, atât cât îi permit coardele lui vocale de om bătrân. Aşa în grabă cum a venit, o lumânare tot a adus, pe care a înfipt-o aprinsă în pământul reavăn. Şi a adus şi cădelniţa, să tămâie groapa şi să tămâie la picioarele oamenilor vii pe care îi slujea cu slujba morţilor. Numai pe la creştet nu avea cum să-i cădelniţeze, dar primeşte el, Dumnezeu, că e bun şi mare.

Nici colivă, nici pomneţi, nici băncuţe de aramă de legat la deget, nici neveste, nici părinţi, nici copii, nimeni- nimeni în afară de morţii care nu au murit, de preotul fără cântăreţ şi de soldaţii cu puşti.

Dinspre sat venea, aşa, un miros de tăciuni, de spuză şi de cenuşă pe care a plouat. Parcă se mai auzea şi vremi plâns de copil, vreun muget de vită. Ba o dată a cântat un cocoş atât de limpede şi de liniştit, de parcă nu s-ar fi petrecut nimic rău pe acolo.

Dar de văzut, nu se vedea, pentru că satul se afla – dacă se mai afla – dincolo de un mal de pământ.

Slujba ajunsese acolo când copiii, părinţii, soţii sau nevestele, cuscrii şi cuscrele, cumnaţii şi

cumnatele, nepoţii şi nepoatele, verii şi verişoarele, naşii şi naşele, cumetrii şi cumetrele, rudele şi vecinii, şi prietenii mortului, şi toţi câţi l-au cunoscut şi l-au petrecut pe ultimul său drum ar fi trebuit să-şi vâre mâinile printre alte mâini ca să apuce de marginile coşului cu coliva sau de toartele lui. Ajunsese acolo slujba când zeci de mâini, una lângă alta, una peste alta, unele bătrâne, cu pete şi zbârcituri, altele făcute parcă din petale de trandafir, se ridicau şi se lăsau într-un gest larg şi domol, ca într-un cântec de leagăn: „Veşnica lui pomenire!“

Nici coş cu colivă, nici mâini de copii, de părinţi, de fraţi, de soţii, de nepoţi şi de nepoate, de cuscri şi de cuscre, de veri şi de verişoare, de cumetri şi de cumetre, de rude, de prieteni, de vecini, de cunoscuţi care să-i fi petrecut pe ultimul lor drum pe aceşti morţi care au venit la groapă fiecare pe picioarele lui.

Şi bărbaţii aceştia vii, cărora li se citeşte slujba mortului, se adună rotocol şi întind mâinile până când se ating cu vârful degetelor de vârful degetelor, şi mâinile se ridică şi se lasă, se ridică şi se lasă într-un gest larg şi domol, ca într-un cântec de leagăn, şi bărbaţii care nu au mai cântat de mult, şi bărbaţii cu buzele sparte, cu limbile încleiate în gură, bărbaţii bătuţi peste fălci şi peste gură şi loviţi cu patul puştii şi cu tocul cizmei în coaste, în piept şi în omuşorul gâtului, cu vocile lor aspre, şi dogite, şi hârâite, rostesc după glasul preotului, din ce în ce mai apăsat, prohodul legănat de rămas bun şi de aducere aminte: „Veş-ni-ca-lor-po-me-ni-re-veş-ni-ca-lor-po-me-ni-re — veş-ni-ca-lor-po-me-ni-re-ni-i-i-ire! “

Şi cum cântă aşa prinşi de mâini, parcă groapa aceea de la picioarele lor s-ar face din ce în ce mai mică, până când n-ar mai fi deloc, parcă soldaţii aceia care îi aşteaptă cu puştile s-ar îndepărta din ce în ce mai mult, până când n-ar mai fi nici ei şi între cer şi între pământ n-ar mai rămâne decât

acest rotocol de bărbaţi tare prin vreme ca un turn de cetate şi de veşnică pomenire.

— Dumnezeu să vă ierte!

— Dumnezeu să ne ierte!

După ce îşi termină slujba, preotul îşi scoate încet patrafirul, şi-l împătureşte tacticos, înfăşoară în el cartea şi cădelniţa, îşi scoate ochelarii de citit şi se aşază cuminte în rândul bărbaţilor aceia care, la poruncă, s-au înşirat din nou pe malul gropii.

— Păi ce faci, părinte?

— Nimica, tată, nimica, decât ce trebuie făcut.

— Crezi, sfinţia ta, că dacă te-ai vârât între ei scapă neîmpuşcaţi? Nu scapă, părinte, ordinul este dat, nu mai aşteptăm decât un semnal. Te prăpădeşti degeaba, părinte, zău aşa!

— Nu e degeaba, domnule ofiţer, o să vezi dumneata, dacă mai trăieşti, că n-a fost degeaba.

Ofiţerul îl lăsă pe bătrân în plata Domnului. Până la urmă o să vadă ce face cu el. Deocamdată nu avea niciun motiv să se grăbească.

Până una alta nu avea altă poruncă decât să facă repetiţii: „Culcat!… Ochiţi!… Drepţi!… Culcat!… Ochiţi!… Drepţi!“ Grozavă născocire a generalului. Dacă îi tot culci şi îi ridici în poziţie de drepţi pe soldaţii ăştia şi-i tot pui să ochească de cincizeci, de şaizeci, de nouăzeci, de o sută de ori, ajung într-o stare, că atunci când ochesc pentru ultima oară abia de mai bagă de seamă că au tras cu adevărat.

— Culcat… ochiţi… drepţi! Culcat… ochiţi…

— Ia ascultaţi, bă, ce ţineţi voi acolo în mână? Pari de pus porumb, ori pari de gard? Dacă v-a dat stăpânirea o puşcă în mână, măcar să ştiţi ce să faceţi cu ea… Soldaţi sunteţi voi, ori cârpaci? Să faceţi treabă bună, băieţi, dacă nu nimeriţi cum trebuie o să trageţi pământul peste noi de vii, mai mare păcatul, nu e aşa, părinte?

Dar nu-i răspunde nimeni lui Toader, nici chiar părintele, care este acum în vorbă cu altcineva, chiar cu Dumnezeu.

„Doamne, exişti sau nu exişti? Dacă exişti, cum poţi să îngădui aşa ceva?“

*
* *

— Culcat… ochiţi… drepţi! Culcat… ochiţi…

Un călăreţ a sărit din şa.

— Staaai!

Soldaţii s-au aruncat în iarbă ca nişte rufe spălate. Toată tensiunea adunată în timpul acelei repetiţii fără sfârşit s-a scurs din ei în pământ şi au rămas lipsiţi de vlagă. Doar unul dintre ei nu înţelesese bine comanda, sau se speriase, sau degetul a apăsat pe trăgaci fără voie. Oricum, dintr-o puşcă a pornit un glonţ şi bătrânul preot, care nu primise încă niciun răspuns de sus, s-a lăsat cuminte pe pământul proaspăt întâi pe un genunchi, apoi pe o rână.

*
* *

După care au fost puşi în lanţuri şi mânaţi în convoi spre Dunăre.

Când au ajuns la fluviu, aveau tălpile carne vie. Opincile din piele de vită, argăsite în coajă de anin, nu rezistaseră prin colţuri de piatră şi de pământ uscat, prin smârcuri şi prin noroaie, prin mărăciniş, prin prunduri. Numai bocancii de vânătoare ai domnului Iancu, aşa scâlciaţi şi jupuiţi cum erau, s-ar mai fi putut numi ceva care seamănă a încălţăminte. Aruncaţi în pântecul şlepului, au dat acolo peste alţi prinşi, unii de prin sate cunoscute, alţii de prin sate de al căror nume nici nu auziseră. Cu lanţuri de glezne, de încheieturile mâinilor, de grumaz. Aşezaţi unul lângă altul, ca buştenii pe rampa gării. Tălpile mari, goale, umflate, rănite, însângerate.

„Of, mamă!“

*
* *

— De fapt, eu în hora asta am nimerit mai mult fără voia mea.

— Şi eu, domnule Visalom, şi eu la fel.

— Nu am pus-o eu la cale, m-am trezit aşa, luat pe sus.

— Amândoi, domnule Visalom, am nimerit în hora aceasta, cum îi zici dumneata, cam fără voia noastră, am fost luaţi cam pe sus de vârtej. Ceea ce nu ne-a împiedicat pe niciunul să profităm pe cât se poate, dumneata să te răfuieşti cu proprietarul, să te documentezi, eventual, pentru o carte, eu, şi eu, cu ale mele… Amândoi am cam pornit la fel, adică mai mult sau mai puţin din întâmplare într-un joc pe care l-au început alţii. Singura deosebire dintre noi este că s-a întâmplat să ai puţin ghinion, iar eu ceva mai mult noroc. Sincer vorbind, îmi pare bine că am de-a face cu dumneata, cu o mare personalitate, că eşti, domnule Iancu, o mare personalitate. Am fost sigur că noi doi o să ne înţelegem şi iată că ne-am înţeles… Aşa cum se întâmplă de multe ori în istorie, unii încep sarabanda, altora le revine misiunea să o încheie. Destinul a aruncat zarurile şi a căzut pe umerii noştri o răspundere ca asta. Încă o dată îţi spun că mi-a părut bine că am avut de-a face cu un om de talia dumitale, însă în acelaşi timp regret că despărţirea nu poate fi decât aşa cum este. Poate că dacă ne-am fi întâlnit în alte împrejurări, ne-am fi bucurat de o prietenie foarte lungă. Dar şi-a ieşit vremea din ţâţâni şi ca o mare blestemată îşi cere tributul ei. Ce să facem, domnule Iancu, nu suntem decât nişte bieţi oameni şi noi.

*
* *

„Se împacă, precis se împacă, socoteşte plutonierul, şi dacă are generalul chef, mă aruncă precis la raci şi la peşti. Nu de alta, dar ca să-i facă pe nenorociţii ăştia să creadă că altcineva este vinovat de tot ce li se întâmplă şi că acel altcineva sunt eu, şi că vinovatul este pedepsit pe loc. Dar s-ar putea să nu aibă chef să mă arunce la peşti şi la raci. Adică ei, nenorociţii ăştia, să zică, lăsaţi-l, domnule, în pace, că nu avem nimic cu el, că nu ne-a făcut niciun rău… Că, de fapt, ce rău le-am făcut? I-am ameninţat cu bătaia, dar nu m-am atins nici cu un deget de ei, că erau ei, săracii, destul de bătuţi de Dumnezeu. Şi, uite, tot le-am dat, cu de la mine putere, câte o cană de ciorbă pe zi, aşa bună-rea cum a fost, dar fără ea ar fi crăpat de mult, şi câte o cană de apă pe zi, tot pe răspunderea mea, că ar fi putut să se întoarcă vremurile altfel şi să zică generalul: «Ia puneţi-l la zid pe plutonierul Frosa Eftimie, că le-a dat la ăştia mâncare şi apă fără ordin.» Şi i-am scos pe care mureau dintre ei, că ce ar fi fost de-i lăsam acolo, Doamne, Dumnezeule, ce ar fi fost? Şi i-am aruncat pe morţi în apă, ce puteam să fac cu ei decât să-i arunc în apă? Aveam pământ în care să-i îngrop? N-aveam!“

Şi plutonierul Frosa Eftimie se gândeşte că o să fie aşa o împăcare mare de tot cu generalul, cu aghiotantul, cu sergentul, cu toţi soldaţii, să-i scoată pe ţărani din lanţuri, să-i bată uşor cu palma între spete: „Ce-a fost, a fost, bine că s-a terminat şi bine că am apucat să rămânem în viaţă“. Şi chiar vede aşa, într-un fel de vis visat pe trezie, un fel de horă în care soldaţii şi ţăranii s-au prins pe după umeri şi pe după mijloc, şi cine să joace în mijloc dacă nu generalul şi cu domnul Iancu? Şi se ridică în picioare şi morţii aceia care au zăcut toată ziua pe punte şi vin şi se prind în horă, se prind cu mâinile lor reci şi ţepene pe după umeri, pe după mijloc şi se ridică şi morţii din apă, care au fost mâncaţi de raci şi de peşti, dar nu mâncaţi de tot, şi

se urcă pe vas şi se prind şi ei în horă cu mâinile reci şi ude, pe după umeri, pe după mijloc, şi totul parcă nu mai avea niciun sfârşit.

*
* *

Şi când deschide ochii mari, pe cine vede plutonierul Frosa Eftimie, venind dinspre remorcher înspre şlep? Pe domnul general şi pe domnul Iancu. Generalul cu aghiotantul lângă el, domnul Iancu sprijinit de subsuori de doi vlăjgani de gradaţi.

„Ştiam eu că se împacă. Numai că cheful generalului nu ştiu cum o să fie.“

*
* *

— Hei, măi oameni buni, a fost greu şi a fost rău. Dar ce a fost… a fost… Totul este bine când se termină cu bine. „Tocmai cum am zis eu“, constată plutonierul.

— Se termină cu bine, domnule general?

— Se putea mai rău, bade Toadere. Ia închipuieşte-ţi dumneata că treaba asta ar fi făcut-o nişte străini, ca trupele împăratului de la Viena, de pildă.

— Dar ce avem noi cu împăratul de la Viena şi ce să aibă el cu noi?

— Apoi dacă vrei să ştii, bade Toadere, la toate curţile suveranilor din Europa, şi nu numai din Europa, numai despre asta s-a vorbit în ultima vreme. Ţarul chiar şi-a exprimat îngrijorarea în mod public.

— Şi ţarul, Voicule, şi ţarul, mă, nici el nu mai are somn! Se zvârcoleşte toată noaptea în pat şi nu-l ia somnul şi-l întreabă ţăreasa că de ce nu doarme, păi cum să adorm, dragă, zice, nu-l vezi

pe Voicu ăla că s-a apucat de prostii? Mai lasă-te de prostii, Voicule, că nu mai dorm împăraţii!

— Câte o glumă este şi ea bună, dacă este spusă la timpul potrivit, bade Toadere!

— Păi gluma e a dumneavoastră, domnule general. Că ţarul n-are cum să aibă el grija lui Voicu, îşi are şi el pe ţăranii lui, că nici ăia nu stau cu mâinile în sân, că s-a auzit până la noi ce-au făcut ei mai acu' vreo doi ani, că de atunci o fi zăcând ţarul lor de sperietură, de nu mai are neam de somn.

— Vorbă multă, sărăcie goală, bădie. Dacă ne mai apucăm de poveşti ne prinde aici miezul nopţii, şi cred că avem cu toţii câte ceva treburi pe la casele noastre. Ori nu e aşa?

— Asta aşa este…

— Uite, acuma domnul Iancu, învăţătorul vostru, un om demn de toată stima şi consideraţia, are să vă spună ceva…

— Păi să ne spună. Dacă se bucură de stima şi de consideraţia dumneavoastră, de ce să nu ne spună? Numai să vedem dacă o să vrem să şi ascultăm.

— O să ascultaţi, că de asta depinde întoarcerea voastră acasă.

*

* *

„E destul de cabotin, dar merită să-l vezi."

Dacă până acum aghiotantul îşi făcea imputaţii că nu a tras cortina peste reprezentaţia generalului, de data aceasta simţea nevoia să se felicite.

„Episodul acesta face multe parale şi s-ar putea chiar să devină prologul unei alte piese… Ceea ce depinde, în primul rând, de mine… Încă mai depinde de mine."

Niciodată nu avusese prinţul un atât de acut simţ al răspunderii. Era convins că în câteva ore el va trebui să hotărască destinul unei ţări. Până mâine

de dimineaţă, cel mai târziu. Altfel, de mâine dimineaţă încolo s-ar hotărî fără el.

Generalul. Un om de cazarmă şi atâta tot. Adică nu chiar atâta din moment ce mai avea şi alte veleităţi. Oricum, un ofiţer ţanţoş, tenace, dur, plin de vanitate şi ros de ambiţii, dar tras pe un calapod prea îngust, fără alt orizont decât cel cazon. Fără îndoială că prinsese gustul puterii şi ţintea foarte sus, dar dacă ar fi fost lăsat, dacă printr-un concurs de împrejurări ar fi ajuns la cârmă, la cârma cea mare, ce ar fi fost el altceva – reflectase prinţul-aghiotant – decât un satrap oarecare, un administrator militar ce şi-ar întemeia autoritatea pe forţa baionetelor? Dar azi îi descoperise calităţi pe care nici nu le bănuia. Generalul are tot ce-i trebuie ca să ajungă şi un mare om politic în acest sud-est european de la marginea Levantului: subtil, perfid, lipsit de scrupule, insistent, abil, răbdător, persuasiv, scamator de mare clasă. De-abia acum căpitanul îşi lămuri intenţiile superiorului său. Adunase nişte oameni de pe buza gropii, probabil cei mai înverşunaţi dintre răsculaţi, căpetenii, sau, în orice caz, unii cu influenţă, şi îi mânase pe drumuri cu destinaţie necunoscută, îi aruncase în cala unui şlep părăsit pe baltă, adică făcuse tot ce se poate să-i ţină în incertitudine şi apoi, deodată, când erau storşi de vlagă şi cu nervii la pământ, vine cineva, cât Dumnezeu de mare, care să-i pună în libertate. Dacă aproape 150 de oameni, dintre care cei mai îndârjiţi şi dintre cei mai ascultaţi, se întorc în câteva zeci de sate cu legenda că toată povestea aceea a răscoalei nu a fost decât o neghioabă şi dureroasă rătăcire, pusă la cale de venetici, de tot felul de ambiţioşi, smintiţi şi vântură lume, de inşi care nu urmăreau decât să se căpătuiască plătind cu sângele altora, asta era aşa ceva ca o întorsătură politică de mare maestru. Şi dacă cei cam 150 de oameni, sau câţi vor mai fi rămas, se vor întoarce în satele lor convinşi că altcineva este de vină de tot ce li s-a întâmplat, dar

că un general bun şi mare le-a redat viaţa şi libertatea, ba chiar le-a cerut să aibă încredere în el că o să se îngrijească să le fie lor mai bine, când i-o veni şi lui la îndemână să facă binele acela, în aceste condiţii ar fi posibil chiar ca prin sate să se strige „trăiască generalul”.

„Un om ca acesta, care poate să exercite o constrângere în aşa fel încât cei constrânşi să-i fie chiar recunoscători pentru asta, este fără îndoială unul predestinat să ia hăţurile şi biciul în mână. Sunt sigur de asta”, gândea prinţul în uniformă de căpitan şi pe funcţie de aghiotant.

*
* *

— Dă-i drumul, domnule Visalom, oamenii te ascultă!

Domnul Iancu, tot aşa, sprijinit de subsuori, ca marii boieri de pe timpuri.

— Oameni buni…

Un murmur surd şi neînţeles îi întâmpină vorbele.

— Oameni buni… Toadere, Miule, Ioane, Voicule, Stane, Andrei, Miroane…

Şi îi numi pe toţi câţi îi cunoştea, rostindu-le numele rar, ca la citirea pomelnicului la biserică. Ei se opriră din murmurat, dar păreau nepătrunşi, ca de piatră.

— Toadere, Ioane, Voicule, Miroane… voi vă întoarceţi acasă, aveţi voi grijă de ai mei dacă vă întoarceţi…

— Ai luat vina asupra dumitale, domnule Iancu, aşa e?

— Am luat-o, că era a mea.

— Te-ai înţeles cu domnul general, domnule Iancu, să iei vina asupra dumitale…

— Eu răspund pentru ale mele în faţa voastră şi faţă de mine. Dacă mie nu mi s-ar fi întâmplat ce mi s-a întâmplat atunci, la curtea boierului, voi nu

aţi fi sărit asupra lui şi nu aţi fi pus foc şi nu aţi fi acuma aici. Despre asta nu mai avem ce vorbi.

— Păi nici despre altceva nu am mai avea ce.

— Ba da! Şi trebuie să mă ascultaţi.

— Trebuie să-l ascultaţi, întăreşte generalul, cu voce destul de blândă, dar care suna totuşi ca o ameninţare.

— Dă-i drumul, domnule Iancu! Eu, unul, am să poruncesc urechilor mele să te asculte, dar dacă ele n-or vrea sau n-or putea să te audă, n-am ce face. Oamenii ăştia, şi ei, la fel, după cum le-or vrea urechile, poate că n-au să priceapă decât aşa ceva, ca un bâzâit de gânganie. Dar dumneata dă-i drumul, mai vedem noi…

— Toadere, Ioane, Tomo, Andrei… Domnul general, care este bun şi mare, cât Dumnezeu de bun şi de mare, vă dă drumul la casele voastre cu condiţia să uitaţi pentru totdeauna, cu copii, cu nepoţi şi cu strănepoţii voştri, să uitaţi că aveţi putere şi număr să vă ridicaţi sau măcar să cârtiţi împotriva boierilor şi a stăpânirii, şi să nu vă cereţi niciodată niciun fel de drepturi, pentru că toate drepturile se judecă acolo sus şi de acolo vă vin ele dacă le meritaţi. Să fiţi blânzi şi cuminţi şi supuşi, orice s-ar întâmpla să fiţi blânzi şi cuminţi şi supuşi, atâta lucru vă cere domnul general, şi ca să vă conving de asta, m-a pus pe mine să vă vorbesc.

— Vorbeşte, domnule Iancu! Dă-i înainte, dar, uite, urechile mele s-au înfundat, chiar de tot s-au înfundat.

— Desfundă-ţi urechile, Toadere şi ascultă! Şi voi, toţi… Să nu uitaţi niciodată, orice ar fi, să nu uitaţi, mă, că sunteţi oameni, nu vitele de povară ale cuiva, că sunteţi mulţi, mă, şi nu vă puteţi aştepta să vă dea de bună voie ce vi se cuvine, că ar însemna să nu mai boierească, adică să se desfiinţeze, şi nu se desfiinţează ei singuri. Dar şi boierii, şi generalii, şi câţi vă mai bat şi vă împuşcă sunt puţini, mă, şi dacă v-aţi uni, şi dacă ar avea cine să vă conducă împotriva lor i-aţi mătura cum

duce vântul ciulinii toamna, de-a rostogolul. Să nu vă lăsaţi, mă, mă!

— Bravo, domnule Iancu! Bravo! Nu ne-am înţeles noi chiar aşa, dar ai vorbit frumos. D-aia nici nu te-am întrerupt, că ai vorbit prea frumos. Şi uite că te şi ajut… Nu e aşa, oameni buni, că domnul Iancu vorbeşte foarte frumos? Tocmai d-aia o să vă mai lăsăm aici, el să vorbească, voi să ascultaţi. Cât vreţi voi, până la toamnă, până la iarnă, până la anul… Cât vreţi voi şi cât o să mai ţină vasul ăsta, despre care mi s-a raportat că a început să cam ia apă. Dar ce contează? Domnul Visalom, care a născocit atâtea poveşti, poate să născocească la infinit. Şi uite-aşa, nici nu se bagă de seamă pe unde trece timpul. Ce zici, domnule plutonier, mai rezistă vechitura asta?

Plutonierul, căruia nu i se mai adresase nimeni de ia sosirea generalului, se zăpăci de tot şi bâlbâi ceva de neînţeles.

— Mai rezistă şlepul, sau ia apă? îl ajută generalul, mereu cu bonomie.

— Să trăiţi, domnule general, prea mult nu mai rezistă!

— Hei, vedeţi? Dar până atunci, poate că vă lămuriţi şi voi cu domnul vostru Iancu… că de lămurit tot trebuie să vă lămuriţi într-un fel sau altul… Ce zici, domnule Iancu?

— Eu ce am avut de spus, am spus.

— Nu-mi pare rău că nu ai respectat înţelegerea dintre noi, dar îmi pare rău că nu ai înţeles nimic din toată povestea asta. Nu ai înţeles că viaţa şi libertatea acestor oameni nu mai depinde decât numai şi numai de dumneata… Acuma te miri că nu te pun în faţa plutonului de execuţie. Nu te pun. Cu toate că pentru mine dumneata eşti instigatorul şi căpetenia răzmeriţei, şi eşti răspunzător de atâtea, nu te execut. Şi ştii de ce? Pur şi simplu pentru că noi am intrat acum într-o altă fază a reprimării. Nu mai găsim că este suficient ca foştii răzvrătiţi care se pocăiesc şi colaborează cu noi, să

se lepede de căpetenii şi de instigatori şi execuţia s-o lase în seama noastră. Suntem într-un stadiu când le putem lăsa lor dreptul şi satisfacţia de a-i sancţiona pe cei care i-au dus la catastrofă. Trebuie să recunoşti că este cu totul altceva să le pună singuri laţul de gât celor de care au ascultat, nu există garanţie mai mare pentru noi…

— Şi credeţi, domnule general…

— O să te convingi pe pielea dumitale, domnule Visalom! Dar n-am ce-ţi face. Nu-mi convine să te împuşc. Nu-mi convine, pentru că nu vreau să fac din dumneata un erou. Nici măcar un martir… Las oamenilor aceştia cumsecade dreptul de-a face ei ce vor cu dumneata. Poţi să contezi pe ei, te asigur că au să facă o treabă bună.

— Aveţi imaginaţie, domnule general!

— Ce păcat, domnule Iancu, ce păcat că dumneata nu ai deloc tocmai în momentele când ai avea mai mult şi mai mult nevoie… Prietenii dumitale se ţin încă bine. Se mai află încă sub hipnoză, că într-adevăr parcă i-ai fi hipnotizat. Dar stai puţin, să li se infecteze şi mai mult rănile, să facă gangrene, să le crească febra, să devină şobolanii şi mai insistenţi cu ei şi să vezi atunci cum au să treacă la treabă. Au să te rupă în mâini, bucată cu bucată.

— Sunteţi un monstru, domnule general!

— Viaţa, dragă, viaţa este aşa! Eu nu sunt decât un realist. Şi chiar un pic sentimental, din moment ce ţi-am acordat atâtea şanse… Şi, zău, îţi promit să-ţi păstrez o amintire plăcută. Şi cărţile dumitale au să fie citite în continuare în casa mea. N-am să-i interzic nici jupânesei şi n-am să le interzic nici ordonanţelor să facă lectură dacă le place.

Apoi generalul îşi ridică vocea, să fie auzit de toţi:

— Hei, măi oameni buni, iată că se înserează! Pe ziua de azi am terminat, mai mergem şi noi la culcare, vă las cu domnul Iancu şi cu poveştile lui. După ce vă lămuriţi cu el, mai stăm de vorbă.

„E teribil tipul! se gândeşte cu admiraţie prinţul-aghiotant. Asta dacă îmi scapă din mână aranjează ţara cum îi convine lui pentru o sută de ani. Să-l las? Poate că cel mai bun lucru ar fi să mă alătur lui. Să-i dezvălui toată plasa care s-a ţesut în jurul său. N-ar putea să nu-mi fie recunoscător că-i acord şansa cea mare. Nu cred că mi-ar refuza colaborarea. Oamenii din straturile de jos, când ajung să joace un rol de seamă, au întotdeauna nevoie de un blazon cu care să-şi împodobească suita. Ar fi pentru el un simbol de recunoaştere a puterii din partea clasei mele. Da, da, da, lângă un om ca el se poate face carieră."

*

* *

— Şi acum, că am ajuns în acest moment, prinţe, mă simt dator cu câteva explicaţii.

„Este formidabil, gândea aghiotantul. Oricare altul în locul lui ar turba de furie într-o clipă ca asta, dar el nu numai că nu dă niciun semn de nelinişte, ba mai are şi calmul unei discuţii aşezate, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat."

— Ştiţi, prinţe, că de obicei nu dau explicaţii, dar pentru că momentul de faţă este cu totul excepţional…

„Nu mai înţeleg nimic. Vorbeşte ca şi cum ar fi vorba de o despărţire. Ce are de gând? Se simte obosit? Depăşit! Vrea să abandoneze? Dar numai cu o clipă mai înainte… Ah, omul ăsta… Poţi să te aştepţi de la el la orice. "

— Ştiu că aţi acumulat o serie de întrebări şi de nedumeriri. Şi cum probabil n-o să mai avem ocazia să discutăm…

— Mă neliniştiţi, Excelenţă!

— Păstraţi-vă calmul, prinţe! Veţi avea nevoie de el…

— La ordinele dumneavoastră, domnule general.

Aghiotantul devenise suspicios şi făcea eforturi de-a intra în starea lui de aparentă neutralitate.

— V-aţi întrebat, desigur, de ce nu am dat cu tunul în ţăranii aceia care ocupaseră poziţie pe un bot de deal şi opuneau rezistenţă armată. Este?

— Este, Excelenţă!

— V-aţi mai întrebat, de ce, după ce îşi săpaseră mormântul, ca să fie împuşcaţi pe marginea lui, am dat ordin să se suspende execuţia şi i-am trimis pe acest şlep. Adevărat?

— Adevărat, Excelenţă!

Aghiotantul credea că are demult răspunsul la aceste întrebări, dar era curios să-l afle în varianta generalului.

— Şi de ce acuma, când lucrurile stau aşa cum stau, îi mai las în viaţă, îi las pe toţi în viaţă. Da?

— Da, Excelenţă!

— Şi v-aţi zis: generalul meu are toane!

— Domnule general…

— Nu mă întrerupeţi, prinţe! Un general care dirijează operaţiile militare după capricii, care lasă deoparte logica rece şi de perfecţiune matematică, pentru ca să dea frâu liber unor porniri subiective şi personale, nu mai are ce să caute în fruntea unei armate!

„Abdică? Imposibil! Şi totuşi… Un tip atât de orgolios nu rezistă unui asemenea eşec… Sunt de-a dreptul derutat… Mă ia confident într-un moment de slăbiciune, sau vrea să-mi dea în primire…"

— Vă apreciez ca pe un om deosebit de inteligent, prinţe, vă respect foarte mult, deşi nu prea am arătat-o, de aceea vreau să nu rămâneţi cu niciun fel de confuzie.

„Nu e vorba de altceva decât de a umple un gol care s-a creat în reţeaua ţesută de el, se joacă puţin cu mine ca să treacă timpul, trebuie să fiu foarte atent, cum sunt atât de obosit, aş putea să-i fiu o pradă uşoară".

— Mă respectaţi, domnule căpitan?

— Domnule general…

— Sincer, ca între doi bărbaţi de condiţie, prinţe. Cu cărţile pe faţă… Îmi permiteţi să dau cărţile pe faţă?

— Vă rog!

— I-am lăsat în viaţă, domnule căpitan, pentru că aveam nevoie de ei! Dar ce nevoie mai aveam şi mai avem noi de ei?

Prinţul tăcu mirat, de teamă să nu greşească.

— Da, aveam şi avem nevoie de ei vii, nu morţi. Şi ştiţi de ce? Să vă spun tot eu – dealtfel i-am spus-o şi prăpăditului ăla de învăţător, dar desigur că n-aţi înregistrat. Ca să nu ajungă nişte eroi. Sau nişte martiri. Ca să nu ajungă în legendă.

Aghiotantul se bucură în sinea lui că toate aceste afirmaţii confirmau concluziile la care ajunsese pe cont propriu, cu mult mai înainte. Generalul continuă:

— Singura soluţie este ca să-i compromitem în ochii celorlalţi ţărani. Şi în faţa propriei lor conştiinţe… Puteţi să mă urmăriţi, prinţe?

— Da, Excelenţă!

— Şi nu reuşim, constataţi dumneavoastră. Nu reuşim? Am să vă dau ocazia să vă convingeţi de contrariul.

— Dacă îmi permiteţi, domnule general…

— Cum? Simt că asta vreţi să mă întrebaţi. Va fi aşa, domnule căpitan, că oamenii aceştia, pe care i-aţi văzut în ultimul lor ceas de demnitate şi solidaritate, vor sfârşi prin a-l declara pe unul dintre ei vinovat pentru toate câte s-au petrecut, poate pe dascăl, poate pe altul şi vor voi să ni-l ofere în schimbul libertăţii lor. Dar oferta nu le va fi primită. „Dacă sunteţi cu adevărat convinşi că este aşa, faceţi-vă singuri dreptate!“ Şi să vedeţi cum o să-l sfâşie pe cel ales. Şi pe urmă toată viaţa au să caute să scape de acest coşmar. Şi cum le va fi foarte greu, vor inventa mereu argumente pentru ei şi pentru cei în mijlocul cărora se află, că victima a fost cu adevărat de vină. Şi dacă este de

vină altcineva, nu mai putem să fim şi noi. Sunt clar?

— Da, Excelenţă.

— Trebuie să-l luăm pe ţăran aşa cum este. Ţăranul din România la această dată nu este o simplă vită, mai mult sau mai puţin dramatică, aşa cum îl consideră mulţi, din păcate prea mulţi dintre oamenii noştri politici şi de stat. O vită care, uite ce surpriză îndărătnică devine, ba se mai şi înfurie, împunge, muşcă, dă cu copita în stăpân, îl calcă în picioare. Şi nu e suficient să împuşti o parte din animalele astea şi să ciomăgeşti restul, şi cu asta să intre totul în normal, aşa cum se consideră chiar şi la Palat. Ca să-l stăpânim pe ţăranul de azi avem nevoie de alte metode, de alte mijloace decât cele cunoscute. Nici bâtă, nici gârbaciul, nici puşca nu mai sunt suficiente. Ţăranul este acum în posesia unei conştiinţe. Şi unde există o conştiinţă, supliciile trupului nu mai contează cine ştie cât. Degeaba împuşcăm şi dăm cu bâta, asta nu face decât să pună paie pe foc. Ce avem noi de făcut, este să ajungem la conştiinţa lor, aici să lovim, şi să lovim fără menajamente. Trebuie să-i spălăm bine creierul ţăranului, altfel nicio nădejde. Şi nu o putem face decât cu colaborarea unora, cât mai mulţi, dintre ei. Cum? Hei, nu renunţăm chiar de tot la vechiul arsenal… Mă înţelegeţi, prinţe?

— Vă înţeleg, Excelenţă!

De când îl cunoştea aghiotantul, niciodată generalul „de tuci“ nu rostise un discurs atât de lung. Dar nu putea să nu-l admire.

„Merită să treci în tabăra lui cu toate bagajele. O mână de fier şi o pricepere diabolică a fenomenelor. Iată exact ce ne trebuie. Sunt omul dumneavoastră, Excelenţă!“

Dar pe urmă… fu ca o lovitură de teatru.

*

* *

— Domnule plutonier, din clipa asta te pui cu tot efectivul sub comanda domnului căpitan. Domnule căpitan, preluaţi comanda! Şi fiţi atent! Suntem într-o zonă de operaţiuni, starea de asediu rămâne în vigoare.

Generalul sări sprinten pe puntea remorcherului care aştepta cu motorul ambalat şi vasul începu să se îndepărteze cu viteză.

— Bine jucat! constată căpitanul. Ţapul bătrân a prins firul şi s-a descotorosit de mine la timpul potrivit.

Generalul nu mai aruncase nicio privire înapoi, ca unul care a terminat ce avea de terminat aici. Cu trupul drept, cu picioarele uşor îndepărtate, cu mănuşi de piele neagră în mâini, stătea afară pe punte, la prora, plantat acolo ca o statuie. „Dobitocul! Ce om mare aş fi făcut din el! Fără mine n-o să ajungă prea departe."

Prinţul care cunoştea toate piesele de pe această tablă de şah pe care se juca – era convins – destinul unei ţări urmări în minte mutările următoare:

Generalul trimite curieri pe toate drumurile ca să-şi strângă armata.

Generalul porneşte cu armata spre Capitală, dând o proclamaţie prin care acuză guvernul de incapacitate, poate chiar de-o trădare.

Generalul declară dizolvarea parlamentului, a partidelor şi organizaţiilor politice şi îşi asumă puterea, bineînţeles „în mod provizoriu şi temporar", „până va fi lichidat haosul politic şi economic", „până va fi stârpită corupţia", „până când se vor crea condiţii de funcţionare a unui sistem democratic şi vor avea loc alegeri libere", şi aşa mai departe.

Generalul mai dă o declaraţie cum că vor fi respectate toate angajamentele internaţionale anterioare şi că lovitura de stat este o chestiune strict internă şi nu vizează lezarea nici unui interes din afară.

Generalul mai dă o declaraţie că Tronul este sacru, iar Suveranul va rămâne în continuare şef al statului, ba chiar încă îi vor creşte prerogativele de care politicianismul venal l-a frustrat ani de-a rândul.

Generalul intră în capitală în triumf, pentru că guvernul nu are practic nicio forţă pe care s-o opună.

„Da, socoteala n-ar fi fost rea, dacă n-ar fi făcut abstracţie de mine. Avea, dobitocul bătrân, nevoie de mine ca să-i adorm prin rapoartele mele pe cei care m-au trimis aici."

Prinţul privi din nou uriaşa tablă de şah pe care se întindea o ţară întreagă. „Dacă nici mâine oamenii care m-au trimis aici nu primesc mesajul meu, are să-şi dea seama că am fost scos din joc. Şi atunci au să-şi pună imediat în funcţiune reţeaua de rezervă. Şi unui general, cât de mare general ar fi, i se poate întâmpla orice, să cadă din şa, să se sperie caii de la trăsură şi să-l răstoarne într-o râpă, să se înece cu mâncare la masă, să facă un atac de apoplexie, să i se descarce, fatal, pistolul, când îl curăţă, să-i înfigă vreun răzvrătit întârziat şi mascat un cuţit între spete, să-i arunce vreo curtezană vitriol în ochi…"

Era sigur prinţul că se va întâmpla întocmai şi nu se putu stăpâni să nu repete: „Păcat de el, l-aş fi făcut om mare!"

Oricum, prinţul avea motive să se simtă răzbunat, trădătorul îşi va primi ceea ce merită.

„Da, dar cu mine cum rămâne? Îşi va mai aduce cineva aminte de mine în învălmăşeala care are să urmeze? Şi chiar dacă îşi vor mai aduce aminte, vor mai avea ei timp şi interes să mă caute? Şi unde să mă caute? De unde să mă ia? Cine ştie că mă aflu pe şlepul ăsta hodorogit în mijlocul acestei mlaştini uitate de lume?"

În vremea asta, căutând să se menţină în poziţie reglementară, ceea ce nu-i reuşeşte decât foarte aproximativ, plutonierul îi raportează superiorului

său tot ce trebuie să-i raporteze; a ajuns, iată, la varza acră, care a prins un miros îngrozitor din cauza căldurii, şi la cartofii care au încolţit, şi la mălaiul care este pe sfârşite, şi că din celelalte alimente n-a mai rămas nimic. Îşi turuia neobosit gura, în speranţa că odată ce predă comanda va scăpa de toate aceste necazuri, de acum înainte va fi un simplu executant, dacă va fi cazul va intra în front, va bate pasul la fel ca soldaţii, se va târî pe burtă împreună cu ei. Da, ajunsese la varză şi la cartofi, şi căpitanul nici nu-l ascultase.

— Avem o barcă, domnule plutonier?

— N-am avut niciodată de când ne-au lăsat aici.

— Nici prăjini ca să împingem hambarul ăsta?

— Nimic. Nici ca să dăm la o parte trupurile morţilor care stau pe apă îngrămădiţi în coastele vasului.

— N-ar putea să înoate cineva până la mal? Am un mesaj urgent de transmis, de care depind foarte multe…

— Imposibil, domnule căpitan! Peştii şi racii din balta asta s-au învăţat la carne de om.

— În cazul acesta, ce crezi că are să se întâmple cu noi, domnule plutonier?

— Dacă nu vine domnul general să ne ia de aici, sau dacă nu trimite pe cineva…

— Nu vine. Şi nu trimite.

— Atunci, dacă nu ne înjunghie soldaţii cu baionetele şi dacă nu ne sugrumă ţăranii cu lanţurile, o să trăim până murim de foame.

— De foame?

— Da, v-am raportat că în afară de varză acră şi de cartofi nu mai avem niciun fel de alimente. Varza este şi ea clocită, cartofii încolţiţi…

— De foame, domnule plutonier?!

— Se mai poate şi de friguri, de gălbenare… Bântuie… Dacă n-o să ne omorâm unii pe alţii…

Căpitanul îi dădu două palme plutonierului, de-i scăpărară urechile.

— Trezeşte-te, băiete! Ai înnebunit? Dacă te mai prind că provoci panică, te împuşc pe loc.

De bună seamă că plutonierul era cu nervii la pământ. Lucrurile nu stăteau chiar aşa, se gândea căpitanul. Chiar şi cu varza stricată şi cu cartofii încolţiţi se putea trăi un timp.

Dar căpitanul tremura din toate mădularele. În graba lui, generalul uitase să-i lase mantaua. Ca şi valiza de voiaj, în care avea cămaşa de noapte, papucii, trusa de bărbierit, flacoanele cu parfum, cămăşile şi cravatele de schimb. Şi de-abia acum îşi dădea seama că pe punte mirosea a varză stricată şi a cartofi încolţiţi.

— Apă?

— Din baltă. De când am venit aici nu bem decât din baltă.

— Dar pe baltă sunt cadavre…

— Băgăm găleata mai la fund… Şi nu o bem decât fiartă şi răcită… Vă rog să preluaţi comanda, domnule căpitan!

— Ştii ce, domnule plutonier? Te ocupi de toate, ca şi până acum! Ca şi cum eu nici n-aş fi de faţă.

Aşadar, tot el, cu toate. Căpitanul, numai aşa, de formă. Adică nu chiar numai de formă, ci ca să-i dea din când în când câte o pereche de palme, ca să-l ţină treaz. Eventual ca să-i pună şi pistolul în ceafă, doar se aflau în stare de asediu şi în zone de operaţii militare.

— Cu ţăranii ce facem, domnule căpitan?

— Nu mă întreba pe mine! Faci ce ai făcut şi până acum.

— Îi bag iar în cală?

— Bagă-i, ce mai stai?

— Şi la noapte?… Ştiţi… soldaţii… astăzi… toată ziua în picioare… N-au mâncat şi n-au băut… Dacă ţăranii… la noapte… Ce facem cu ei?

— Strânge-i de gât, fă-le ce vrei, să nu mai aud nici de ţărani, nici de tine, până mâine să nu mai aud de nimeni, am nevoie să mă gândesc în linişte,

dacă mă mai deranjezi, te expediez cu un picior în fund sub ochii soldaţilor…

Plutonierul simte că i se urcă sângele în cap. Că plesneşte fierea în el de furie şi de neputinţă. Sperase că aghiotantul generalului va lua totul asupra sa. Nu ca să-i dea palme şi picioare în fund. Nimeni nu-l mai pălmuise de când era recrut. Cât despre picioare în fund… Nici el nu-i bătea pe soldaţi. Făcea culcări cu ei, îi punea să se târască pe burtă, să bată pas de paradă, dar de bătut nu-i bătea. Nici măcar pe nenorociţii ăia de ţărani. Cu toate că de fapt din cauza lor se petrec toate astea. Că dacă ar fi fost ei cuminţi şi şi-ar fi văzut de treabă…

— Ce stai şi te uiţi la mine ca o vită? Să te văd imediat la treabă.

*
* *

Plutonierul Frosa Eftimie face stânga împrejur cu mâna la chipiu. Apoi comandă cât se poate de tare şi cât se poate de autoritar, şi se miră şi el cât de tare şi de autoritară îi este vocea.

— Drepţi! Drepţi, am zis! Cine nu poate să stea în picioare, să fie ţinut de cine poate.

— Mişcă-mişcă-mişcă! îi ajută sergentul.

Soldaţii îşi strâng mai bine puştile în mâini şi stau cu degetul pe trăgaci. Ţăranii se ridică greoi, zornăindu-şi lanţurile. Numai domnul Iancu a rămas încă nepus în lanţuri.

— Leagă-l, sergent!

Sergentul are de furcă: încheieturile învăţătorului s-au umflat atât de rău, că nu mai încap în fiare.

— Şi zi aşa, domnule Iancu, îl ia plutonierul în primire, zi aşa, nu vrei dumneata să zici ce zice generalul… Nu vrei dumneata să plece amărâţii ăştia acasă, la nevestele şi la copiii lor… Îţi place dumitale să stea aici să-i roadă lanţurile, să moară

legaţi şi să-i mănânce racii şi peştii… Şi să-i ţii aici şi pe soldaţii ăştia în care a intrat gălbenarea şi au intrat frigurile… Şi pe mine, domnule Iancu, pe mine, care am acasă patru copii, băieţi, să mă mănânce ţânţarii şi căpuşile, şi să murim cu toţii de foame, că nu mai avem decât varză împuţită şi nişte cartofi care s-au făcut bălegar. Am fi putut să plecăm azi, şi voi, şi noi, dacă ai fi vrut dumneata. Dar n-ai vrut… De ce n-ai vrut, domnule Iancu?… Cum te-ar mai omorî oamenii ăştia, domnule Iancu, pentru ce le-ai făcut! Dar până să te omoare ei, te omor eu, domnule Iancu!

Îşi împreună amândoi pumnii şi îl lovi peste ureche, doborându-l.

— Acum luaţi-l voi în primire şi faceţi ce vreţi cu el! se adresă ţăranilor.

Dar ca şi atunci, în curtea boierului, ţăranii se porniră strânşi unii în alţii încet şi implacabil ca un deal de pământ, când se urnesc dealurile de nu le poate sta nimic în cale. Plutonierul fu mistuit sub această avalanşă tăcută.

— Trageţi în ei, trageţi, vă ordon să trageţi! striga căpitanul la soldaţi, dar soldaţii îşi lăsară armele la picior, de parcă ar fi primit o poruncă din partea altcuiva şi mai mare. Prinţul scoase pistolul şi-l descărcă în plin. Până atunci nu trăsese cu pistolul în carne de om. Folosise odată mitraliera, din dispoziţia generalului, dar atunci secerase aşa, în grămadă. Acum ochea om cu om şi trăgea foc cu foc. Dar, ciudat, nu cădea nimeni. Ţăranii sunt atât de strânşi unii în alţii, încât nu are nimeni loc să cadă. Şi vin aşa, mereu, cu vii, cu morţi, cu răniţii…

Ridicat într-un cot, domnul Iancu îi priveşte cum se duc aşa, de parcă ar păşi peste ape, peste păduri, peste dealuri, peste munţi, poate peste timp.

*

* *

Calmul de lord al prinţului, la care ajunsese prin educaţie şi voinţă, nu-l părăsi nici în acest moment critic. Inspiră adânc, se întoarse cu faţa la apă şi plonjă cu destulă eleganţă chiar în mijlocul unui ochi de apă peste care, ca prin minune, nu plutea nimic. Şi chiar în timpul acestui avânt simţi că se eliberează de un coşmar. Aşa cum se află ei, bolnavi, istoviţi, plini de răni şi prinşi în lanţuri, este la mintea oricui că ţăranii nu au cum să mai pună mâna pe el. Apa era destul de limpede şi cum soarele bătea pieziş se putea vede prin ea până la câţiva metri. Observă că peştii nu numai că nu-l atacă, ba chiar se îndepărtează speriaţi de mişcările lui. Nicio altă tulburare şi niciun alt motiv de teamă. Privite aşa de jos, în sus, trupurile morţilor păreau imense, dar aceasta nu avea nicio importanţă din moment ce ei stăteau liniştiţi acolo, la suprafaţă. Totul este în regulă. Se va îndepărta cât mai mult de vas pe sub apă, după care va înota în mod normal. Hainele, strânse pe trup, nu-l stânjeneau cine ştie ce, iar contactul cu apa îl revitalizase, trezind în el energii nebănuite, de fost campion. Ştie că de acum nu i se mai poate întâmpla nimic rău.

Balta asta, oricât ar fi de întinsă, tot trebuie să aibă şi un sfârşit. Iar dacă este nevoie, el poate să înoate, să calce apa şi să facă pluta zile în şir. Însă este sigur că în două-trei ore va avea pământul ferm sub picioare.

Dar înota şi tot înota aşa ca pe sub gheaţă şi podul acela de deasupra, din trupuri de om, nu mai lua sfârşit. Trebuia să se grăbească. Zvâcni din mâini şi din picioare. Un ultim efort. Deasupra, alte şi alte trupuri. Îşi consumase aproape întreaga rezervă de oxigen. Se vede obligat să scoată capul la suprafaţă măcar pentru o gură de aer. Să-şi vâre capul printre morţi măcar pentru o gură de aer, oricât de multă oroare i-ar produce acest lucru. Ţâşni spre o suprafaţă de apă pe care o ochise

liberă, dar bătu cu capul ca un berbec de cetate în coşul pieptului unui leş. Se lasă puţin în jos ca să-şi facă din nou vânt. Însă un alt trup ajunsese exact acolo unde se zărise mai înainte un petic de cer siniliu. Nu mai are forţă să se avânte. Acum încearcă să-şi facă loc spre suprafaţă, împingând încet cu capul, ca o oaie când turma este îmbulucită de căldura capie a amiezii. Bioxidul de carbon acumulat în sânge îi întunecă din ce în ce mai mult mintea. Nu mai este lucid decât atâta cât să simtă cum spaima îi înfige ghearele în creier. Dar continuă să îmboldească fără vlagă în cefele morţilor, în coastele, în flancurile, în pântecele, în boaşele, în coapsele lor, ca o cârtiţă oarbă şi speriată. Până la urmă fălcile i se descleştează şi-i gâlgâie apa pe gât. După aceea morţii se dau cuminţi la o parte să-i facă loc prinţului.

*
* *

Bătrânul Ispas este spovedit şi împărtăşit şi primenit, şi la căpătâiul patului îi arde candela, şi sub pernă are lumânarea şi chibritul. Dar sprijinindu-se într-un toiag noduros şi lustruit de vreme, stă în pragul casei lor de la marginea satului şi priveşte peste câmpie. Noră-sa Ilinca îşi face de lucru prin grădiniţă pe la răzoarele de ceapă şi de usturoi, pentru a fi pe aproape. Un colţ de casă a fost luat în bot de un obuz de tun, dar pereţii se ţin bine.

— Mai intră în casă, tată, mai intră în casă, că de când stai aşa… Mai intră în casă şi te mai culcă!

— Şi Călin? Şi Toader? Adică să ajungă ei la poartă şi să nu fie nimeni în prag să-i aştepte?

Femeia îşi şterse ochii cu un colţ de basma.

Pe prispă, o carte de istorie cu paginile răsfoite de vânt.

— Haide, bă… că vă mai aştept… Că de când vă aştept…

— Tată, tată…

— Deschide poartă, Ilinco! Poarta mare, de căruţe… Adică de ce s-o deschizi? Uite-i cum umblă pe deasupra. Uite-i cum umblă cu norii sub tălpi, că norii sunt moi şi nu glodesc… E Toader, e Călin, e domnu Iancu, Miron, e Andrei, e Voicu, e Miu, e Ion… Toţi… Toadere, taică, iapa ta cu mânz în burtă… Iapa lui cu mânz în burtă… Ia te uită, Ilinco, cu ce cai vine Toader! Albi şi cu gâtul încordat şi cu coama în două părţi… Vine Toader pe sus, între doi cai albi pe care îi ţine de căpestre. Şi nepotul Călin… el nu merge pe jos, el e călare pe calul alb din partea dreaptă, pe care îl ţine Toader de căpăstru.

— Mai intră în casă, tată, şi mai stai în pat!

— Nu pot, Ilinco!… I-aştept… Pe Toader, pe Călin… Că vin, uite-i cum vin, nu se poate, altfel nu se poate, tu nu-i vezi?

[1] *În această carte se află reproduse mai multe pasaje din opera scriitorului Iancu Vissarion, participant la răscoala din 1907, declarat instigator, arestat, întemniţat şi condamnat la moarte. Execuţia nu a avut loc, datorită intervenţiei unor oameni de cultură ai vremii. (N. A.).*